

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2558

โครงการ ปัจจัยกำหนดเงินส่งกลับของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศไทย

The Determinants of Migrant Labor Remittances in
Thailand

ดร. ศศิวิฑูรย์ วงษ์มณฑา

มหาวิทยาลัยบูรพา

มีนาคม 2559

รหัสโครงการ 2558A10862015

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2558

โครงการ บัณฑิตกำหนดเงินส่งกลับของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศไทย

ดร. ศศิวิทย์ วัชรเมธธา

มหาวิทยาลัยบูรพา

สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัย

ในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

คำนำ

การย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานเป็นรูปแบบการถ่ายโอนทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สำคัญในสังคมไทย พฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงินมีความเกี่ยวข้องกับการผลิตในภาคเกษตร เงินส่งกลับของแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นประเด็นที่นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายให้ความสำคัญอย่างมากถึงปัจจัยกำหนดและผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมทั้งในด้านบวกและลบ การศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านแรงงาน

ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้วิธีการทางเศรษฐมิติในการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานไทย รวมทั้งตรวจสอบแรงจูงใจหลักที่อธิบายพฤติกรรมการส่งเงินของแรงงาน โดยใช้ข้อมูลระดับบุคคลและครัวเรือนจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนปี พ.ศ. 2556 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติและข้อมูลปริมาณน้ำฝนระดับจังหวัดปี พ.ศ. 2545-2556 จากกรมอุตุนิยมวิทยา ผลการศึกษาเชิงปริมาณที่ได้สามารถนำไปพัฒนาข้อมูลและขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานย้ายถิ่นเพื่อใช้ประโยชน์เชิงนโยบายในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

ท้ายสุด ผู้วิจัยหวังว่า รายงานวิจัยนี้จะเกิดประโยชน์ต่อผู้สนใจและเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต หากรายงานวิจัยมีความบกพร่องประการใดเป็นความผิดพลาดของนักวิจัยแต่เพียงผู้เดียว

ศศิวิมล วัฒนธนา

หัวหน้าโครงการวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยใน
อุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ผู้เขียนขอขอบคุณ
สำนักงานสถิติแห่งชาติที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลระดับย่อยจากการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ.
2554 และการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนปี พ.ศ. 2556 ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณงานส่งเสริมการวิจัยของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และของมหาวิทยาลัยบูรพา
ที่อำนวยความสะดวกในขั้นตอนการจัดทำเอกสารและการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการวิจัย ทำให้ผู้วิจัย
ทำงานได้อย่างราบรื่นตลอดระยะเวลาโครงการ

ศศิวิมล วัฒนธนา

หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

คำนำ	i
กิตติกรรมประกาศ	ii
สารบัญ	iii
สารบัญตาราง	v
สารบัญรูปภาพ	vi
บทคัดย่อ	vii
บทสรุปผู้บริหาร	viii
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำวิจัย	1
1.2 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์การย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงาน	6
1.3 วัตถุประสงค์.....	8
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	9
1.5 องค์ประกอบของรายงานวิจัย.....	9
บทที่ 2 สถานการณ์การย้ายถิ่นและการส่งเงินของประเทศไทย.....	11
2.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยกับการย้ายถิ่นของแรงงาน	11
2.2 สถานการณ์การส่งเงินกลับของแรงงานไทย	15
บทที่ 3 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	19
3.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงาน	20
3.2 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน (New Economics of Labor Migration, NELM).....	21
3.3 ทฤษฎีอธิบายแรงจูงใจของการส่งเงิน.....	24

3.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	29
3.4.1 งานวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนา	32
3.4.2 งานวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศไทย	38
บทที่ 4 วิธีการศึกษา	41
4.1 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาและสถิติพรรณนา	41
4.2 วิธีการทางเศรษฐมิติ.....	52
4.3 การกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา.....	56
บทที่ 5 ผลการศึกษา.....	61
5.1 ผลการวิเคราะห์การย้ายถิ่นของแรงงาน	62
5.2 ผลการวิเคราะห์การส่งเงินของแรงงาน.....	69
5.3.การวิเคราะห์กลุ่มย่อยสำหรับแรงงานย้ายถิ่นจากครัวเรือนที่มีรายได้น้อย.....	73
5.4 การวิเคราะห์เชิงประจักษ์โดยใช้แบบจำลองโทบิต	79
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	85
6.1 บทสรุป	85
6.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	89
6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป	90
บรรณานุกรม	92
ภาคผนวก.....	97
ประวัตินักวิจัย.....	99

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2-1 จำนวนผู้ย้ายถิ่นที่ส่งเงินหรือสิ่งของจำแนกตามการใช้เงิน.....	16
ตารางที่ 2-2 สถิติจำนวนคนไทยที่ได้รับอนุญาตไปทำงานต่างประเทศ พ.ศ. 2544-2555.....	17
ตารางที่ 3-1 การคาดการณ์ผลของตัวแปรต่อจำนวนเงินส่งกลับ	29
ตารางที่ 4-1 สถานที่ใหม่ที่แรงงานย้ายไปอยู่หลังจากออกจากครัวเรือน.....	43
ตารางที่ 4-2 สาเหตุที่แรงงานย้ายออกจากครัวเรือน.....	43
ตารางที่ 4-3 ความสัมพันธ์ของแรงงานย้ายถิ่นกับหัวหน้าครัวเรือน.....	44
ตารางที่ 4-4 ระดับการศึกษาของแรงงานย้ายถิ่น.....	44
ตารางที่ 4-5 อาชีพของแรงงานย้ายถิ่น	45
ตารางที่ 4-6 ประเภทอุตสาหกรรมที่แรงงานเข้าไปทำงาน	46
ตารางที่ 4-7 จำนวนเงินส่งกลับและสถานที่ใหม่ที่ย้ายไปอยู่หลังจากออกจากครัวเรือน	48
ตารางที่ 4-8 ค่าสถิติพรรณนาของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา	59
ตารางที่ 5-1 ผลการประมาณค่าการตัดสินใจย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานตาม Heckman Selection Model.....	63
ตารางที่ 5-2 จำนวนแรงงานย้ายถิ่นกับช่วงรายได้.....	74
ตารางที่ 5-3 ผลการประมาณค่าการตัดสินใจย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานจากครัวเรือนในควินไทล์ที่ 1 และ 2	78
ตารางที่ 5-4 ผลการประมาณค่าสมการการส่งเงินของแรงงานด้วยแบบจำลองโทบิต	81
ตารางที่ ก.1 ผลการประมาณค่าการตัดสินใจย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานตาม Heckman Selection Model เมื่อตัวแปรการศึกษาเป็นตัวแปรเชิงปริมาณ	97
ตารางที่ ก.2 ผลการประมาณค่าสมการการส่งเงินให้ครัวเรือนของแรงงานย้ายถิ่นโดยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Squares, OLS).....	98

สารบัญรูปภาพ

รูปที่ 1-1 การเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศไปยังประเทศกำลังพัฒนา 2005-2014.....	2
รูปที่ 4-1 การแจกแจงอายุของแรงงานย้ายถิ่น.....	47
รูปที่ 4-2 แรงงานย้ายถิ่นจำแนกตามรายจ่ายครัวเรือนต่อคน.....	49
รูปที่ 4-3 แรงงานย้ายถิ่นจำแนกตามรายได้ครัวเรือนต่อคน.....	50
รูปที่ 4-4 การส่งเงินของแรงงานให้ครัวเรือนจำแนกตามภูมิภาค.....	51

บทคัดย่อ

เงินส่งกลับของแรงงานย้ายถิ่นเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญรวมทั้งเป็นหลักประกันสำหรับครัวเรือนที่ได้รับเงิน บทความนี้ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในปี พ.ศ. 2556 และข้อมูลปริมาณน้ำฝนในระดับจังหวัดเพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานในประเทศไทย และทดสอบแรงจูงใจที่เป็นได้ 4 รูปแบบ ประกอบด้วย ความเห็นอกเห็นใจ ผลประโยชน์ต่างตอบแทน การประกันความเสี่ยงและการลงทุน การศึกษานี้ใช้วิธีการสองขั้นตอนของ Heckman (1979) เพื่อประมาณค่าการตัดสินใจส่งเงินกลับและจำนวนเงินส่งกลับโดยการแก้ปัญหาอคติจากการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผลการศึกษา พบว่า เงินส่งกลับเป็นรูปแบบหนึ่งของสัญญาโดยนัยระหว่างแรงงานย้ายถิ่นกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือน ผลจากการวิเคราะห์สมการถดถอยสนับสนุนความสำคัญของแรงจูงใจจากการลงทุนและการประกันความเสี่ยงสำหรับพฤติกรรมการส่งเงินกลับ

คำสำคัญ: การย้ายถิ่น เงินส่งกลับ ประเทศไทย

ABSTRACT

Migrant remittances are often served as a major source of income and insurance for the receiving households. This paper uses the 2013 Socioeconomic Survey (SES) and historical annual rainfall at the provincial level to examine the determinants of remittances behavior in Thailand, and test for four possible motives: altruism, exchange, insurance, and investment. Heckman's (1979) two-step procedure is applied to estimate the decision to remit and the amount of remittances, accounting for selection bias. The results indicate that remittances are a part of implicit contract arrangement between the migrant and household members. Regression results support the importance of investment and insurance motives for remittances behavior.

Keywords: Migration, Remittances, Thailand.

บทสรุปผู้บริหาร

การย้ายถิ่นและการส่งเงินเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกประเทศ การย้ายถิ่นของแรงงานเป็นรูปแบบการเคลื่อนย้ายทรัพยากรทางเศรษฐกิจระหว่างสมาชิกในครัวเรือน กล่าวคือ ครัวเรือนส่วนใหญ่ในชนบทจะมีสมาชิกครัวเรือนบางส่วนออกไปทำงานในเขตเมืองหรือในต่างประเทศเนื่องจากมีโอกาสการทำงานที่ดีกว่าและส่งรายได้ให้กับครัวเรือนในถิ่นฐานเดิมของตน เงินส่งกลับ (Remittances) มีบทบาททางเศรษฐกิจอย่างมากสำหรับครัวเรือนในชนบททั้งการใช้จ่ายอุปโภคบริโภคและการลงทุน จากข้อมูลของธนาคารโลก พบว่า จำนวนแรงงานย้ายถิ่นระหว่างประเทศสะสมมากถึง 247 ล้านคนและมูลค่าการส่งเงิน 557 พันล้านเหรียญสหรัฐ. ในปี 2013 ในขณะที่การคาดการณ์จำนวนแรงงานย้ายถิ่นในประเทศทั่วโลกอาจสูงถึง 740 ล้านคน การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศเข้าสู่ประเทศกำลังพัฒนาในช่วงปี 2005-2014 มูลค่าการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศเพิ่มจาก 720 พันล้านเหรียญสหรัฐ. ในปี 2005 เป็น 1,671 พันล้านเหรียญสหรัฐ. ในปี 2014 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมีสัดส่วนสูงสุดประมาณร้อยละ 41 การส่งเงินจากการทำงานระหว่างประเทศอยู่ที่ร้อยละ 27 หรือคิดเป็นร้อยละ 65 ของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ

กรณีของประเทศไทย เงินส่งกลับของแรงงานในต่างประเทศที่ส่งให้กับครัวเรือนมีมูลค่าประมาณ 1.8 พันล้านเหรียญสหรัฐซึ่งน้อยกว่าของประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกันมาก ดังนั้น เงินส่งกลับของแรงงานมาจากการย้ายถิ่นในประเทศเป็นหลัก มากกว่าร้อยละ 90 ของแรงงานที่ส่งเงินกลับมาให้ครัวเรือนเป็นการย้ายถิ่นในประเทศ มีเพียงร้อยละ 6 เท่านั้นที่ไปทำงานต่างประเทศ เงินส่งกลับเป็นแหล่งรายได้สำคัญของครัวเรือนไทยเนื่องจากร้อยละ 14 ของครัวเรือนทั่วประเทศได้รับเงินส่งกลับจากแรงงาน จำนวนเงินส่งกลับคิดเป็นร้อยละ 27 ของรายได้ครัวเรือน ความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่น เงินส่งกลับของแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นประเด็นที่นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายให้ความสำคัญอย่างมากถึงปัจจัยกำหนดและผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมทั้งในด้านบวกและลบ การศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานไทย และเพื่อตรวจสอบแรงจูงใจหลักที่อธิบายพฤติกรรมการส่งเงินของแรงงาน โดยใช้ข้อมูลระดับบุคคลและครัวเรือนจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนปี พ.ศ. 2556 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติและข้อมูลปริมาณน้ำฝนระดับจังหวัดปี พ.ศ. 2545-2556 จากกรมอุตุนิยมวิทยา แรงจูงใจหลักแบ่งได้ 4 รูปแบบ คือ ความเห็นอกเห็นใจ ผลประโยชน์ต่างตอบแทน การประกันความเสี่ยงและการลงทุน กรอบทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา คือ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน (New Economics of Labor Migration, NELM) ที่พัฒนาจากผลการศึกษาเชิงประจักษ์ในประเทศกำลัง

พัฒนา สาระสำคัญของทฤษฎี คือ การย้ายถิ่นเป็นกลยุทธ์ของครัวเรือนที่เป็นการตัดสินใจร่วมกันของแรงงานและสมาชิกคนอื่นๆในครัวเรือนเพื่อความความอยู่รอดทางเศรษฐกิจและการลงทุน ในภาวะที่ตลาดสินเชื่อและการประกันในประเทศกำลังพัฒนายังมีการพัฒนาอย่างจำกัด การไปทำงานต่างถิ่นของแรงงานและส่งเงินหรือสิ่งของให้กับครัวเรือนทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีเงินทุนสำหรับการผลิตในภาคเกษตรและลงทุนในการศึกษาของบุตรหลาน กระบวนการดังกล่าวเป็นรูปแบบพันธะสัญญาที่ไม่เป็นทางการ (Implicit Contractual Arrangement) ของสมาชิกในครอบครัว วิธีการทางเศรษฐมิติที่ใช้คือ แบบจำลองสองขั้นตอนของ Heckman (1979) โดยแบ่งการตัดสินใจเป็น 2 ขั้นตอน คือ การย้ายถิ่นและการส่งเงิน โดยมีสมมติฐานว่าปัจจัยนอกเหนือการควบคุมของการย้ายถิ่นและการส่งเงินอาจมีความสัมพันธ์กัน

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยกับการย้ายถิ่นของแรงงาน เป็นเวลากว่า 5 ทศวรรษตั้งแต่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี พ.ศ. 2504 ที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจผ่านการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมและการลงทุน การใช้จ่ายภาครัฐในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ ในระยะแรก การพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า (Import Substitution Industrialization) และการส่งเสริมการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาประเทศ ตามด้วยการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (Export-led Industrialization) การพัฒนาเศรษฐกิจช่วยเพิ่มรายได้ของประชาชนและลดปัญหาความยากจนในสังคมไทย สัดส่วนคนยากจนลดลงจากร้อยละ 65 ในปีพ.ศ. 2531 เหลือร้อยละ 35 ในปีพ.ศ. 2539 ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini Coefficient) เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 0.48 เป็น 0.51 ในช่วงเวลาเดียวกัน รูปแบบการย้ายถิ่นของแรงงานไทยส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นจากภาคเกษตรในเขตชนบทสู่เขตเมือง จุดหมายปลายทางสำคัญของการย้ายถิ่นคือ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล หลังวิกฤตเศรษฐกิจการเงินปี พ.ศ. 2540 รูปแบบการย้ายถิ่นของแรงงานมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก กล่าวคือ แรงงานหญิงและชายมีอัตราการย้ายถิ่นใกล้เคียงกัน แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีการศึกษาดีต่างจากแรงงานย้ายถิ่นในช่วงทศวรรษที่ 2530 ที่แรงงานส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และที่น่าสนใจคือ กรุงเทพมหานครและปริมณฑลไม่ใช่จุดหมายปลายทางหลักของแรงงาน เนื่องจากร้อยละ 50 ของการย้ายถิ่นเป็นการย้ายภายในภูมิภาค

ผลการศึกษาสำคัญจากการศึกษาวิจัย ปัจจัยนอกเหนือการควบคุมของการย้ายถิ่นและการส่งเงินมีความสัมพันธ์ในทางลบ แสดงว่า แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำงานต่างถิ่นไม่มากนักแต่มีแรงผลักดันบางอย่าง อาจจะเป็นความยากจนหรือการขาดโอกาสการทำงานในชนบทให้แรงงานต้องออกไปทำงานต่างถิ่น

ตัวแปรอธิบายที่มีผลต่อการย้ายถิ่น คือ การศึกษา อาชีพ ประเภทของอุตสาหกรรมหรือธุรกิจเป็นตัวแปรหลักที่อธิบายความโน้มเอียงในการไปทำงานต่างถิ่น แรงงานที่เป็นบุตร คู่สมรส เขยหรือสะใภ้ มีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือน แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่มาจากครัวเรือนที่มีทรัพย์สินหรือ

มีการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรมาก ภูมิภาคและเขตการปกครองไม่มีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น ยกเว้นแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นเพิ่มขึ้น การส่งเงินกลับของแรงงานไทยเป็นการผสมผสานของแรงจูงใจทั้ง 4 รูปแบบ โดยมีข้อค้นพบสำคัญ ดังนี้

ผลการศึกษาที่สนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ แรงงานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหัวหน้าครัวเรือนจะส่งเงินให้ครัวเรือนมากขึ้น ครัวเรือนเกษตรกรที่ถือครองที่ดินมากจะได้รับเงินลดลง ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงานจะได้รับเงินเพิ่มมากขึ้น และที่น่าสนใจ เมื่อครัวเรือนมีแรงงานย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นจะทำให้เงินส่งกลับของแรงงานแต่ละคนลดลง ทั้งนี้เพราะแรงงานช่วยกันสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้กับครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม

ผลการศึกษาที่สนับสนุนแรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทน แรงงานที่เป็นคู่สมรสและเขยหรือสะใภ้ของหัวหน้าครัวเรือนจะส่งเงินมากขึ้นเมื่อเทียบกับความสัมพันธ์รูปแบบอื่นๆ ทั้งนี้ คู่สมรสมักเป็นแรงงานย้ายถิ่นแบบชั่วคราว ดังนั้น การไปทำงานต่างถิ่นเพื่อหาเงินและมีความตั้งใจจะกลับภูมิลำเนาเดิม ในขณะที่เขยหรือสะใภ้จะส่งเงินเพื่อให้ครัวเรือนใช้ในการดูแลบุตรของตน ครัวเรือนที่มีรายได้สูงแสดงถึงค่าเสียโอกาสที่เพิ่มขึ้นในการดูแลทรัพย์สินหรือบุตรหลานของแรงงาน ดังนั้น เงินส่งกลับต้องปรับเพิ่มขึ้น

ผลการศึกษาที่สนับสนุนแรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยง แรงงานที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดที่มีปริมาณน้ำฝนดีมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นลดลง แต่ปริมาณน้ำฝนไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับ และที่น่าสนใจ คือ ครัวเรือนที่มีรายจ่ายรักษาพยาบาลสูงจะได้รับเงินลดลง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะแรงงานมีความจำเป็นต้องช่วยดูแลสมาชิกที่เจ็บป่วยทำให้ไม่สามารถไปทำงานต่างถิ่นได้

ผลการศึกษาที่สนับสนุนแรงจูงใจจากการลงทุน เงินส่งกลับของแรงงานเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษาและมูลค่าทรัพย์สินครัวเรือน ครัวเรือนที่มีทรัพย์สินมากมีความสามารถในการลงทุนทางการศึกษาบุตรหลานได้มากขึ้น เมื่อแรงงานออกไปทำงานต่างถิ่นจะส่งเงินให้ครัวเรือนแม้ว่าครัวเรือนจะมีฐานะดีแล้วก็ตาม นอกจากนี้ เมื่อตรวจสอบการส่งเงินออกจากครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ส่งเงินให้กับบุตรที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน เมื่อบุตรเข้าสู่ตลาดแรงงานจะส่งเงินรายได้จากการทำงานให้กับบิดามารดาเป็นผลตอบแทนการลงทุน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

1.) เงินส่งกลับมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มรายได้ให้ครัวเรือนไทยที่ได้รับเงิน หากรัฐบาลขยายการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานและสนับสนุนการลงทุนภาคเอกชนไปยังท้องถิ่นมากขึ้น ภาคเอกชนมีโอกาสได้รับผลตอบแทนทางธุรกิจเพิ่มขึ้นจากกำลังซื้อที่สูงขึ้นของครัวเรือนในชนบทและทำให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่

2.) การพัฒนาระบบการเงินของประเทศให้ครอบคลุมประชากรมากขึ้นในการเข้าถึงสินเชื่อในภาคเกษตรและการลงทุน การประกันภัย เป็นสิ่งสำคัญที่จะสนับสนุนการลงทุนในระดับท้องถิ่นและส่งเสริมการจ้างงานเนื่องจากครัวเรือนส่วนใหญ่ยังเผชิญกับข้อจำกัดทางการเงิน (Financial Constraint) โดยเฉพาะครัวเรือนภาคเกษตร

3.) เงินสงกลับมีบทบาทในการประกันความเสี่ยงที่ครัวเรือนจัดการตนเอง (Self-insurance) จะครอบคลุมความเสียหายได้จำกัด ดังนั้น นโยบายสาธารณะเกี่ยวกับโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) เป็นหลักประกันพื้นฐานในการช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาและให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้เป็นสิ่งจำเป็น เมื่อประชาชนมีความมั่นคงทางรายได้จะเป็นผลดีต่อการรักษาเสถียรภาพของเศรษฐกิจในระยะยาว

4.) การใช้นโยบายส่งเสริมการกระจายรายได้หรือการช่วยเหลือจากภาครัฐควรคำนึงรูปแบบการย้ายถิ่นและการส่งเงินที่ปรากฏในสังคมไทย และผลของการเบียดออก (Crowding out Effect) ที่อาจจะเกิดขึ้น การคาดการณ์การปรับตัวของครัวเรือนจะทำให้เห็นนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของรัฐบาลมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทที่ 1

บทนำ

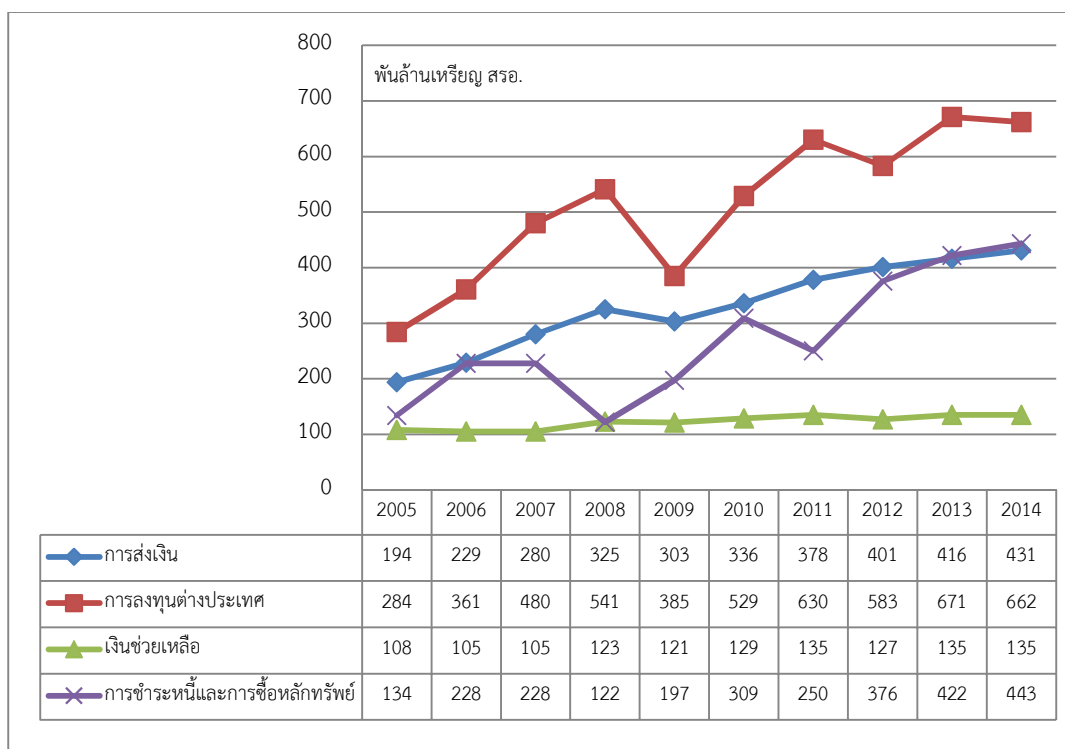
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำวิจัย

การย้ายถิ่นของแรงงานเป็นรูปแบบการเคลื่อนย้ายทรัพยากรทางเศรษฐกิจระหว่างสมาชิกในครัวเรือน กล่าวคือ ครัวเรือนส่วนใหญ่ในชนบทจะมีสมาชิกครัวเรือนบางส่วนออกไปทำงานในเขตเมืองหรือในต่างประเทศเนื่องจากมีโอกาการทำงานที่ดีกว่าและส่งรายได้ให้กับครัวเรือนในถิ่นฐานเดิมของตน เงินส่งกลับ (Remittances) มีบทบาททางเศรษฐกิจอย่างมากสำหรับครัวเรือนในชนบททั้งการใช้จ่ายอุปโภคบริโภคและการลงทุน การย้ายถิ่นและการส่งเงินเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกประเทศ รูปแบบการย้ายถิ่นแบ่งได้ 2 รูปแบบสำคัญ คือ การย้ายถิ่นในประเทศและการย้ายถิ่นไปต่างประเทศ การเก็บรวบรวมสถิติการย้ายถิ่นและส่งเงินของแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศสามารถดำเนินการได้ง่ายกว่าเนื่องจากการส่งเงินเป็นส่วนหนึ่งของดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ในขณะที่ข้อมูลการย้ายถิ่นและการส่งเงินในประเทศอาจมีความคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง โดยเฉพาะจำนวนเงินส่งกลับมักจะต่ำกว่าความเป็นจริงเนื่องจากแรงงานอาจนำเงินสดและสิ่งของไปให้ด้วยตนเองเมื่อกลับไปเยี่ยมครัวเรือน จากข้อมูลของธนาคารโลกพบว่า จำนวนแรงงานย้ายถิ่นระหว่างประเทศสะสมมากถึง 247 ล้านคนและมูลค่าการส่งเงิน 557 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี 2013 (World Bank, 2016) ในขณะที่การคาดการณ์จำนวนแรงงานย้ายถิ่นในประเทศทั่วโลกอาจสูงถึง 740 ล้านคน (McKay and Deshingkar, 2014)

จำนวนเงินส่งกลับของแรงงานระหว่างประเทศ (International Remittances) มีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 เงินส่งกลับระหว่างประเทศจากแรงงานจากประเทศกำลังพัฒนาที่เข้าไปทำงานในประเทศพัฒนาแล้ว มีมูลค่าถึง 307 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี 2010 เป็นมูลค่าการเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศสูงเป็นอันดับสองรองจากการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Yang, 2011) รูปที่ 1-1 แสดงการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศเข้าสู่ประเทศกำลังพัฒนาในช่วงปี 2005-2014 มูลค่าการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศเพิ่มจาก 720 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี 2005 เป็น 1,671 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี 2014 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมีสัดส่วนสูงสุดประมาณร้อยละ 41 การส่งเงินจากการทำงานระหว่างประเทศอยู่ที่ร้อยละ 27 หรือคิดเป็นร้อยละ 65 ของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ การส่งเงินมีอัตราการขยายตัวอย่างต่อเนื่องประมาณร้อยละ 10 ต่อปี การชำระหนี้และการซื้อหลักทรัพย์ของภาคเอกชนเงินมีมูลค่าน้อยกว่าการส่งเงินของแรงงานเล็กน้อย ในขณะที่เงินช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (Official Development Assistance, ODA) มีสัดส่วนน้อยมาก และที่น่าสนใจ วิกฤตการเงินในสหรัฐอเมริกาในปี 2008 เป็นสาเหตุส่วนหนึ่งทำให้มูลค่าเงินส่งกลับในปี 2009 ลดลงร้อยละ 7 เมื่อเทียบกับปี 2008 อย่างไรก็ตาม

ตาม อัตราการลดลงค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศที่ลดลงถึงร้อยละ 29 ในช่วงเวลาเดียวกัน โดยภาพรวม การส่งเงินของแรงงานเป็นการเคลื่อนย้ายทรัพยากรทางเศรษฐกิจในระดับโลก จากประเทศพัฒนาแล้วไปยังประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา

รูปที่ 1-1 การเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศไปยังประเทศกำลังพัฒนา 2005-2014

ที่มา: World Bank (2016)

กรณีของประเทศไทย เงินส่งกลับของแรงงานในต่างประเทศที่ส่งให้กับครัวเรือนมีมูลค่าประมาณ 1.8 พันล้านเหรียญสหรัฐซึ่งน้อยกว่าของประเทศอื่นๆในภูมิภาคเดียวกันมาก เช่น ฟิลิปปินส์ เวียดนาม เป็นต้น (World Bank, 2011) ดังนั้น เงินส่งกลับของแรงงานมาจากการย้ายถิ่นในประเทศเป็นหลัก จากข้อมูลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socioeconomic Survey, SES) จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปีพ.ศ. 2556 พบว่า มากกว่าร้อยละ 90 ของแรงงานที่ส่งเงินกลับมาให้ครัวเรือนเป็นการย้ายถิ่นในประเทศ มีเพียงร้อยละ 6 เท่านั้นที่ไปทำงานต่างประเทศเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือน เงินส่งกลับเป็นแหล่งรายได้สำคัญของครัวเรือนไทยเนื่องจากร้อยละ 14 ของครัวเรือนทั่วประเทศได้รับเงินส่งกลับจากแรงงานที่ไปทำงานต่างถิ่น จำนวนเงินส่งกลับคิดเป็นร้อยละ 27 ของรายได้ครัวเรือน สอดคล้องกับงานของ

Niimi, Pham and Reilly (2009) ที่ศึกษาพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศของเวียดนาม พบว่า ร้อยละ 20 ของครัวเรือนได้รับเงินส่งกลับและแรงงานมากกว่าครึ่งของแรงงานมีการส่งเงินให้ครัวเรือนร้อยละ 17 ของรายได้จากการทำงาน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะประเทศไทยและเวียดนามเป็นประเทศที่เปิดรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมากทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างค่าจ้างในภาคอุตสาหกรรมกับค่าจ้างในภาคเกษตรค่อนข้างมาก ความแตกต่างนี้เป็นแรงผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานชนบทเข้าสู่เขตเมือง

ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 ถึงกลางทศวรรษที่ 1990 ก่อนเกิดวิกฤตทางการเงินในปี 1997 นั้นประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องโดยอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 9 ต่อปี และมีการเปิดรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมาก การพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการส่วนใหญ่จะกระจุกตัวในเขตกรุงเทพฯ และเมืองเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค เช่น เชียงใหม่ นครราชสีมา ชลบุรีและระยอง เป็นต้น เมื่อพิจารณาสัดส่วนการผลิตภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการและภาคเกษตรต่อ GDP ของประเทศพบว่า การผลิตในภาคอุตสาหกรรมและบริการมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นสูงมาก ในขณะที่การผลิตภาคเกษตรลดลงจากร้อยละ 27 ในทศวรรษที่ 1980 เหลือเพียงร้อยละ 12 ของ GDP ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 (Phongpaichit and Baker 1995) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตมีผลต่อตลาดแรงงานภายในประเทศ กล่าวคือ ค่าจ้างที่สูงในภาคอุตสาหกรรมจะจูงใจให้มีการย้ายถิ่นในประเทศมากขึ้นจากแรงงานภาคเกษตรในชนบทมาเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรมในเขตเมืองมากขึ้น เมื่อแรงงานมีรายได้จากการทำงานในเมืองมีแนวโน้มที่จะส่งเงินกลับให้กับครัวเรือนในชนบท ดังนั้น เงินส่งกลับจึงเป็นการถ่ายโอนทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สำคัญระหว่างเขตเมืองหรือต่างประเทศไปยังครัวเรือนในชนบทผ่านสัญญาที่ไม่เป็นทางการของสมาชิกครัวเรือน

การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องทำให้ครัวเรือนส่วนใหญ่มีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้นช่วยเพิ่มความสามารถในการลงทุนการศึกษาสำหรับบุตรหลาน กอปรกับการส่งเสริมการศึกษาจากรัฐบาลเพื่อเพิ่มสัดส่วนแรงงานที่มีทักษะ หลังจากกลางทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา ประเทศไทยไม่สามารถพึ่งพารายได้จากการส่งออกสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นได้อีกเนื่องจากค่าจ้างที่ปรับสูงขึ้นมากเมื่อเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ในอีกด้านหนึ่ง ประชาชนที่เกิดตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 เข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้มากขึ้น แรงงานย้ายถิ่นในทศวรรษปัจจุบันเป็นแรงงานที่มีการศึกษาดี การศึกษาโดยเฉลี่ยที่ 10 ปี ซึ่งใกล้เคียงกับการจบมัธยมศึกษาตอนปลายและมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการที่ทันสมัย ในขณะที่แรงงานบางส่วนมีการย้ายถิ่นตามฤดูกาล (Seasonal Migration) เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม รูปแบบการย้ายถิ่นจึงมีความสัมพันธ์กับการผลิตในภาคเกษตรที่แรงงานในภาคเกษตรจะเข้ามาทำงานในเมืองนอกฤดูกาลเก็บเกี่ยว ในปี พ.ศ. 2556 มูลค่าการผลิตในภาคเกษตรมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 7 ของ GDP อย่างไรก็ตาม การจ้างงานภาคเกษตรยังมีความสำคัญ เมื่อพิจารณาสัดส่วนการจ้างงาน พบว่า แรงงานภาคเกษตรมีประมาณ 13 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 34 ของการจ้างงาน

รวม ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว แรงงานภาคเกษตรเพิ่มเป็น 14 ล้านคนและลดลงร้อยละ 14 เหลือ 12 ล้านคน ในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) แสดงว่า ในระยะเวลาหนึ่งปี มีแรงงานย้ายถิ่นตาม ฤดูกาลเกษตรสูงถึงกว่า 2 ล้านคน เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการจ้างงานรายอุตสาหกรรม พบว่า แรงงาน กลุ่มนี้จะเข้ามาทำงานในอุตสาหกรรมก่อสร้างและภาคบริการ ในขณะที่การจ้างงานภาคอุตสาหกรรม ทันสมัยมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก

ในประเทศกำลังพัฒนา การย้ายถิ่นและการส่งเงินเป็นกลยุทธ์ของครัวเรือนในการเพิ่มรายได้ในการ ยังชีพและการลงทุนเนื่องจากครัวเรือนส่วนใหญ่ในชนบทยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงสินเชื่อในระบบได้ เงิน ส่งกลับสามารถเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับครัวเรือนในถิ่นฐานเดิมหรือเป็นเครื่องมือในการสร้างเงินออมสำหรับ การลงทุนของครัวเรือนเพื่อเพิ่มความสามารถในการหารายได้เนื่องจากแรงงานย้ายถิ่นบางส่วนอาจมีความ ประสงค์จะกลับมาประกอบอาชีพในถิ่นฐานเดิม Stark and Lucas (1988) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของการ ย้ายถิ่น เงินส่งกลับและการเป็นครอบครัว ความสำคัญของเงินส่งกลับของแรงงานต่อกระบวนการพัฒนา ชี้นกับ 5 ปัจจัยสำคัญ เริ่มจาก การย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทสู่เมือง สอง ระยะเวลาและความต่อเนื่อง ของจำนวนเงินส่งกลับจากเมืองสู่ชนบท โดยทั่วไป เงินส่งกลับที่ครัวเรือนได้รับจะอยู่ระหว่างร้อยละ 10-30 ของรายได้จากการทำงานของแรงงานย้ายถิ่น สาม เป็นผลของเงินส่งกลับที่เป็นการโอนอำนาจซื้อให้กับ ครัวเรือนในชนบททำให้รูปแบบการกระจายรายได้เปลี่ยนแปลงไป สี่ เงินส่งกลับช่วยเพิ่มเงินออมให้กับ ครัวเรือนทำให้มีเงินลงทุนในการทำเกษตรมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะยอมรับเทคโนโลยีใหม่ๆที่ช่วยเพิ่ม ผลผลิต และสุดท้าย เงินส่งกลับส่วนหนึ่งจะถูกใช้สำหรับการลงทุนการศึกษาสำหรับบุตรหลานทำให้แรงงาน ย้ายถิ่นรุ่นต่อมามีการศึกษาสูงขึ้นช่วยเพิ่มโอกาสในการทำงานที่ได้รับค่าตอบแทนสูงในเขตเมือง

สำหรับผลกระทบของการย้ายถิ่นและการส่งเงินต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ Taylor (1999) ได้วิเคราะห์ ข้อดีและข้อเสียของการย้ายถิ่นและเงินส่งกลับที่มีต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ตัวของแรงงานย้ายถิ่นเอง ครอบครัวในถิ่นฐานเดิมของแรงงาน และผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ในทางบวก การออกไปทำงานใน เมืองและส่งเงินกลับมาให้เป็นกลยุทธ์เพื่อความอยู่รอดของครัวเรือนโดยเฉพาะครัวเรือนที่มีฐานะยากจนใน ชนบท การตัดสินใจไปทำงานต่างถิ่นช่วยให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นการสะสมทุนให้กับครัวเรือน ในการทำเกษตรหรือธุรกิจอื่นๆ เงินส่งกลับเป็นการเพิ่มสภาพคล่องให้ครัวเรือนในชนบทที่ส่วนใหญ่มี ข้อจำกัดในการเข้าถึงเงินทุนในระบบ นอกจากนี้ การที่ครัวเรือนมีรายได้หลายทางทำให้อัตราความเสี่ยงด้าน รายได้ต่ำจากเดิมมักขึ้นกับการขายผลผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก กระบวนการดังกล่าวส่งเสริมให้เกิดการ พัฒนาในระดับภูมิภาคและมีส่วนสำคัญในการช่วยแก้ปัญหาความยากจน ในทางลบ การย้ายถิ่นของแรงงาน อาจนำไปสู่สถานการณ์ที่คล้ายคลึงกับปัญหาเศรษฐกิจ “Dutch disease”¹ ในบริบทของการย้ายถิ่นนั้นอาจ

¹ ในทางเศรษฐศาสตร์ ปัญหา Dutch disease เป็นสถานการณ์ที่ประเทศมีการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอย่าง ก้าวกระโดด สมมติว่าเป็นการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ในขณะที่อุตสาหกรรมอื่นๆ ถูกลดความสำคัญลง เงิน ลงทุนจากต่างชาติจะไหลเข้าสู่ประเทศเพื่อลงทุนพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติทำให้ค่าเงินในประเทศ

เรียกว่า “Migrant syndrome” (Reichert, 1981) การย้ายถิ่นจากพื้นที่ยากจนไปยังพื้นที่ที่มีความเจริญมากกว่าทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในชนบทและส่งผลกระทบต่อพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาค ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบผลกระทบในทางบวกจากการเคลื่อนย้ายเงินจากเมืองสู่ชนบทกับผลกระทบทางลบจากการสูญเสียโอกาสการพัฒนาท้องถิ่น ผลประโยชน์สุทธิต่อสังคมอาจเป็นลบได้

อย่างไรก็ตาม การประเมินผลดีและผลเสียที่ได้กล่าวไปเป็นการวิเคราะห์แบบสุดโต่งซึ่งจากผลการวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนา ผลการศึกษาส่วนใหญ่อยู่กึ่งกลางๆ และมีแนวโน้มไปทางบวกเนื่องจากในประเทศกำลังพัฒนา ตลาดทุนของประเทศยังพัฒนาได้จำกัดทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ต้องอาศัยเงินออมครัวเรือนในการลงทุน ดังนั้น เงินส่งกลับเป็นการเพิ่มโอกาสการลงทุนให้กับครัวเรือนและการมีรายได้ภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรเป็นการกระจายความเสี่ยงรายได้ของครัวเรือนดังกล่าวการศึกษาของ McKay and Deshingkar (2014) ที่ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเงินส่งกลับของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศกับสถานการณ์ความยากจนใน 6 ประเทศ ประกอบด้วย ไนจีเรีย รวันดา แอฟริกาใต้ ยูกันดา บังกลาเทศ และเวียดนาม โดยใช้ข้อมูลที่สำรวจในระดับครัวเรือนถึงแม้การสำรวจของแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างของคำจำกัดความเกี่ยวกับการย้ายถิ่นและเงินส่งกลับ ผลการศึกษาค้นพบว่า รูปแบบการย้ายถิ่นของแรงงานจะเป็นการย้ายถิ่นจากพื้นที่ที่ยากจนไปยังพื้นที่ที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ เงินส่งกลับเป็นรูปแบบการเคลื่อนย้ายทรัพยากรจากเมืองสู่ชนบททำให้ครัวเรือนในถิ่นฐานเดิมมีมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น ในทางนโยบาย บทบาทเงินส่งกลับของแรงงานย้ายถิ่นทำให้การกระจายรายได้เปลี่ยนแปลงไปและมีส่วนสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

ความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่น เงินส่งกลับของแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นประเด็นที่นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายให้ความสำคัญอย่างมากถึงปัจจัยกำหนดและผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมทั้งในด้านบวกและลบ การศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับการกระจายตัวและการย้ายถิ่นของประชากร เพื่อเตรียมการรองรับปัญหาที่เกิดจากการย้ายถิ่นของประชากร เช่น ปัญหาสุขภาพ การขาดแคลนแรงงานในบางพื้นที่ การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม เป็นต้น ตลอดจนเป็นแนวทางการกระจายโครงการพัฒนาต่างๆของภาครัฐและเอกชนไปยังพื้นที่ส่วนต่างๆ ของประเทศให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

แข็งค่าขึ้นทำให้ความสามารถในการแข่งขันของประเทศลดลง การส่งออกลดลง ในระยะต่อมาจะเป็นผลเสียต่อเสถียรภาพของเศรษฐกิจโดยรวม

1.2 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์การย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงาน

แบบจำลองของ Todaro (1969) เป็นจุดเริ่มต้นทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่อธิบายการย้ายถิ่นว่าเป็น การตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจในระดับบุคคล แรงงานมีสองทางเลือก คือ เป็นแรงงานภาคเกษตรในชนบทที่มี ค่าจ้างต่ำ หรือ ย้ายถิ่นมาเป็นแรงงานในเมืองที่มีค่าจ้างสูงและมีโอกาสที่จะตกงานในบางช่วงเวลา แต่ค่าจ้าง เฉลี่ยก็ยังสูงกว่าค่าจ้างในภาคเกษตรทำให้มีแรงงานจำนวนมากย้ายจากภาคเกษตรเข้ามาเป็นแรงงาน ภาคอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม งานของ Becker (1974) อธิบายว่าการตัดสินใจของบุคคลอาจเกิดจาก ความเห็นอกเห็นใจ กล่าวคือ การตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจของบุคคลไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ของตนเองเท่านั้น แต่จะพิจารณาผลประโยชน์ของสมาชิกในครัวเรือนด้วย เช่น บุตร คู่สมรส พ่อแม่ เป็นต้น ความพึงพอใจ ของบุคคลสัมพันธ์ในทางบวกกับการบริโภคหรือคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน ดังนั้น หากการส่งเงิน กลับของแรงงานมีแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ (Altruism Motive) จำนวนเงินส่งกลับจะมีความสัมพันธ์ ในทิศทางตรงข้ามกับรายได้หรือสภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนในชนบท

งานวิจัยเชิงประจักษ์ในทศวรรษที่ 1980 ได้ใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของ แรงงาน (The New Economics of Labor Migration) ในการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการย้ายถิ่นของ แรงงานและบทบาทของเงินส่งกลับต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนในชนบท ผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมี สมมติฐานสำคัญว่า เงินส่งกลับเป็นรูปแบบสัญญาโดยนัย (Implicit Contractual Arrangement) ระหว่าง แรงงานย้ายถิ่นกับสมาชิกคนอื่นๆ ในครัวเรือน การที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ในชนบทโดยเฉพาะในประเทศกำลัง พัฒนาไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อในระบบ เงินส่งกลับจึงเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สำคัญสำหรับการยังชีพ และการลงทุน (Stark and Bloom 1985; Stark and Lucas 1988; Taylor 1999) Stark and Bloom (1985) อธิบายพฤติกรรมการย้ายถิ่นและส่งเงินกลับว่า แรงงานที่มีทักษะมีแนวโน้มที่จะไปทำงานในเมืองในขณะที่ แรงงานที่มีทักษะด้อยกว่าจะทำงานในถิ่นฐานเดิม การตัดสินใจย้ายถิ่นไม่ใช่การตัดสินใจในระดับบุคคลแต่ เป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างแรงงานและสมาชิกครัวเรือน ค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์จากการทำงานต่าง ถิ่นจะถูกแบ่งสรรกันระหว่างแรงงานกับครัวเรือน รูปแบบของการส่งเงินกลับถูกกำหนดจากข้อตกลงของ แรงงานกับสมาชิกคนอื่นๆ ในครัวเรือน ความเห็นอกเห็นใจไม่ใช่แรงจูงใจหลักที่อธิบายพฤติกรรมการส่งเงิน กลับ เงินส่งกลับมีบทบาทในการประกันความเสี่ยง กล่าวคือ รายได้จากการทำงานในเมืองมักมี ความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามกับรายได้จากการทำงานในถิ่นฐานเดิมซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาคเกษตร ดังนั้น ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงานกับทฤษฎีการย้ายถิ่น แบบเดิมของ Todaro (1969) และ Harris and Todaro (1970) คือ พฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงิน กลับเป็นการตัดสินใจร่วมกันของครัวเรือนในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันของแรงงานย้ายถิ่นกับ สมาชิกคนอื่นๆ ในครัวเรือน

การศึกษาเชิงประจักษ์ที่อาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน (The New Economics of Labor Migration) โดยทดสอบสมมติฐานที่เป็นไปได้ที่อธิบายพฤติกรรมการส่ง

เงินกลับของประเทศกำลังพัฒนาปรากฏใน Lucas and Stark (1985) ที่ศึกษาพฤติกรรมการส่งเงินกลับในประเทศบราซิล ผลการศึกษา พบว่า แรงจูงใจของการส่งเงินกลับมีรูปแบบผสมผสานระหว่างความเห็นอกเห็นใจและผลประโยชน์ต่างตอบแทน รวมทั้งการประกันความเสี่ยงของครัวเรือน เงินส่งกลับของบุตรหลานให้กับครัวเรือนเป็นการตอบแทนที่ครัวเรือนได้ลงทุนในการศึกษาและสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นและเป็นหลักประกันรายได้ของครัวเรือนเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ นอกจากนี้ แรงจูงใจเรื่องมรดกก็เป็นสิ่งสำคัญที่กระตุ้นให้แรงงานย้ายถิ่นส่งเงินมาให้กับครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง งานของ Lucas and Stark (1985) เป็นพื้นฐานของการพัฒนาแบบจำลองเชิงทฤษฎีต่อมาของ Hoddinott (1994), Funkhouser (1995), Cox, Eser, and Jimenez (1998) และ de la Brière *et al.* (2002)

แรงจูงใจในการส่งเงินของแรงงานสามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบหลัก คือ ความเห็นอกเห็นใจ (Altruism) และผลประโยชน์ส่วนตน (Self-interest) แต่ทั้งสองรูปแบบก็ไม่สามารถแบ่งแยกได้เด็ดขาด แม้ว่าเราจะตัดสินใจบนพื้นฐานผลประโยชน์แต่ต้องสอดคล้องกับคุณธรรมพื้นฐาน เป็นต้นว่า แรงงานส่งเงินให้ครัวเรือนเพื่อเป็นการประกันความเสี่ยงให้ตนเองว่าหากตกงานจะได้รับความช่วยเหลือจากครัวเรือน ในขณะเดียวกัน การส่งเงินก็เป็นรูปแบบการตอบแทนบุญคุณบิดามารดา ดังที่ Lucas and Stark (1985) ได้ใช้คำว่า “Enlightened self-interest” Rapoport and Docquier (2006) ได้แบ่งแรงจูงใจที่กำหนดพฤติกรรมการส่งเงินของแรงงานย้ายถิ่นเป็น 4 รูปแบบ โดยมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

1). ความเห็นอกเห็นใจ (Altruism Motive) เงินส่งกลับมีบทบาทในการเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตของครัวเรือนในชนบทที่ประสบปัญหาความยากจน

2). ผลประโยชน์ต่างตอบแทน (Exchange Motive) เงินส่งกลับเป็นการซื้อบริการจากครัวเรือนในชนบทในการดูแลบุตรหลานหรือทรัพย์สินของแรงงานเมื่อแรงงานย้ายกลับมายังถิ่นฐานเดิม เช่น การประกอบธุรกิจส่วนตัว การเป็นเจ้าของที่ดินเพื่อทำการเกษตร เป็นต้น

3). การประกันความเสี่ยง (Insurance Motive) เงินส่งกลับเป็นการประกันรายได้ของครัวเรือนว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิด เช่น ภัยธรรมชาติ การเจ็บป่วยของหัวหน้าครัวเรือน มาตรฐานการครองชีพของครัวเรือนจะไม่ลดลงมากเพราะมีเงินส่งกลับมาชดเชย เงินส่งกลับยังเป็นการประกันรายได้ของแรงงานเองเนื่องจากการทำงานในเมืองถึงแม้มีรายได้สูงแต่มีโอกาที่จะตกงานได้ การส่งเงินกลับให้กับครัวเรือนอย่างต่อเนื่องจึงเป็นหลักประกันว่า หากแรงงานตกงานหรือมีค่าใช้จ่ายในการหางานใหม่ก็จะได้รับความช่วยเหลือจากครัวเรือน

4). การลงทุน (Investment Motive) ในสถานะที่ตลาดสินเชื่อไม่สมบูรณ์ เงินส่งกลับเป็นรูปแบบของการจ่ายเงินผลประโยชน์จากการลงทุนในการศึกษาที่พ่อแม่ได้ลงทุนในการศึกษาบุตร

หลานและเมื่อบุตรหลานจบการศึกษาและออกไปทำงานก็จะส่งรายได้ส่วนหนึ่งตอบแทนให้กับ
ครัวเรือน

การวิจัยเชิงประจักษ์ทางเศรษฐศาสตร์ที่วิเคราะห์บทบาทของการย้ายถิ่นและการส่งเงินและการ
ตรวจสอบแรงจูงใจที่อธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศไทยโดยใช้ข้อมูลของ
ครัวเรือนทั้งประเทศยังมีจำกัด งานวิจัยที่ใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งประเทศปรากฏในการศึกษาของ Paulson
(2000) พบว่า แรงงานมีแนวโน้มจะย้ายถิ่นไปทำงานในกรุงเทพฯ ลดลงหากรายได้จากการทำงานมี
ความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันความเสี่ยงทางรายได้ในภูมิภาคและเมืองเดิมของตนประเมินจากมูลค่าผลิตภัณฑ์
มวลรวมและปริมาณน้ำฝนในระดับจังหวัด โดยใช้ข้อมูลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน
(Socioeconomic Survey, SES) พ.ศ. 2531 อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างยังจำกัดเฉพาะแรงงานที่มีจุดหมาย
ปลายทางการย้ายถิ่นเฉพาะเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น ในขณะที่งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นด้านสังคมวิทยา
(Osaki, 2003; Vanwey, 2004; Garip, 2012) และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ยังไม่ครอบคลุมทั้งประเทศยกเว้นของ
Osaki (2003) ที่ใช้ข้อมูลการสำรวจการย้ายถิ่นในระดับประเทศ พ.ศ. 2535

ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมการถ่ายโอนทรัพยากรจากเขตเมืองไปยังเขตชนบทผ่านรูปแบบการส่ง
เงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นผ่านรูปแบบสัญญาที่ไม่เป็นทางการโดยอาศัยความสัมพันธ์ทางครอบครัว
สำหรับประเทศไทยจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับ
ภูมิภาคและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ในการศึกษานี้จะใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่น
ของแรงงานในการวิเคราะห์การย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานไทยโดยใช้ข้อมูลระดับบุคคลและครัวเรือน
ปี พ.ศ. 2556 ที่ระบบเศรษฐกิจไทยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและในตลาดแรงงานของ
ประเทศ

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานไทย
2. เพื่อตรวจสอบแรงจูงใจที่อธิบายการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่น
3. เพื่อพัฒนาข้อมูลและขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานย้ายถิ่นเพื่อ
ใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเริ่มจากการเลือกครัวเรือนที่มีข้อมูลการย้ายถิ่นและสงเงินจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socioeconomic Survey, SES) ปี พ.ศ. 2556 จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง 6,097 ครัวเรือน (ร้อยละ 14 ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) และใช้ข้อมูลของบุคคลที่สงเงินให้ครัวเรือน รวม 7,337 คน

คำนิยามของแรงงานย้ายถิ่นในการศึกษาวิจัย คือ แรงงานที่มีข้อมูลสถานที่ใหม่อยู่คนละอำเภอหรือจังหวัดหรือต่างประเทศจากภูมิลำเนาเดิม ทำให้จำนวนแรงงานย้ายถิ่นตามคำนิยามข้างต้นเท่ากับ 6,410 คน (ร้อยละ 87) และ 927 คน (ร้อยละ 13) ไม่ใช่แรงงานย้ายถิ่น เนื่องจากแรงงานยังอาศัยในหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอเดียวกันกับครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socioeconomic Survey, SES) ปี พ.ศ. 2556 และข้อมูลปริมาณน้ำฝนรายปีในระดับจังหวัด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2556 จากกรมอุตุนิยมวิทยา ข้อมูล SES ประกอบด้วยรายละเอียดในระดับครัวเรือนเกี่ยวกับ ทรัพย์สิน การถือครองที่ดิน รายจ่ายประเภทต่างๆ ภาระหนี้สิน รายได้ครัวเรือนแบ่งตามแหล่งที่มาของรายได้ ประกอบด้วย รายได้จากการทำงาน กำไรจากภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร รวมทั้งรายได้นอกเหนือจากการทำงาน (Non-labor Income) นอกจากนี้ ยังมีรายละเอียดในระดับบุคคล เช่น อายุ เพศ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้จากการทำงาน การย้ายถิ่นและการสงเงิน

1.5 องค์กรประกอบของรายงานวิจัย

รายงานวิจัยนี้แบ่งเป็น 6 บท โดยมีรายละเอียด ดังนี้

บทที่ 1 เป็นการฉายภาพความสำคัญของการย้ายถิ่นและการสงเงินของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศและต่างประเทศว่าการย้ายถิ่นทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายทรัพยากรทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศและระหว่างเมืองกับชนบท การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยและผลของการขยายโอกาสทางการศึกษาต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น รวมทั้งนำเสนอแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์ผลกระทบต่อครัวเรือนแรงงาน และนัยยะต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

บทที่ 2 เป็นการฉายภาพพลวัตการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยในช่วง 50 ปีที่ผ่านมาที่มีต่อพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการสงเงินและผลต่อตลาดแรงงานของประเทศ รวมทั้งการประเมินสถานการณ์การย้ายถิ่นและการสงเงินของแรงงานไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

บทที่ 3 กล่าวถึงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นที่มีสมมติฐานสำคัญว่า การตัดสินใจย้ายถิ่นและสงเงินเป็นการตัดสินใจร่วมกันของครัวเรือนภายใต้ข้อจำกัดทางการเงินที่ครัวเรือนต้องอาศัยเงินทุนของตนเอง การย้ายถิ่นและการสงเงินจึงเป็นกลยุทธ์เพื่อความอยู่รอดทั้งการใช้จ่ายและการลงทุน และช่วยให้ครัวเรือนจัดการความเสี่ยงได้ดีขึ้น แนวทางการตรวจสอบแรงจูงใจที่เป็นไปได้ของการสงเงินโดยมีพื้นฐานจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาค และการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยเน้นในประเทศไทยและประเทศกำลังพัฒนา

บทที่ 4 กล่าวถึงการสร้างตัวแปรที่ใช้ รายละเอียดของข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ค่าสถิติพรรณนาของตัวแปรสำคัญ การวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อหาหลักฐานเชิงประจักษ์โดยใช้วิธีการทางเศรษฐมิติในการแก้ปัญหาอคติจากการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ตามวิธีการของ Heckman (1979)

บทที่ 5 นำเสนอผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการสงเงินของแรงงานไทย รวมทั้งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการศึกษาโดยการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างย่อยสำหรับแรงงานที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำและการเปลี่ยนวิธีการประมาณค่า

บทที่ 6 เป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้จากการสังเคราะห์ผลเชิงปริมาณจากการศึกษาวิจัยนี้กับผลการศึกษาจากงานวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศไทยและต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการกำหนดนโยบายแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

บทที่ 2

สถานการณ์การย้ายถิ่นและการส่งเงินของประเทศไทย

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยทำให้โครงสร้างการผลิตเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การผลิตภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัวมากขึ้น มีความต้องการแรงงานจำนวนมากโดยเฉพาะในอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ในขณะที่การผลิตภาคเกษตรมีความสำคัญลดลงแต่ยังเป็นแหล่งการจ้างงานที่สำคัญของแรงงานไทย ค่าจ้างที่สูงในเขตเมืองเป็นแรงดึงดูดสำคัญให้แรงงานจากชนบทต้องย้ายไปทำงานเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายให้กับครัวเรือน ในอีกด้านหนึ่ง ปัญหาในภาคเกษตรไทย ไม่ว่าจะเป็นที่ทำกิน เทคโนโลยีการผลิต สินเชื่อและระบบตลาด ทำให้รายได้ครัวเรือนภาคเกษตรไม่พอใช้และมีความไม่แน่นอนสูง เป็นอีกแรงผลักดันให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองมากขึ้น เนื้อหาในบทนี้จะเป็นการฉายภาพแนวโน้มรูปแบบการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานไทย แบ่งการนำเสนอเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นการสรุปสถานการณ์การย้ายถิ่นของแรงงานไทยตั้งแต่หลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจนถึงปัจจุบัน และ ส่วนที่สอง เป็นการประเมินสถานการณ์การส่งเงินของแรงงานย้ายถิ่นทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งประเมินความเสี่ยงในตลาดแรงงานไทยในอนาคตที่อาจประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานได้

2.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยกับการย้ายถิ่นของแรงงาน

เป็นเวลากว่า 5 ทศวรรษตั้งแต่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี พ.ศ. 2504 ที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจผ่านการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมและการลงทุน การใช้จ่ายภาครัฐในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า (Import Substitution Industrialization) การตั้งกำแพงภาษีสูงสำหรับสินค้านำเข้าจากต่างประเทศและการส่งเสริมการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศโดยการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาประเทศ ทำให้การลงทุนกระจุกตัวเฉพาะเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลนำไปสู่ช่องว่างการพัฒนา ระหว่างเมืองกับชนบท การพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมือง อย่างไรก็ตาม การจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมมีความมั่นคง ทั้งนี้ เพื่อลดปัญหาการเปลี่ยนงานและการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะ แรงงานชายส่วนใหญ่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมทันสมัย ในขณะที่แรงงานหญิงเข้าสู่ตลาดแรงงานในระบบมากขึ้น ส่วนใหญ่ทำงานในอุตสาหกรรมสิ่งทอซึ่งความมั่นคงจะด้อยกว่าเมื่อเทียบกับแรงงานชายในภาคอุตสาหกรรม แต่แรงงานส่วนใหญ่ของประเทศยังอยู่ในภาคเกษตรและภาคบริการ (วรวิทย์ เจริญเลิศ และนภาพร อติวานิชยพงศ์, 2546) เมื่อพิจารณาจากการเพิ่มขึ้นของรายได้ถือว่าเศรษฐกิจ

ไทยประสบความสำเร็จเนื่องจากอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงแผนที่ 1 และ 2 อยู่ที่ร้อยละ 8 ต่อปี อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวในภาคกลางเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 6 ต่อปี ในขณะที่รายได้ต่อหัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 3 ต่อปี ดังนั้น ในการจัดทำแผนที่ 3 ได้เพิ่มคำว่า “สังคม” กลายเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) โดยให้ความสำคัญกับปัญหาสังคมมากขึ้น มีนโยบายควบคุมจำนวนประชากร การกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคมากขึ้น การส่งเสริมภาคการเกษตร เช่น การเข้าถึงสินเชื่อ การรักษาเสถียรภาพของราคาพืชผลทางการเกษตร เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) ในช่วงแผนที่ 1-3 รูปแบบการย้ายถิ่นของแรงงานไทยส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นจากเขตชนบทสู่เขตเมือง ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากภาคเกษตร จุดหมายปลายทางสำคัญของการย้ายถิ่นคือ กรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีการย้ายถิ่นเข้ามาสูงสุดในช่วงปี พ.ศ. 2508-2513 (สุมาลี ปิตยานนท์, 2545) นอกจากนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจในระยะแรกเน้นการสะสมทุนเป็นหลัก รัฐบาลไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพแรงงานมากนัก การพัฒนาเศรษฐกิจไม่เน้นการจ้างงานและนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ (นิคม จันทรวิฑูร, 2544)

ในแผนที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) รัฐบาลกำหนดยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาประเทศ คือ การปรับโครงสร้างเกษตรและอุตสาหกรรมโดยเน้นการส่งออกและการส่งเสริมการมีงานทำในชนบทและภูมิภาค รัฐบาลขยายการลงทุนในหัวเมืองสำคัญของภูมิภาค เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Eastern Seaboard) ทำให้ภาคอุตสาหกรรมและบริการขยายตัวมากและกลายเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญของแรงงานย้ายถิ่นโดยเฉพาะแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Garip, 2012) การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมในลักษณะนี้ได้ขยายไปยังส่วนอื่นๆ ของประเทศในแผนที่ 5 เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ และโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันตก เป็นต้น และในแผนที่ 5 ยังเน้นการแก้ปัญหาความยากจนในชนบท มีระบบบริหารการพัฒนาชนบท (กพช.) จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2527 โดยภาพรวมของแผนที่ 4 และ 5 ได้เน้นการกระจายความเจริญสู่เขตภูมิภาคเพื่อรองรับการลงทุนของภาคเอกชนและของต่างประเทศและอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ที่ร้อยละ 6 ต่อปี รูปแบบการย้ายถิ่นยังเป็นการย้ายจากชนบทเข้าสู่เมืองแต่จุดหมายปลายทางกระจายไปยังพื้นที่เศรษฐกิจในระดับภูมิภาค

แผนที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) และ แผนที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) เป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจไทยมีการเติบโตสูงมากในบางปีอัตราการเติบโตมากกว่าร้อยละ 10 ต่อปี รัฐบาลได้ให้ความสำคัญการส่งออกอย่างต่อเนื่อง ในแผนที่ 6 รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับความต้องการแรงงานที่เพิ่มมากขึ้นจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ ปัจจัยผลักดันที่สำคัญมาจากการส่งออก การลงทุนภาคเอกชนและการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีปัญหาโครงสร้างหลายประเด็นที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข เช่น การปฏิรูปการศึกษา การกระจายรายได้ การพัฒนาฝีมือแรงงาน เป็นต้น การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกเป็นผลจากการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่ประเทศไทย

เนื่องจากมีค่าแรงต่ำและมีโครงสร้างพื้นฐานรองรับ กอปรกับตลาดในประเทศมีกำลังซื้อสูง สถานการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มมากโดยเฉพาะแรงงานหญิงในภาคอุตสาหกรรมโดยเฉพาะในสาขาการผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม เครื่องหนัง อัญมณีและเครื่องประดับ ที่เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญในทศวรรษที่ 2530 การผลิตต้องใช้ความละเอียดอ่อนและความประณีต ทำให้เจ้าของกิจการมีความต้องการแรงงานหญิง (นิคม จันทรวิฑูร, 2544; วรวิทย์ เจริญเลิศและนภาพร อติวานิชยพงศ์, 2546) อัตราการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในตลาดแรงงานสูงกว่าประเทศอื่นๆ ในเอเชีย อยู่ระหว่างร้อยละ 65-73 ในช่วงปี พ.ศ. 2534-2539 (World Bank, 2016) วรวิทย์ เจริญเลิศและนภาพร อติวานิชยพงศ์ (2546) วิเคราะห์ว่าการผลิตสินค้าส่งออกที่ใช้แรงงานเข้มข้นจะตั้งอยู่ในประเทศกำลังพัฒนาที่มีค่าแรงต่ำ การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องทำให้ค่าแรงในประเทศเพิ่มขึ้น ประเทศไทยจะสูญเสียความได้เปรียบในสินค้าส่งออก และมีผลต่อการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมโดยเฉพาะการจ้างงานในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกทำให้รูปแบบการจ้างงานเปลี่ยนแปลงไปเพื่อลดต้นทุนการผลิต เช่น การใช้ระบบรับช่วงผลิตที่กระจายการผลิตตามบ้าน โดยเฉพาะอุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องประดับ การใช้แรงงานเด็ก และการใช้แรงงานต่างชาติที่เข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย

แรงงานจากชนบทเข้ามาหาโอกาสทำงานในภาคอุตสาหกรรมในรูปแบบที่ต่างกัน แรงงานชายที่มีการศึกษามีแนวโน้มทำงานในภาคอุตสาหกรรมที่ทันสมัย ในขณะที่แรงงานที่มีการศึกษาน้อยอาจเข้ามาทำงานในอุตสาหกรรมก่อสร้างหรือภาคบริการในช่วงนอกฤดูการเกษตร รูปแบบการย้ายถิ่นของแรงงานสามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1.) การย้ายถิ่นครั้งเดียว ที่ในรอบเวลาหนึ่งเช่น 1 หรือ 2 ปี แรงงานย้ายถิ่นเพียงหนึ่งครั้ง 2.) การย้ายถิ่นตามฤดูกาล ที่แรงงานจากภาคเกษตรจะออกไปทำงานต่างถิ่นในช่วงนอกฤดูการเกษตรและกลับมายังภูมิลำเนาในช่วงฤดูการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นแรงงานชาย และ 3.) การย้ายถิ่นหลายครั้ง ที่ในรอบเวลาหนึ่งเช่น 1 หรือ 2 ปี แรงงานย้ายถิ่นมีการย้ายถิ่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป (แคร์รี ริคเตอร์ และคณะ, 2540) กรณีของประเทศไทย การย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองมีความสัมพันธ์กับการผลิตในภาคเกษตร รูปแบบการย้ายถิ่นหลักเป็นการย้ายภายในประเทศเนื่องจากความแตกต่างของค่าจ้างเขตเมืองกับชนบทเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่แรงงานส่วนหนึ่งอาจเลือกย้ายถิ่นไปต่างประเทศ จุดหมายปลายทางสำคัญในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 คือ ประเทศในตะวันออกกลาง เช่น ซาอุดีอาระเบีย อิสิราเอล แต่ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 แรงงานไทยนิยมไปทำงานในประเทศในภูมิภาคเอเชีย เช่น ใต้หวัน เกาหลีใต้ และสิงคโปร์ ใต้หวันเป็นประเทศที่มีแรงงานไทยไปทำงานมากที่สุด จากข้อมูลคนไทยที่ได้รับอนุญาตให้ไปทำงานต่างประเทศในปี พ.ศ. 2555 พบว่า มีแรงงานไทยไปทำงานที่ใต้หวันถึง 39,128 คนคิดเป็นร้อยละ 29 ของแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) การย้ายถิ่นไปต่างประเทศมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าการย้ายถิ่นในประเทศ แรงงานส่วนใหญ่จะมีเครือข่ายในต่างประเทศและอาจต้องกู้ยืมเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

โดยภาพรวม ช่วง 10 ปีก่อนเกิดวิกฤตการเงินในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์พัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (Export-led Industrialization) ช่วยเพิ่มรายได้ของประชาชนและลดปัญหาความยากจนในสังคมไทย สัดส่วนคนยากจนลดลงจากร้อยละ 65 ในปี พ.ศ. 2531 เหลือร้อยละ 35 ในปีพ.ศ. 2539 ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ค่าสัมประสิทธิ์จีนี่ (Gini Coefficient) เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 0.48 เป็น 0.51 ในช่วงเวลาเดียวกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557) อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายทศวรรษที่ 2530 มูลค่าการส่งออกปี พ.ศ. 2539 ลดลงกว่าร้อยละ 3 เมื่อเทียบกับปีก่อน การส่งออกที่ลดลงเนื่องจากต้นทุนการผลิตในประเทศไทยสูงขึ้นเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าและค่าแรง (สุมาลี ปิตยานนท์, 2545)

วิกฤตเศรษฐกิจการเงินปี พ.ศ. 2540 เป็นผลพวงจากการเปิดเสรีทางการเงินทำให้เงินทุนในระยะสั้นเข้าสู่ประเทศไทยจำนวนมาก เงินส่วนใหญ่ถูกใช้ในการลงทุนที่เก็งกำไร เช่น ที่ดิน หุ่น เป็นต้น ทำให้มูลค่าตลาดของสินทรัพย์เหล่านี้สูงกว่ามูลค่าที่แท้จริงมาก ทำให้เกิดปัญหาความเชื่อมั่นต่อระบบเศรษฐกิจไทย เงินทุนต่างประเทศเคลื่อนย้ายออกมากทำให้ระบบเศรษฐกิจขาดสภาพคล่องเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ธุรกิจต่าง ๆ ทอยยปิดกิจการลง และนำไปสู่การเลิกจ้างแรงงานขนาดใหญ่ ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นการเริ่มใช้แผนที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2541 ตีลบถึงร้อยละ 11 และอัตราการว่างงานสูงถึงร้อยละ 4.4 การว่างงานทำให้แรงงานขาดรายได้อย่างฉับพลันส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง สัดส่วนคนยากจนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11 ในปี พ.ศ. 2539 เป็นร้อยละ 16 ในปี พ.ศ. 2542 และมีปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เนื่องจากร้อยละ 70 ของประชากรวัยแรงงานมีการศึกษาในระดับประถมศึกษาเท่านั้น ดังนั้น การพัฒนาในแผนที่ 8 รัฐบาลได้เน้นยุทธศาสตร์การพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง

วิกฤตเศรษฐกิจทำให้รูปแบบการย้ายถิ่นของแรงงานไทยเปลี่ยนแปลงไป แรงงานส่วนใหญ่ย้ายจากเมืองกลับสู่ชนบท กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นสถานที่ที่มีการย้ายออกมากที่สุดในปี พ.ศ. 2541 อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2542 เศรษฐกิจไทยเริ่มปรับตัวในทิศทางที่ดีขึ้น การลดค่าเงินบาททำให้การส่งออกปรับตัวดีขึ้น กอปรกับการเพิ่มการใช้จ่ายของรัฐบาลในการกระตุ้นเศรษฐกิจ ในแผนที่ 9 และ 10 รัฐบาลยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและการสร้างสมดุลในการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศให้เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอก รูปแบบการย้ายถิ่นของแรงงานในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก กล่าวคือ แรงงานหญิงและชายมีอัตราการย้ายถิ่นใกล้เคียงกัน แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีการศึกษาดีต่างจากแรงงานย้ายถิ่นในช่วงทศวรรษที่ 2530 ที่แรงงานส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาจากการสำรวจการย้ายถิ่นของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2554 พบว่า เกือบร้อยละ 70 ของแรงงานย้ายถิ่นจบการศึกษาศึกษาในระดับมัธยมต้นขึ้นไป และร้อยละ 17 จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และที่น่าสนใจ คือ กรุงเทพมหานครและปริมณฑลไม่ใช่จุดหมายปลายทางหลักของแรงงาน เนื่องจากร้อยละ 50 ของการย้ายถิ่นเป็นการย้ายภายในภูมิภาค เหตุผลสำคัญของการย้ายถิ่น คือ ครอบครัว (ร้อยละ 50)

รองลงมาคือ การทำงาน (ร้อยละ 26) อย่างไรก็ตาม ผลการสำรวจต่างจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2556 ที่พบว่า สาเหตุของการย้ายถิ่น ร้อยละ 72 มาจากการทำงาน และมีเพียงร้อยละ 25 มาจากครอบครัว

โดยสรุป ปัจจัยผลักดันสำคัญในภูมิลำเนาเดิมของแรงงานที่กระตุ้นให้แรงงานออกไปทำงานต่างถิ่นมาจากฐานะทางเศรษฐกิจและสภาพทางการเกษตรกรรม รายได้และโอกาสการทำงานมีอยู่จำกัดในเขตชนบท ปัญหาความยากจน สภาพทางการเกษตรที่รายได้ไม่แน่นอน และครัวเรือนส่วนใหญ่มีความสามารถในการเข้าถึงสินเชื่อในระบบได้อย่างจำกัดทำให้การลงทุนภาคเกษตรต้องใช้เงินออมของครัวเรือน ในขณะที่สิ่งแวดล้อมที่จุดหมายปลายทางก็เป็นปัจจัยดึงดูดให้แรงงานมีความต้องการไปทำงานผ่านการรับข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนหรือญาติพี่น้องเกี่ยวกับรายได้ โอกาสในการทำงานและการเลื่อนสถานะทางสังคม

2.2 สถานการณ์การส่งเงินกลับของแรงงานไทย

การย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับการส่งเงินให้กับครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม จากการศึกษาของแคร์ ริคเตอร์ และคณะ (2540) ที่ติดตามผู้ย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ร้อยละ 63 ของผู้ย้ายถิ่นต้องการหารายได้ให้ครอบครัว สอดคล้องกับการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรปี พ.ศ. 2554 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า แรงงาน 244, 617 คน (ร้อยละ 21 ของผู้ย้ายถิ่น²) มีการส่งเงินหรือสิ่งของให้ครัวเรือน ในจำนวนนี้ร้อยละ 72 เป็นการส่งให้บิดามารดา แสดงว่า ครัวเรือนไทยส่วนใหญ่พึ่งพิงเงินโอนจากผู้ย้ายถิ่นในการดูแลบิดามารดาที่มีอายุ (Old-Age Support) ในลักษณะเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ ต่างจากประเทศพัฒนาแล้วที่ผู้สูงอายุพึ่งพาความช่วยเหลือจากระบบประกันสังคมเป็นหลัก

ตารางที่ 2-1 แสดงจำนวนผู้ย้ายถิ่นจำแนกตามวัตถุประสงค์การใช้จ่ายเงิน พบว่า การส่งเงินของแรงงานส่วนใหญ่ส่งเงินให้ครัวเรือนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายประจำวัน รองลงมา เป็นการเก็บไว้เป็นทุนการศึกษา ซึ่งมีสัดส่วนมากกว่าการลงทุนทำธุรกิจอย่างชัดเจน แสดงว่า แรงงานและสมาชิกคนอื่นๆ ที่ไม่ย้ายถิ่นเห็นความสำคัญของการศึกษาที่เป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มความสามารถในการหารายได้จากการทำงานในยุคปัจจุบัน เมื่อพิจารณาจำนวนเงินส่งกลับของแรงงานจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี พ.ศ. 2556 พบว่า เงินส่งกลับเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 4,000 บาทต่อเดือนต่อคน ในแบบสำรวจดังกล่าวไม่ได้เก็บข้อมูลรายได้จากการทำงานของแรงงานย้ายถิ่น อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลในแบบสำรวจเดียวกัน รายได้จากการทำงานเฉลี่ยของแรงงานไทยอยู่ที่ 25,194 บาทต่อเดือน ดังนั้น สัดส่วนเงินส่งกลับต่อรายได้ของ

² ตามคำนิยามของสำนักงานสถิติ ผู้ย้ายถิ่น หมายถึง ผู้ที่ย้ายสถานที่อยู่อาศัยจากเขตเทศบาลอื่น หรือ อบต.อื่น หรือจากประเทศอื่นที่เป็นที่อยู่ครั้งสุดท้ายมายังเขตเทศบาลหรืออบต. ที่เป็นที่อยู่ปัจจุบัน ในรอบเวลาที่มีการจัดเก็บข้อมูล

แรงงานโดยประมาณจะอยู่ที่ร้อยละ 16 ใกล้เคียงกับของประเทศเวียดนามที่ร้อยละ 17 (Niimi, Pham and Reilly, 2009)

ตารางที่ 2-1 จำนวนผู้ย้ายถิ่นที่ส่งเงินหรือสิ่งของจำแนกตามการใช้เงิน

วัตถุประสงค์การใช้เงิน	จำนวน (คน)	สัดส่วน
ลงทุนทำธุรกิจ	3,841	0.016
ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน	209,472	0.856
ทุนการศึกษา	21,927	0.090
ใช้หนี้	2,761	0.011
อื่นๆ	6,616	0.027
รวม	244, 617	1.000

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2554)

รูปแบบหลักการย้ายถิ่นในประเทศไทยเป็นการย้ายถิ่นในประเทศ และประเทศไทยเป็นแหล่งรับแรงงานต่างชาติสุทธิ จากสถิติของธนาคารโลก พบว่า ในปี 2013 มีแรงงานไทยที่ออกไปทำงานต่างประเทศรวมทั้งสิ้น 1 ล้านคน คิดเป็นเพียงร้อยละ 3 ของกำลังแรงงานรวมทั้งประเทศ ในขณะที่มีแรงงานต่างประเทศเข้ามาทำงานในประเทศไทยมากถึง 4.5 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นแรงงานจากพม่า 1.9 ล้านคน รองลงมาคือ ลาว (9 แสนคน) และกัมพูชา (8 แสนคน) มูลค่าเงินส่งกลับระหว่างประเทศจากแรงงานไทยในต่างแดนอยู่ที่ 2.4 พันล้านเหรียญสหรัฐ. ในขณะที่มูลค่าเงินส่งกลับระหว่างประเทศไหลออกจากประเทศไทย 5.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ. มูลค่าการส่งและรับเงินของประเทศไทยถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับมูลค่าเงินส่งกลับระหว่างประเทศทั่วโลกอยู่ที่ 550 พันล้านเหรียญสหรัฐ.

นอกจากนี้ จำนวนแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศมีแนวโน้มลดลง จากสถิติจำนวนคนไทยที่ได้รับอนุญาตไปทำงานต่างประเทศระหว่างปี พ.ศ. 2544-2555 พบว่า ประมาณร้อยละ 70 ของแรงงานเป็นการย้ายไปทำงานในประเทศแถบภูมิภาคเอเชีย คนไทยไปทำงานต่างประเทศลดลงประมาณร้อยละ 1.2 ต่อปีในช่วง 12 ปี แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะ 5 ปีหลัง (พ.ศ. 2551-2555) ที่ประเทศไทยได้เปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยทำให้ขาดแคลนแรงงานวัยหนุ่มสาว จำนวนคนไทยที่ไปทำงานต่างประเทศลดลงถึงร้อยละ 3 ต่อปี สอดคล้องกับข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี พ.ศ. 2556 พบว่า มีเพียงร้อยละ 5.7 ของแรงงานย้ายถิ่นที่ไปทำงานต่างประเทศเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือน

ตารางที่ 2-2 สถิติจำนวนคนไทยที่ได้รับอนุญาตไปทำงานต่างประเทศ พ.ศ. 2544-2555

ปี	จำนวน (คน)	การเปลี่ยนแปลง (%)
2544	165,115	n.a.
2545	161,098	-2.43%
2546	148,076	-8.08%
2547	153,194	3.46%
2548	139,667	-8.83%
2549	160,846	15.16%
2550	161,917	0.67%
2551	161,852	-0.04%
2552	126,937	-21.57%
2553	116,192	-8.46%
2554	142,533	22.67%
2555	134,101	-5.92%

ที่มา: ฐานข้อมูลด้านสังคมและคุณภาพชีวิต สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559)

มูลค่าเงินส่งกลับของแรงงานที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่กลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกและแปซิฟิก (รวมประเทศไทย) ในปี 2013 คิดเป็นร้อยละ 28 ของมูลค่าการส่งเงินทั่วโลก มีการคาดการณ์ว่ามูลค่าเงินส่งกลับจะเพิ่มจาก 115 พันล้านเหรียญสหรัฐ. ในปี 2013 เป็น 154 พันล้านเหรียญสหรัฐ. ในปี 2016 หรือมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 11 ต่อปีสูงกว่าค่าเฉลี่ยในระดับโลกเล็กน้อย (ร้อยละ 9) การไปทำงานในต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นไปทำงานในประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน สำหรับประเทศที่มีรายได้ปานกลางและสูงในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วย ไทย มาเลเซีย และสิงคโปร์ เป็นประเทศที่รับแรงงานต่างชาติสุทธิ เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนแรงงานในประเทศ แรงงานต่างชาติส่วนใหญ่เป็นประชากรวัยหนุ่มสาวจากประเทศใกล้เคียง เช่น กัมพูชา ฟิลิปปินส์ พม่า และลาว ความแตกต่างของค่าจ้างเป็นแรงผลักดันที่สำคัญทำให้เกิดการย้ายถิ่นจากภูมิภาคที่มีค่าจ้างต่ำไปหาโอกาสทำงานในประเทศที่มีค่าจ้างสูงกว่า ในอนาคตหากเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งออกแรงงานสุทธิมีการขยายตัวจะทำให้ความแตกต่างของค่าจ้างลดลง ดังนั้น แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านที่ทำงานในประเทศไทยจะอาจย้ายกลับไปทำงานในประเทศต้นทำให้ภาคอุตสาหกรรมของไทยประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานโดยเฉพาะอุตสาหกรรมประมงและก่อสร้าง กอปรกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรในประเทศไทยที่สัดส่วนประชากรวัยทำงานลดลงอาจทำให้ประเทศไทยขาดแคลนแรงงานกว่า 4 ล้านคน (World Bank, 2013)

โดยสรุป การย้ายถิ่นและการส่งเงินเป็นกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของครัวเรือนไทย แรงงานย้ายถิ่นมีลักษณะผสมผสานระหว่างแรงงานที่ย้ายไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัวและแรงงานย้ายถิ่นหลังฤดูการเกษตรที่จะเข้ามาทำงานในเมืองในสาขาการก่อสร้างและบริการเป็นหลักและจะกลับไปทำงานในภาคเกษตรเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว จำนวนผู้ย้ายถิ่นรวมมีประมาณ 1.2 ล้านคน ในจำนวนนี้ร้อยละ 20 ส่งเงินหรือสิ่งของให้กับครัวเรือนในการดูแลครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม โครงสร้างเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการหารายได้ในเขตเมือง ดังนั้น การส่งเงินของแรงงานจะช่วยให้ครัวเรือนสามารถลงทุนในการศึกษาของบุตรหลานรุ่นต่อไปได้มากขึ้น ในขณะที่แรงงานไทยส่วนหนึ่งเลือกไปทำงานต่างประเทศ จุดหมายปลายทางหลักเป็นประเทศในเอเชียที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ เช่น ใต้หวัน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น เมื่อประเมินสถานการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ พบว่า ประเทศไทยเป็นทั้งประเทศผู้รับและส่งออกแรงงานโดยเป็นผู้รับสุทธิ แรงงานต่างชาติในประเทศไทยมาจากประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอาเซียน การส่งเงินของแรงงานต่างประเทศที่ทำงานในไทยมีมูลค่าสูงกว่าการส่งเงินจากแรงงานไทยที่ทำงานในต่างประเทศกว่าเท่าตัว ในอนาคตอันใกล้ ประเทศไทยอาจประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานในบางสาขาการผลิตเนื่องจากผลของนโยบายการควบคุมประชากรในทศวรรษที่ 1980-1990 ทำให้สัดส่วนประชากรวัยหนุ่มสาวลดลง ในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า กัมพูชา ลาว มีศักยภาพในการเติบโต ความแตกต่างของค่าจ้างจะปรับลดลงทำให้แรงงานต่างชาติส่วนหนึ่งอาจย้ายกลับไปทำงานในประเทศของตน

บทที่ 3

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่ใช้ในการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นและการส่งเงิน รวมทั้งการทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ในประเทศกำลังพัฒนา การผลิตภาคเกษตรมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจทำให้รายได้ในเขตเมืองกับเขตชนบทแตกต่างกันมาก การเพิ่มของการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศทำให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการ ภาคเอกชนมีความต้องการแรงงานจำนวนมาก ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในเขตเมือง รวมทั้งการไปทำงานต่างประเทศเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเขตชนบทช่วยให้ครัวเรือนสามารถพัฒนามาตรฐานความเป็นอยู่ และอาจส่งผลดีต่อการผลิตในภาคเกษตรเนื่องจากเมื่อครัวเรือนมีเงินลงทุนมากขึ้นมีแนวโน้มจะเปิดรับเทคโนโลยีการผลิตรูปแบบใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มรายได้ในระยะยาว หากเงินส่งกลับถูกใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การใช้หนี้ การลงทุนในการศึกษาบุตรหลาน จะช่วยสร้างความมั่งคั่งให้กับครัวเรือน

การนำเสนอในบทนี้แบ่งเป็น 4 ส่วนสำคัญ ประกอบด้วย ส่วนแรก เป็นการนำเสนอพัฒนาการทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่อธิบายรูปแบบการย้ายถิ่นและการส่งเงินเริ่มจากแบบจำลองของ Harris and Todaro (1970) ส่วนที่สอง นำเสนอทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ที่ด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน (New Economics of Labor Migration) ที่เป็นการสังเคราะห์จากงานวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนาในช่วงทศวรรษที่ 1980 เริ่มพัฒนาโดย Stark and Bloom (1985) ที่เพิ่มบทบาทของการตัดสินใจร่วมกันในครัวเรือนภายใต้ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ การย้ายถิ่นและการส่งเงินเป็นกลยุทธ์เพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจและการประกันความเสี่ยงภายในครัวเรือน ความแตกต่างที่สำคัญเมื่อเทียบกับแบบจำลองการย้ายถิ่นของ Todaro (1969) และ Harris and Todaro (1970) คือ หน่วยการวิเคราะห์ที่ใช้เป็นระดับครัวเรือน ส่วนที่สาม นำเสนอกรอบทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์แรงจูงใจการส่งเงินให้ครัวเรือนของแรงงานตามแนวทางของ Rapoport and Docquier (2006) และส่วนสุดท้าย เป็นการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยเน้นการศึกษาเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนาและในประเทศไทย

3.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงาน

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก (Neoclassic Economics) เกี่ยวกับการย้ายถิ่นเริ่มพัฒนาโดย Todaro (1969) และ Harris and Todaro (1970) ให้ความสำคัญกับปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) ของการทำงานภาคอุตสาหกรรมในเขตเมืองและปัจจัยผลักดัน (Push Factor) จากการทำงานภาคเกษตรในเขตชนบทที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการย้ายถิ่น ปัจจัยดึงดูด คือ สภาพความเป็นอยู่และการทำงานในจุดหมายปลายทาง เช่น การมีรายได้เพิ่มขึ้น โอกาสทางการศึกษา ความสะดวกสบาย ในขณะที่ปัจจัยผลักดัน คือ สภาพความเป็นอยู่ในภูมิลำเนาเดิมที่เป็นแรงกระตุ้นให้ประชากรต้องการย้ายถิ่น เช่น การว่างงาน ความยากจน การไม่มีที่ดินทำการเกษตร ความไม่แน่นอนของรายได้ในภาคเกษตร เป็นต้น ปัจจัยทั้งสองเป็นตัวกำหนดการย้ายถิ่นของแรงงานและมีผลต่ออุปสงค์และอุปทานในตลาดแรงงานของประเทศ ข้อสมมติในทางทฤษฎีคือการตัดสินใจย้ายถิ่นเป็นการตัดสินใจระดับบุคคลอยู่บนพื้นฐานความมีเหตุผลทางเศรษฐกิจตามหลักเศรษฐศาสตร์จุลภาคที่วิเคราะห์ผลประโยชน์และต้นทุนของการย้ายถิ่น หากผลประโยชน์สุทธิจากการย้ายถิ่นเป็นบวกแรงงานจะย้ายออกไปทำงานต่างถิ่น ทฤษฎีของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกสามารถอธิบายรูปแบบหลักการย้ายถิ่นที่แรงงานย้ายจากภาคเกษตรในเขตชนบทเพื่อไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมในเขตเมืองที่มีค่าตอบแทนสูงกว่า สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ไม่สามารถหางานในภาคอุตสาหกรรมได้จะประกอบอาชีพในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ (Informal Sector) ที่แม้ว่ารายได้จะไม่สูงเท่ากับการทำงานภาคอุตสาหกรรมแต่แรงงานจะมีรายได้ในระดับที่พอยังชีพในเขตเมือง นอกจากนี้ ทฤษฎียังคาดการณ์ว่าประชากรวัยหนุ่มสาวที่มีระดับการศึกษาเป็นกลุ่มประชากรที่มีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นมากที่สุด

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนาในระยะต่อมาคือ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน (New Economics of Labor Migration, NELM) ปรากฏใน Stark and Bloom (1985), Stark and Lucas (1985), Hoddinott (1994), Taylor (1999) และ Taylor *et al.* (2003) ที่พัฒนาจากการวิเคราะห์ผลการศึกษาเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนาถึงปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงินสาระสำคัญของทฤษฎี คือ การย้ายถิ่นเป็นกลยุทธ์ของครัวเรือนที่เป็นการตัดสินใจร่วมกันของแรงงานและสมาชิกคนอื่นๆในครัวเรือนเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจและการลงทุน ในภาวะที่ตลาดสินเชื่อและการประกันในประเทศกำลังพัฒนายังมีการพัฒนาอย่างจำกัด การไปทำงานต่างถิ่นของแรงงานและส่งเงินหรือสิ่งของให้กับครัวเรือนทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีเงินทุนสำหรับการผลิตในภาคเกษตรและลงทุนในการศึกษาของบุตรหลาน กระบวนการดังกล่าวเป็นรูปแบบพันธะสัญญาที่ไม่เป็นทางการ (Implicit Contractual Arrangement) ของสมาชิกในครอบครัว อีกทฤษฎีสำคัญคือ ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (Social Network Theory) ที่ให้ความสำคัญของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานที่อาจเป็นกลุ่มเพื่อนหรือญาติพี่น้องในภูมิลำเนาหรือที่จุดหมายปลายทาง การมีเครือข่ายทางสังคมทำให้แรงงานได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์และแรงงานที่มีเครือข่ายจะมีแนวโน้มที่ไปทำงานต่างถิ่นเนื่องจากการมีคนที่รู้จักที่จุดหมายปลายทาง การช่วยเหลือของเครือข่ายจะทำให้ต้นทุนและความเสี่ยงของแรงงานลดลง (Massey *et al.*,

1993) โดยภาพรวม ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงานและทฤษฎีเครือข่ายทางสังคมสนใจบริบททางสังคมและประชากรมากขึ้นเมื่อเทียบกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยจะใช้กรอบทฤษฎีของเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงานเป็นหลักในการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงาน กรณีประเทศไทย ทั้งนี้ แม้ว่าเครือข่ายทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่อธิบายการย้ายถิ่นของแรงงานแต่การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเองทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์บทบาทของเครือข่ายได้มากนัก

3.2 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน (New Economics of Labor Migration, NELM)

จุดเริ่มต้นของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน (New Economics of Labor Migration, NELM) มาจาก Stark and Bloom (1985) ที่พบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับการย้ายถิ่นในทศวรรษที่ 1980 มีการพัฒนาจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกไปมาก ทั้งการพัฒนาแบบจำลองเชิงทฤษฎีและจากข้อค้นพบเชิงประจักษ์ บทบาททางสังคมเป็นปัจจัยกำหนดสำคัญในการศึกษาพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงิน การย้ายถิ่นเป็นการตัดสินใจร่วมกันของแรงงานและสมาชิกคนอื่นๆ ในครัวเรือนอยู่บนพื้นฐานของหลักต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis) ไม่ใช่การตัดสินใจระดับบุคคล พฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานมีความสอดคล้องกับพันธสัญญาข้ามเวลา (Intertemporal Contractual Arrangement) ระหว่างแรงงานกับสมาชิกครัวเรือนที่ไม่ได้ย้ายถิ่น อานาจการต่อรองของครัวเรือนจะเพิ่มขึ้นหากแรงงานไปทำงานในอุตสาหกรรมที่มีโอกาสตงานสูง เงินส่งกลับจะเหมือนกับการที่แรงงานซื้อประกันการว่างงานจากครัวเรือนให้กับตนเองเพราะแรงงานมีความคาดหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากครัวเรือนหากตงานอย่างไรก็ตาม การส่งเงินยังสะท้อนรูปแบบความเห็นอกเห็นใจของสมาชิกในครัวเรือน

การย้ายถิ่นนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในชุมชนทำให้การผลิตลดลงโดยเฉพาะภาคเกษตรและการที่ครัวเรือนส่วนหนึ่งช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นของแรงงานจะทำให้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจในชุมชนยิ่งลดลง อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของครัวเรือนและชุมชนอาจเป็นการลงทุน เนื่องจากชุมชนส่งออกแรงงานย้ายถิ่นและได้ผลตอบแทนที่เป็นเงินหรือสิ่งของ รายได้จากการทำงานส่วนหนึ่งจะถูกส่งให้กับครัวเรือนในถิ่นฐานเดิมเพื่อใช้จ่ายและเป็นเงินออมสำหรับการประกอบธุรกิจ ผลโดยรวมของการย้ายถิ่นและการส่งเงินช่วยเพิ่มสวัสดิการของครัวเรือนที่ได้รับเงิน แรงจูงใจสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมการส่งเงินแบ่งได้ 2 รูปแบบ คือ (1) ความเห็นอกเห็นใจ (Altruism) ที่ความพอใจของบุคคลเพิ่มขึ้นเมื่อสมาชิกในครัวเรือนมีการบริโภคหรือคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Becker, 1974) การส่งเงินของแรงงานจะเพิ่มขึ้นหากครัวเรือนมีรายได้น้อยหรือมีฐานะยากจน (2) ผลประโยชน์ส่วนตัว (Self-interest) ที่แรงงานมีความคาดหวังในการแบ่งมรดกหรือต้องการให้ครัวเรือนช่วยเหลือทรัพย์สินของตนเอง รวมทั้งตอบแทนที่ครัวเรือนได้ลง

ทุนการศึกษาและค่าใช้จ่ายการย้ายถิ่น นอกจากนี้ การที่แรงงานส่งเงินหรือสิ่งของให้ครัวเรือนเป็นรูปแบบการประกันความเสี่ยงภายในครัวเรือนเมื่อแรงงานหรือครัวเรือนเผชิญกับเหตุการณ์ไม่คาดฝัน Stark and Lucas (1985) วิเคราะห์แรงจูงใจในการส่งเงินของแรงงานในประเทศบอตสวานาโดยใช้คำว่า “Tempered Altruism” และ “Enlightened Self-interest” มีนัยยะว่าแรงจูงใจทั้งสองไม่สามารถแยกจากกันอย่างเด็ดขาด พฤติกรรมการส่งเงินเป็นการผสมผสานระหว่างแรงจูงใจทั้งสอง ดังนั้น ในมุมมองของเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน การส่งเงินเป็นการตัดสินใจร่วมกันของครัวเรือนผ่านรูปแบบสัญญาต่างตอบแทนที่ไม่เป็นทางการในครอบครัวเพื่อเป็นหลักประกันรายได้ของครัวเรือน (Taylor, 1999) และสมาชิกครัวเรือนมีแนวโน้มจะปฏิบัติตามข้อตกลงเพราะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน สมมติว่าบุตรไม่เชื่อฟังบิดามารดาโดยย้ายไปต่างถิ่นทั้งที่ยังไม่ได้ขออนุญาต บุตรอาจได้รับการลงโทษผ่านมาตรการทางสังคม เช่น ญาติพี่น้องที่จุดหมายปลายทางปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือหรือแรงงานไม่ได้รับการช่วยเหลือค่าเดินทางในการไปทำงานต่างถิ่นจากครัวเรือนและอาจส่งผลต่อการได้รับส่วนแบ่งจากมรดกของบิดามารดา (Hoddinott, 1994)

ตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน เป้าหมายทางเศรษฐกิจของครัวเรือนคือการเพิ่มรายได้และลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ การย้ายถิ่นและการส่งเงินจึงเป็นกลยุทธ์ที่ครัวเรือนใช้เพื่อความอยู่รอดและเพื่อการลงทุนภายใต้ข้อจำกัดทางการเงิน (Financial Constraint) โดยทั่วไป ครัวเรือนชนบทในประเทศกำลังพัฒนามีข้อจำกัดในการเข้าถึงสินเชื่อในระบบทำให้การลงทุนส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาออมครัวเรือนและการประกันความเสี่ยงที่ครัวเรือนต้องบริหารจัดการกันเอง (Self-insurance) Taylor (1999) วิเคราะห์ว่า เงินส่งกลับเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาของครัวเรือนในชนบทที่ได้รับเงินเนื่องจากครัวเรือนสามารถใช้เงินเพื่อเพิ่มการผลิตและการลงทุน การที่ครัวเรือนมีเงินทุนของตัวเองมีแนวโน้มที่จะเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ทางการเกษตรซึ่งจะเป็นการเพิ่มผลผลิตในระยะยาว และหากรายได้จากการทำงานในเขตเมืองมีความสัมพันธ์ตรงข้ามกับรายได้ภาคเกษตร เงินส่งกลับสามารถเป็นหลักประกันให้กับครัวเรือนเกษตรกรได้ โดยมากครัวเรือนที่ยากจนที่มักเผชิญข้อจำกัดสภาพคล่อง การส่งเงินของแรงงานย้ายถิ่นจะเพิ่มสวัสดิการของครัวเรือนได้

Lucas (1998) จำแนกปัจจัยหลักที่กำหนดการย้ายถิ่นไว้ 9 ปัจจัย จากการวิเคราะห์สถานการณ์การย้ายถิ่นภายในประเทศและการเป็นสังคมเมืองในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยที่เป็นการผสมผสานระหว่างแบบจำลองของ Harris and Todaro (1970) ของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกและเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน ประกอบด้วย

- 1.) รายได้และโอกาสการทำงาน (Earning and Employment Opportunities) รายได้จากการทำงานที่จุดหมายปลายทางเป็นปัจจัยดึงดูดที่สำคัญให้แรงงานในชนบทเข้ามาทำงานในเมือง

ผลการศึกษายังพบว่า แรงงานย้ายถิ่นจะได้รับค่าจ้างน้อยกว่าคนที่มีภูมิลำเนาในเขตเมืองในระยะเริ่มต้นแต่เมื่อผ่านไป 2-3 ปี ความแตกต่างของค่าจ้างจะลดลงจนกระทั่งเท่ากัน

2.) ครอบครัวและเครือข่าย (Family and Networks) การมีเครือข่ายจะทำให้แรงงานได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นค่าจ้าง นายจ้าง และสภาพการทำงาน ในระยะเริ่มต้นแรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่จะอาศัยกับเครือข่ายที่เป็นเพื่อน ญาติ หรือแรงงานที่มาจากภูมิลำเนาเดียวกัน เป็นการลดค่าใช้จ่ายในช่วงเริ่มต้นของการหางานและการมีเครือข่ายทำให้แรงงานรู้สึกปลอดภัย

3.) ระยะทาง (Distance) การย้ายไปทำงานต่างถิ่นที่ห่างไกลแม้ว่าจะมีโอกาสได้รับค่าจ้างสูงแต่มีต้นทุนค่าใช้จ่ายการเดินทางสูงขึ้น ดังนั้น ระยะทางมีผลในทางลบต่อการย้ายถิ่น ยกเว้นแต่แรงงานจะได้รับค่าตอบแทนที่สูงมาก เช่น การไปทำงานต่างประเทศ แรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีความประสงค์จะกลับมายังภูมิลำเนาเดิม ดังนั้น สัดส่วนการออมต่อรายได้จะสูงมาก

4.) ความมั่งคั่งและตลาดทุน (Wealth and Capital Market) ในภาวะที่ตลาดทุนยังพัฒนาไม่เต็มที่ การใช้จ่ายและการลงทุนของครัวเรือนในชนบทจะต้องอาศัยเงินออมส่วนบุคคลเป็นหลัก การย้ายถิ่นและการส่งเงินหรือสิ่งของให้ครัวเรือนจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญของครัวเรือนสำหรับการยังชีพและการขยายการลงทุน โดยทั่วไป ครัวเรือนที่มีฐานะส่วนใหญ่สามารถรับความเสี่ยงจากการลงทุนได้ดีกว่าโดยเฉพาะถ้าการลงทุนมีมูลค่าไม่สูงนัก การส่งแรงงานไปทำงานต่างถิ่นเป็นรูปแบบหนึ่งของการลงทุนที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนการย้ายถิ่นแต่สำหรับครัวเรือนที่มีฐานะค่าใช้จ่ายส่วนนี้คิดเป็นสัดส่วนที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับรายได้หรือทรัพย์สิน ดังนั้น แรงงานย้ายถิ่นจึงมีแนวโน้มมาจากครัวเรือนที่มีฐานะ

5.) กลยุทธ์ครอบครัวในการจัดการความเสี่ยง (Family Strategies to Contain Risks) หากรายได้จากการทำงานต่างถิ่นมีความสัมพันธ์ในทางตรงข้ามกับรายได้จากภาคเกษตรของครัวเรือนเงินส่งกลับช่วยประกันความเสี่ยงให้กับครัวเรือนทำให้การบริโภคของครัวเรือนราบรื่น (Consumption Smoothing) ผลการศึกษาเชิงประจักษ์ในประเทศบราซิล อินเดีย และเคนยา มีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์ตามกรอบเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงานที่การส่งเงินเป็นรูปแบบสัญญาภายในครัวเรือน

6.) สถานะทางเศรษฐกิจโดยเปรียบเทียบในชุมชน (Relative Economic Standing in the Community) นอกจากแรงงานจะพิจารณาปัจจัยเชิงเศรษฐกิจแล้ว การเปรียบเทียบฐานะย่อมมีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น

7.) ความพร้อมและคุณภาพของสิ่งอำนวยความสะดวก (Availability and Quality of Amenities) ในชุมชนที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกหรือมีโครงสร้างพื้นฐานสำคัญรองรับการเติบโตทาง

เศรษฐกิจจะดึงดูดการลงทุนภาคอุตสาหกรรมทำให้ค่าจ้างในพื้นที่เพิ่มขึ้น แรงงานมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นลดลง ในทางตรงข้าม แรงงานในชุมชนอื่นๆ มีแนวโน้มย้ายเข้ามาทำงานในชุมชนมากขึ้น

8.) ความรุนแรง การเจ็บป่วยและภัยธรรมชาติ (Incidence of Violence, Disease or Disaster) ภัยคุกคามเหล่านี้เป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญที่นำไปสู่การย้ายถิ่นเนื่องจากประชาชนรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

9.) การควบคุมการย้ายถิ่นและแรงจูงใจ (Migration Controls and Incentives) นโยบายรัฐบาลที่ควบคุมการย้ายถิ่นมักจะบังคับใช้กับการย้ายถิ่นระหว่างประเทศเป็นหลัก กล่าวคือ หากกฎเกณฑ์ที่มีความเข้มงวดมากขึ้นการย้ายถิ่นจะลดลง

โดยสรุป สามปัจจัยแรกเป็นไปตามแบบจำลอง Harris and Todaro (1970) ในขณะที่ปัจจัยที่ 4 และ 5 มีความสอดคล้องกับกรอบทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ที่ด้วยการย้ายถิ่น ส่วนปัจจัยที่ 6, 7, 8 และ 9 เป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกและนโยบายรัฐบาลซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นและส่งเงินของแรงงาน การศึกษาวิจัยนี้จะอาศัยแนวทางของ Lucas (1998) ในการกำหนดตัวแปรเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดการส่งเงินของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศไทยโดยใช้ข้อมูลระดับบุคคลและครัวเรือน

3.3 ทฤษฎีอธิบายแรงจูงใจของการส่งเงิน

เนื้อหาในส่วนนี้จะกล่าวถึงทฤษฎีที่อธิบายแรงจูงใจที่กำหนดพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานอาศัยกรอบการวิเคราะห์ของ Rapoport and Docquier (2006) บนพื้นฐานทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาคที่ใช้แบบจำลองครัวเรือน เริ่มจากการสมมติให้ครัวเรือนประกอบด้วยสมาชิก 2 คน คนแรกเป็นแรงงานย้ายถิ่นแทนด้วย m และอีกคนเป็นสมาชิกที่ยังอาศัยในครัวเรือนเดิมแทนด้วย h รายได้ของสมาชิกแต่ละคนเท่ากับ $I^i, i = m, h$ และเงินส่งกลับของแรงงานย้ายถิ่นให้กับครัวเรือนเท่ากับ T

3.3.1 แรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ (Altruism Motive)

กำหนดให้ U^i แทนอรรถประโยชน์ของสมาชิกครัวเรือนเมื่อ $i = m, h$ ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักระหว่างอรรถประโยชน์ของแรงงานและสมาชิกที่ไม่ย้ายถิ่น อรรถประโยชน์จากการบริโภคส่วนบุคคล (C^i) เขียนแทนด้วย $V(C^i)$, $V' > 0$ และ $V'' < 0$ และ β^i คือ พารามิเตอร์ที่แสดงระดับความเห็นอกเห็นใจ โดยที่ $0 \leq \beta^i \leq 1/2$ อรรถประโยชน์ของแรงงานย้ายถิ่นและสมาชิกคนอื่นๆ ในครัวเรือนสามารถเขียนแสดงได้ ดังนี้

$$U^m(C^m, C^h) = (1 - \beta^m)V(C^m) + \beta^m U^h(C^m, C^h) \quad (3-1)$$

$$U^h(C^m, C^h) = (1 - \beta^h)V(C^h) + \beta^h U^m(C^m, C^h) \quad (3-2)$$

จากสมการที่ (3-1) และ (3-2) อรรถประโยชน์ของสมาชิกครัวเรือนสามารถแสดงในรูปแบบค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของอรรถประโยชน์จากการบริโภคส่วนบุคคล $V(C^i)$ ได้ ดังนี้

$$U^m(C^m, C^h) = (1 - \gamma^m)V(C^m) + \gamma^m V(C^h)$$

$$U^h(C^m, C^h) = (1 - \gamma^h)V(C^h) + \gamma^h V(C^m)$$

$$\text{เมื่อ } \gamma^m = \frac{\beta^m(1-\beta^h)}{1-\beta^m\beta^h} \text{ และ } \gamma^h = \frac{\beta^h(1-\beta^m)}{1-\beta^m\beta^h}$$

ดังนั้น ปัญหาความเป็นที่สุที่สุด (Optimization Problem) ของแรงงานย้ายถิ่นในการตัดสินใจส่งเงินกลับให้ครัวเรือน คือ

$$\max_T U^m(C^m, C^h) = (1 - \gamma^m)V(I^m - T) + \gamma^m V(I^h + T)$$

เพื่อความง่ายในการวิเคราะห์ สมมติเพิ่มเติมให้ $V(\cdot) = \ln(\cdot)$ จะได้ว่า $T^* = \gamma^m I^m - (1 - \gamma^m)I^h$ หลังจากนั้น เราสามารถหาความสัมพันธ์ระหว่างเงินส่งกลับกับตัวแปรสำคัญประกอบด้วย รายได้ของแรงงาน รายได้ครัวเรือน และระดับความเห็นอกเห็นใจ ผลลัพธ์ที่ได้คือ เงินส่งกลับจะเพิ่มขึ้นตามระดับรายได้ของแรงงาน ($\frac{\partial T^*}{\partial I^m} > 0$) และระดับความเห็นอกเห็นใจของแรงงานที่มีต่อสมาชิกคนอื่นๆ ($\frac{\partial T^*}{\partial \beta^m} > 0$) และเพิ่มขึ้นตามความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างแรงงานกับหัวหน้าครัวเรือนในขณะที่เงินส่งกลับจะลดลงเมื่อครัวเรือนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ($\frac{\partial T^*}{\partial I^h} < 0$) หากครัวเรือนมีแรงงานย้ายถิ่นหลายคน เงินส่งกลับของแต่ละคนจะลดลงเนื่องจากแรงงานจะช่วยกันสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดูแลครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม นอกจากนี้คำตอบที่ได้นำไปสู่เงื่อนไขทางทฤษฎีสำหรับ Pure Altruism ที่ $\frac{\partial T^*}{\partial I^m} - \frac{\partial T^*}{\partial I^h} = 1$ กล่าวคือ เมื่อรายได้ของแรงงานเพิ่มขึ้น 1 บาทและรายได้ครัวเรือนก็ลดลง 1 บาทพร้อมกันจะทำให้เงินส่งกลับเพิ่มขึ้นเท่ากับ 1 บาทพอดี จากการศึกษาเชิงประจักษ์ส่วนใหญ่ไม่มีหลักฐานทางสถิติสนับสนุนเงื่อนไข Pure Altruism

3.3.2 แรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทน (Exchange Motive)

แรงงานบางส่วนอาจเลือกการย้ายถิ่นแบบชั่วคราว (Temporary Migration) โดยมีความตั้งใจจะทำงานในเมืองที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจดีกว่าในชนบทเพียงช่วงเวลาหนึ่งเพื่อเก็บออมและมีความประสงค์จะกลับมายังถิ่นฐานเดิมของตน ดังนั้น เงินส่งกลับจึงเป็นรูปแบบการซื้อบริการจากสมาชิกครัวเรือนที่ไม่ได้ย้ายถิ่นให้ช่วยดูแลทรัพย์สินที่เพิ่มรายได้ (Productive Assets) ของแรงงาน เช่น ที่ดิน ปศุสัตว์ เป็นต้น รวมทั้งเป็นการตอบแทนที่ช่วยดูแลบุตรหลานในระหว่างที่แรงงานเข้ามาทำงานในเมือง ในทางทฤษฎี เราอาจพิจารณาเงินส่งกลับว่าทำให้เกิด Pareto Improvement ในการจัดสรรทรัพยากรระหว่างแรงงานกับครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม อย่างไรก็ตาม บางงานวิจัยได้จัดผลประโยชน์จากการลงทุนที่ครัวเรือนได้ลงทุนในการศึกษาบุตรและเมื่อบุตรมีงานทำก็จะส่งรายได้จากการทำงานส่วนหนึ่งให้กับครัวเรือนอยู่ในรูปแบบผลประโยชน์ต่างตอบแทน แต่ในงานของ Rapoport and Docquier (2006) จะแยกออกไปเป็นแรงจูงใจจากการลงทุนที่จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

แบบจำลองที่อธิบายแรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทนตามความหมายของ Rapoport and Docquier (2006) พัฒนาโดย Cox (1987) เริ่มจากสมมติให้ \bar{X} แทนการบริการที่แรงงานได้รับจากสมาชิกครัวเรือน อรรถประโยชน์ของแรงงานและครัวเรือนสามารถเขียนแสดงได้ว่า $V^i(C^i, \bar{X}), i = m, h$ โดยที่ $\frac{\partial V^m}{\partial \bar{X}} > 0$ และ $\frac{\partial V^h}{\partial \bar{X}} < 0$ เงินส่งกลับจึงเป็นแรงจูงใจให้กับครัวเรือนในการช่วยดูแลทรัพย์สินของแรงงานในทางทฤษฎี ครัวเรือนจะเปรียบเทียบอรรถประโยชน์ที่ได้รับเงินส่งกลับแต่ต้องรับภาระดูแลทรัพย์สินและบุตรหลานของแรงงานกับอรรถประโยชน์อ้างอิงหากเลือกไม่รับเงินส่งกลับของแรงงาน ครัวเรือนจะช่วยดูแลทรัพย์สินให้ก็ต่อเมื่อเงื่อนไข Participation Constraint ของครัวเรือนในสมการที่ (3-3) เป็นจริง

$$V^h(I^h + T, \bar{X}) \geq V^h(I^h, 0) \quad (3-3)$$

ในทำนองเดียวกัน แรงงานจะเปรียบเทียบอรรถประโยชน์ที่ได้รับจากการส่งเงินที่เป็นส่วนหนึ่งของรายได้จากการทำงานให้กับครัวเรือนเพื่อให้ดูแลทรัพย์สินกับอรรถประโยชน์ที่ได้รับจากรายได้จากการทำงานแต่ไม่มีทรัพย์สิน แรงงานจะส่งเงินให้ครัวเรือนก็ต่อเมื่อเงื่อนไข Participation Constraint ในสมการที่ (3-4) เป็นจริง

$$V^m(I^m - T, \bar{X}) \geq V^m(I^m, 0) \quad (3-4)$$

เพื่อความง่ายในการวิเคราะห์ กำหนดให้อรรถประโยชน์ของครัวเรือนและแรงงานอยู่ในรูปลอการิทึม ดังนี้

$$V^h(C^h, \bar{X}) = \ln(C^h) + \ln(a - \bar{X})$$

$$V^m(C^m, \bar{X}) = \ln(C^m) + \ln(a + \bar{X})$$

โดยที่ $a > 0$ และ $a - \bar{X} > 0$

ดังนั้น เงินส่งกลับที่สอดคล้องกับเงื่อนไข Participation Constraint ที่แสดงในสมการที่ (3-3) และ (3-4) คือ $T^* = \left(\frac{\bar{X}}{a-\bar{X}}\right)I^h = \left(\frac{\bar{X}}{a+\bar{X}}\right)I^m$ ภายใต้สมมติฐานแรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทน เงินส่งกลับจะเพิ่มขึ้นตามทรัพย์สินที่ฝากให้ครัวเรือนช่วยเหลือ ($\frac{\partial T^*}{\partial \bar{X}} > 0$) และรายได้ของแรงงาน ($\frac{\partial T^*}{\partial I^m} > 0$) แสดงถึงความเต็มใจจ่ายค่าบริการที่ได้รับจากสมาชิกในครัวเรือน และที่น่าสนใจ เงินส่งกลับจะเพิ่มขึ้นตามรายได้ของครัวเรือนที่ได้รับเงิน ($\frac{\partial T^*}{\partial I^h} > 0$) เพราะเมื่อครัวเรือนมีรายได้สูง การช่วยเหลือทรัพย์สินของแรงงานจะมีค่าเสียโอกาสมาก เงินส่งกลับที่ต้องให้กับครัวเรือนจึงต้องปรับเพิ่มขึ้น ซึ่งแตกต่างจากแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจที่เงินส่งกลับมีความสัมพันธ์ในทางตรงข้ามกับรายได้ครัวเรือน และที่สำคัญแรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทนใช้อธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นแบบชั่วคราวทำให้มีความเป็นไปได้ว่าแรงงานฝีมืออาจไม่มีความประสงค์กลับไปยังครัวเรือนในถิ่นฐานเดิมทำให้เงินส่งกลับจะลดลงสำหรับแรงงานที่มีการศึกษาสูง

3.3.3 แรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยง (Insurance Motive)

เงินส่งกลับอาจมีบทบาทในการบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดคิดที่ทำให้รายได้ครัวเรือนลดลงไปมาก เช่น การเผชิญภัยธรรมชาติ การเจ็บป่วยของหัวหน้าครัวเรือน เป็นต้น เนื่องจากตลาดประกันภัยยังพัฒนาไม่ครอบคลุมความเสี่ยงทุกประเภท ความสัมพันธ์ในครอบครัวจะกระตุ้นให้สมาชิกทำสัญญาประกันภัยที่ไม่เป็นทางการ กล่าวคือ ครัวเรือนอาจเลือกซื้อประกันความเสี่ยงจากแรงงานที่เป็นบุคคลในครอบครัว ครัวเรือนจะสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นให้กับแรงงานและเมื่อครัวเรือนได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ไม่คาดฝัน แรงงานย้ายถิ่นจะส่งเงินกลับมาให้ครัวเรือนมากขึ้นทำให้สวัสดิการของครัวเรือนไม่เปลี่ยนแปลงมากนักเพื่อรักษาระดับการบริโภคให้ราบรื่น (Consumption Smoothing) เพื่อให้การวิเคราะห์เข้าใจง่ายขึ้น ผู้วิจัยได้สมมติให้แรงงานและสมาชิกครัวเรือนในถิ่นฐานเดิมช่วยกันสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นคนละครึ่ง แรงงานมีรายได้ที่แน่นอนเท่ากับ I^m ในขณะที่รายได้ครัวเรือนไม่แน่นอน โดยมี 2 สถานการณ์ที่เป็นไปได้ คือ สถานการณ์ที่ดี รายได้ครัวเรือนจะเท่ากับ I_H^h ด้วยความน่าจะเป็น $1 - p$ และสถานการณ์ที่ไม่ดี รายได้ครัวเรือนจะเท่ากับ I_L^h ด้วยความน่าจะเป็น p โดยที่ $I_H^h > I_L^h$ และ $I^m > I_L^h$ ปัญหาความเป็นที่สุจริตของครัวเรือนสามารถเขียนแสดงได้ ดังนี้

$$\max_{T_{1-p}, T_p} E(V^m) + E(V^h) \quad (3-5)$$

เมื่อ T_{1-p}, T_p คือ เงินส่งกลับของแรงงานเมื่อครัวเรือนมีรายได้สูงและรายได้ต่ำ ตามลำดับ $E(V^m)$ และ $E(V^h)$ คืออรรถประโยชน์ที่คาดหวังของแรงงานและครัวเรือน สามารถเขียนแสดงได้ดังนี้

$$E(V^m) = pV(I^m - T_p) + (1 - p)V(I^m - T_{1-p})$$

$$E(V^h) = pV(I_L^h + T_p) + (1 - p)V(I_H^h + T_{1-p})$$

สมมติให้แรงงานและสมาชิกครัวเรือนมีพฤติกรรมไม่ชอบความเสี่ยง (Risk Aversion) และอรรถประโยชน์อยู่ในรูปลอการิทึม $V(\cdot) = \ln(\cdot)$ เงินส่งกลับที่เหมาะสมจากปัญหาความเป็นที่สูงสุดในสมการ (3-5) คือ $T_{1-p}^* = \frac{1}{2}(I^m - I_H^h)$ และ $T_p^* = \frac{1}{2}(I^m - I_L^h)$ โดยที่ T_p^* มีค่าเป็นบวก ในขณะที่ T_{1-p}^* อาจมีค่าเป็นบวกหรือลบก็ได้ การวิเคราะห์แบบจำลองข้างต้นคาดการณ์ได้ว่า ภายใต้สัญญาที่ไม่เป็นทางการ หากครัวเรือนเผชิญกับสถานการณ์ในทางลบทำให้รายได้ลดลงมาก ครัวเรือนจะได้รับเงินส่งกลับจากแรงงานมากขึ้นเป็นการชดเชย งานวิจัยที่พัฒนาแบบจำลองเชิงทฤษฎีเพื่อตรวจสอบแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจและแรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยงปรากฏใน Agarwal and Horowitz (2002) ที่ขยายการวิเคราะห์พฤติกรรมการส่งเงินกลับเมื่อครัวเรือนมีสมาชิกมากกว่าหนึ่งคนออกไปทำงานต่างถิ่น อย่างไรก็ตามรูปแบบการประกันความเสี่ยงของ Agarwal and Horowitz (2002) ต่างจาก Rapoport and Docquier (2006) ตรงที่การประกันความเสี่ยงตาม Agarwal and Horowitz (2002) แรงงานย้ายถิ่นมีรายได้ไม่แน่นอนการส่งเงินให้ครัวเรือนเป็นการซื้อประกันให้กับแรงงานเอง ดังนั้น ภายใต้สมมติฐานแรงจูงใจการประกันความเสี่ยง หากมีสมาชิกครัวเรือนที่ออกไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้นจะต้องไม่มีผลต่อเงินส่งกลับของแรงงานแต่ละคน แต่ถ้าเงินส่งกลับแต่ละคนลดลงแสดงว่า พฤติกรรมการส่งเงินกลับสนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจเพราะแรงงานช่วยกันแบ่งเบาภาระในการช่วยเหลือสมาชิกครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม

3.3.4 แรงจูงใจจากการลงทุน (Investment Motive)

เงินส่งกลับอาจเป็นรูปแบบการตอบแทนจากแรงงานให้กับครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นการส่งเงินจากบุตรที่มีรายได้จากการทำงานให้กับบิดามารดาเพื่อตอบแทนที่ได้ลงทุนทางการศึกษาในวัยเด็กเพราะการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มโอกาสการทำงานที่ได้รับค่าตอบแทนสูง ในทางทฤษฎี เราเริ่มจากพิจารณาแบบจำลองการต่อรองของแนช (Nash Bargaining Model) ที่มีสองช่วงเวลาจากงานของ Cox, Eser and Jimenez (1998) กล่าวคือ ในช่วงเวลาที่ 1 ครัวเรือนได้สละรายได้บางส่วนเพื่อลงทุนในการศึกษาบุตรหลานเท่ากับ L และในช่วงเวลาที่ 2 เมื่อบุตรหลานมีรายได้จากการทำงานก็จะสละรายได้บางส่วนให้กับบิดามารดาเท่ากับ T อรรถประโยชน์ของครัวเรือนเท่ากับ $U = U_1(I_1^h - L) + \frac{1}{1+\rho} U_2(I_2^h + T)$ และอรรถประโยชน์ของแรงงานเท่ากับ $V = V_1(I_1^m + L) + \frac{1}{1+\rho} V_2(I_2^m - T)$ โดยที่ ρ คือ อัตราส่วนลด (Discount Rate) ดังนั้น ปัญหาความเป็นที่สูงสุดของครัวเรือนสามารถเขียนแสดงได้ ดังนี้

$$\max_{L,T} (U - U^0)(V - V^0) \quad (3-6)$$

เมื่อ U^0 และ V^0 อรรถประโยชน์อ้างอิงที่ครัวเรือนและแรงงานได้รับหากไม่มีการร่วมมือกัน โดยที่ $U^0 = U_1(I_1^h) + \frac{1}{1+\rho} U_2(I_2^h)$ และ $V^0 = V_1(I_1^m) + \frac{1}{1+\rho} V_2(I_2^m)$ ตามลำดับ

Cox, Eser and Jimenez (1998) ได้กำหนดให้อรรถประโยชน์อยู่ในรูปลอกาทิมและทำการ Simulation พบว่า เงินส่งกลับมีความสัมพันธ์กับรายได้ครัวเรือนแบบโค้งระฆังคว่ำ กล่าวคือ ครัวเรือนที่มีรายได้สูงอาจได้รับเงินส่งกลับเพิ่มมากขึ้นแต่เพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง จากนั้น เมื่อครัวเรือนยังมีรายได้เพิ่มขึ้นเงินส่งกลับจะลดลง ดังนั้น ภายใต้สมมติฐานแรงจูงใจจากการลงทุน มีความเป็นไปได้ที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงจะได้รับเงินส่งกลับมากขึ้นซึ่งแตกต่างจากแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงจะได้รับเงินส่งกลับลดลง และแรงงานที่มีการศึกษาสูงจะส่งเงินให้ครัวเรือนมากขึ้นเพื่อตอบแทนการลงทุนในการศึกษาถึงแม้ว่าครัวเรือนจะมีฐานะดีแล้วก็ตาม

การศึกษาครั้งนี้จะประยุกต์แนวทางของ Rapoport and Docquier (2006) ในการตรวจสอบแรงจูงใจ 4 รูปแบบสำคัญข้างต้น ประกอบด้วย ความเห็นอกเห็นใจ ผลประโยชน์ต่างตอบแทน การประกันความเสี่ยง และการลงทุน ในการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ของพฤติกรรมการย้ายถิ่นและส่งเงินกลับของแรงงานไทย ตารางที่ 3-1 แสดงการคาดการณ์ผลเชิงปริมาณของตัวแปรอธิบายต่อการส่งเงิน

ตารางที่ 3-1 การคาดการณ์ผลของตัวแปรต่อจำนวนเงินส่งกลับ

ตัวแปร	รูปแบบแรงจูงใจ			
	เห็นอกเห็นใจ	ต่างตอบแทน	ประกัน	ลงทุน
ระดับการศึกษา	-	<0	-	>0
ความใกล้ชิดกับหัวหน้าครัวเรือน	>0	>0	-	-
จำนวนสมาชิกไปทำงานต่างถิ่น	<0	-	=0	-
รายได้ครัวเรือน	<0	-	-	>0
ทรัพย์สินครัวเรือน	<0	-	-	>0
หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงาน	>0	-	>0	-
ความเสี่ยงรายได้แรงงาน	-	>0	>0	>0
ความเสี่ยงรายได้ครัวเรือน	-	-	>0	-

หมายเหตุ: สัญลักษณ์ - หมายถึงเครื่องหมายของสัมประสิทธิ์ไม่สามารถกำหนดได้ชัดเจน (Empirical Matters)

3.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ศึกษาพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศกำลังพัฒนาโดยเน้นเฉพาะงานวิจัยที่ใช้ข้อมูลระดับบุคคลและครัวเรือนในการวิเคราะห์

แรงจูงใจต่างๆที่เป็นไปได้ที่ได้อธิบายไว้ในหัวข้อ 3.3 ผลการศึกษาส่วนใหญ่ พบว่า พฤติกรรมการส่งเงินกลับเป็นการผสมผสานของแรงจูงใจทั้ง 4 รูปแบบ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผลการศึกษาที่สนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจปรากฏในงานของ Agarwal and Horowitz (2002) และ Funkhouser (1995) เริ่มจาก Agarwal and Horowitz (2002) ทำการศึกษาการส่งเงินกลับระหว่างประเทศ (international Remittances) ของแรงงานในประเทศกายอานา พบว่า ครัวเรือนที่มีแรงงานย้ายถิ่นหลายคนมีแนวโน้มที่เงินส่งกลับของแรงงานแต่ละคนลดลงเพราะแรงงานทราบว่ามีสมาชิกคนอื่น ๆ ช่วยให้การสนับสนุนทางการเงินแก่ครัวเรือน ในขณะที่แรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยงไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับได้มากนัก สำหรับงานวิจัยที่ทำการศึกษาในประเทศไทยของ Osaki (2003) พบว่า การย้ายถิ่นของแรงงานไทยเป็นกลยุทธ์ที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้เพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ ในขณะที่งานของ Vanwey (2004) พบว่า แรงจูงใจการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นการผสมผสานระหว่างแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจและผลประโยชน์ต่างตอบแทน แต่การส่งเงินของแรงงานหญิงสนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจมากกว่าเมื่อเทียบกับแรงงานชาย Garip (2012) ใช้ข้อมูลเดียวกันกับ Vanwey (2004) พบว่า เงินส่งกลับของแรงงานเป็นการผสมระหว่างแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ ผลประโยชน์ต่างตอบแทนและการลงทุน

ในขณะที่ผลการศึกษาที่สนับสนุนแรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทนผ่านสัญญาที่ไม่เป็นทางการระหว่างสมาชิกในครัวเรือนปรากฏในงานของ Cox (1987), Hoddinott (1994), Cox, Eser and Jimenez (1998), de la Briere *et al.* (2002), Vanwey (2003) และ de Brauw, Mueller and Woldehanna (2013) ที่พบว่า เงินส่งกลับมีความสัมพันธ์ทางบวกกับรายได้ครัวเรือน ผลการศึกษาในประเทศเปรูของ Cox, Eser and Jimenez (1998) สนับสนุนแรงจูงใจจากการลงทุนที่เงินส่งกลับเป็นการตอบแทนบิดามารดาที่ลงทุนในการศึกษาในวัยเด็กให้กับแรงงาน de Brauw, Mueller and Woldehanna (2013) พบว่า เงินส่งกลับเพิ่มขึ้นตามมูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือนประเมินจากจำนวนปศุสัตว์ต่อจำนวนบุตรชายแต่ไม่มีความสัมพันธ์กับขนาดการถือครองที่ดิน ในขณะที่ Hoddinott (1994) , de la Briere *et al.*, (2002) และ Garip (2012) พบว่า เงินส่งกลับมีความสัมพันธ์กับจำนวนที่ดินของครัวเรือน ผลการศึกษาเหล่านี้สะท้อนว่าพฤติกรรมการส่งเงินอาจมีแรงจูงใจจากการคาดหวังในส่วนแบ่งมรดก

แบบจำลองเชิงทฤษฎีที่อธิบายการย้ายถิ่นและพฤติกรรมการส่งเงินกลับจากแรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยงของครัวเรือนคาดการณ์ว่า เงินส่งกลับจะเพิ่มขึ้นหากครัวเรือนได้รับผลกระทบที่ทำให้รายได้ลดลงไปมาก เนื่องจากครัวเรือนในชนบทของประเทศกำลังพัฒนาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก รายได้มีความไม่แน่นอนขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศ เงินส่งกลับจึงมีบทบาทในการลดผลกระทบจากการสูญเสียรายได้ทำให้การบริโภคของครัวเรือนไม่ลดลงมาก การวิเคราะห์ดังกล่าวสมมติให้หน่วยเศรษฐกิจไม่ชอบความเสี่ยง การตัดสินใจทางเศรษฐกิจไม่ต้องการให้ได้รับรายได้สูงสุดแต่ต้องการให้รายได้สม่ำเสมอ ผล

การศึกษาของ Lucas and Stark (1985) พบว่า ครัวเรือนที่มีความเสี่ยงจากการสูญเสียบุคส์ตอร์ซึ่งเป็นทรัพย์สินในการผลิตหรือได้รับผลกระทบจากภาวะน้ำท่วมจะได้รับเงินส่งกลับมากขึ้น ผลการศึกษาที่สนับสนุนแรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยงในการกำหนดพฤติกรรมกรรมการส่งเงินกลับยังปรากฏในงานของ Hoddinott (1994), Paulson (2000), de la Briere et al., (2002), Gubert (2002), Amuedo-Dorantes and Pozo (2006), Yang and Choi (2007) , Niimi, Pham and Reilly (2009) และ de Brauw, Mueller and Woldehanna (2013) การศึกษาของ de la Briere et al. (2002) วิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานสาธารณรัฐโดมินิกัน เปรียบเทียบแรงงานที่ย้ายถิ่นไปทำงานในสหรัฐอเมริกาและแรงงานย้ายถิ่นในประเทศ ผลการศึกษา พบว่า เงินส่งกลับจากแรงงานหญิงที่ไปทำงานในสหรัฐเพิ่มขึ้นหากพ่อแม่ประสบปัญหาสุขภาพทำให้ไม่สามารถทำงานได้ สอดคล้องกับ Gubert (2002) ทำการศึกษาแรงงานย้ายถิ่นจากประเทศมาลี พบว่า หากพืชผลทางการเกษตรของครัวเรือนได้รับความเสียหาย หรือมีสมาชิกในครัวเรือนเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต ครัวเรือนที่ประสบปัญหาจะได้รับเงินส่งกลับจากแรงงานมากขึ้น ในขณะที่ Amuedo-Dorantes and Pozo (2006) ทำการศึกษาการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นจากประเทศเม็กซิโกในสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษานับสนับสนุนแรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยง กล่าวคือ แรงงานที่มีความเสี่ยงจากรายได้หรือมีสถานภาพการทำงานที่ไม่ถูกกฎหมายมีแนวโน้มจะส่งเงินกลับให้ครัวเรือนมากขึ้นโดยอาจจะอยู่ในรูปแบบของเงินออมหรือการซื้อทรัพย์สินที่สร้างรายได้เมื่อแรงงานย้ายกลับมายังครัวเรือนเดิม สอดคล้องกับ Niimi, Pham and Reilly (2009) ที่พบว่า แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในอุตสาหกรรมที่มีความเสี่ยงทางรายได้สูงมีแนวโน้มที่จะส่งเงินกลับให้ครัวเรือนมากขึ้น ต่างจาก Agarwal and Horowitz (2002) ที่พบว่า แรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยงไม่มีผลต่อการส่งเงินของแรงงานประเทศกายอานา

งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ใช้ปริมาณน้ำฝนเป็นตัวแปรแทนในการประเมินความเสี่ยงทางรายได้ของครัวเรือนปรากฏในการศึกษาของ Paulson (2000) และ Yang and Choi (2007) เริ่มจาก Yang and Choi (2007) ทำการศึกษาพฤติกรรมเงินส่งกลับระหว่างประเทศของแรงงานฟิลิปปินส์ พบว่า เมื่อครัวเรือนในถิ่นฐานเดิมได้รับผลกระทบที่ทำให้รายได้ลดลงประเมินจากการเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำฝน (Rainfall Shock) เงินส่งกลับจากแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศจะเพิ่มขึ้นชัดเจนให้กับครัวเรือนทำให้การบริโภคของครัวเรือนไม่ลดลงมากนัก ผลการศึกษาสอดคล้องกับ Paulson (2000) พบว่า หากความเสี่ยงทางรายได้จากการทำงานในกรุงเทพฯไปในทิศทางเดียวกับจังหวัดที่แรงงานมีภูมิลำเนาอยู่โดยใช้ปริมาณน้ำฝนในระดับจังหวัดเป็นตัวแปรแทน ความน่าจะเป็นในการย้ายมาทำงานที่กรุงเทพฯจะลดลงประมาณร้อยละ 7

การคาดการณ์ในทางทฤษฎีสำหรับแรงจูงใจจากการลงทุนที่เงินส่งกลับเป็นการตอบแทนครัวเรือนที่ได้ลงทุนในการศึกษาในวัยเด็กให้ ดังนั้น เงินส่งกลับจะเพิ่มขึ้นตามความสามารถในการหารายได้ของแรงงานประเมินจากระดับการศึกษา และเงินส่งกลับมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับรายได้ครัวเรือน งานวิจัยที่มีผลการศึกษาบางส่วนสนับสนุนสมมติฐานดังกล่าวปรากฏในงานของ Lucas and Stark (1985),

Hoddinott (1994), Poirine (1997), Cox, Eser and Jimenez (1998), Lillard and Willis (1997) เริ่มต้นจาก Lucas and Stark (1985) พบว่า เงินส่งกลับจะเพิ่มขึ้นตามการศึกษาของแรงงานโดยวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างสมาชิกที่เป็นบุตรชาย บุตรสาวของหัวหน้าครัวเรือนกับสมาชิกที่ไม่ใช่บุตร ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าบุตรสาวมีแนวโน้มที่จะส่งเงินกลับให้ครัวเรือนมากขึ้นตามระดับการลงทุนทางการศึกษาที่ได้รับในวัยเด็ก Hoddinott (1994) พบว่า เงินส่งกลับของแรงงานจะเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษาของแรงงาน สอดคล้องกับงานของ Cox, Eser and Jimenez (1998) ที่สนับสนุนแรงจูงใจจากการลงทุนที่ในวัยเด็ก ครัวเรือนจะจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการศึกษาบุตรหลาน เมื่อบุตรหลานออกไปทำงานต่างถิ่นก็จะส่งเงินกลับมาให้ครัวเรือนเป็นการตอบแทนแม้ว่าครัวเรือนนั้นจะมีรายได้สูงก็ตาม สำหรับงานของ Lillard and Willis (1997) ศึกษาการถ่ายโอนทรัพยากรทางเศรษฐกิจระหว่างช่วงอายุคนของประเทศมาเลเซียที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะเงินส่งกลับ พบว่า แรงจูงใจจากการลงทุนสนับสนุนการโอนทรัพยากรจากบุตรที่ทำงานแล้วให้กับบิดามารดาที่สูงอายุและเงินโอนมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับรายได้ของบุตร และกรณีของบุตรสาวยังขึ้นกับรายได้ของคู่สมรสด้วย

เนื้อหาในส่วนต่อไปจะกล่าวถึงรายละเอียดของงานวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศไทยที่ใช้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เริ่มจากการเลือกกลุ่มตัวอย่าง การสร้างตัวแปร การทดสอบสมมติฐานแรงจูงใจ วิธีการประมาณค่าและการวิเคราะห์ผลการศึกษา

3.4.1 งานวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนา

เริ่มจาก Agarwal and Horowitz (2002) ได้พัฒนาแบบจำลองเชิงทฤษฎีในการอธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศ โดยพัฒนาแบบจำลองสำหรับครัวเรือนที่มีแรงงานย้ายถิ่นมากกว่าหนึ่งคนเพื่อตรวจสอบแรงจูงใจสำคัญ 2 รูปแบบ ประกอบด้วย ความเห็นอกเห็นใจและการประกันความเสี่ยงของแรงงานจากประเทศกายอานาที่ออกไปทำงานต่างประเทศ โดยใช้ข้อมูลการสำรวจรายได้และรายจ่ายครัวเรือน (Household Income and Expenditure Survey, HIES) และข้อมูลการวัดมาตรฐานการครองชีพ (Living Standard Measurement Study, LSMS) วิธีการทางเศรษฐมิติที่ใช้คือ Heckman's (1979) Two-Step Model กล่าวคือ ขั้นแรก ประมาณค่าความโน้มเอียงการส่งเงินกลับโดยใช้แบบจำลองโพรบิท ขั้นที่สอง ประมาณค่าจำนวนเงินส่งกลับโดยแก้ปัญหาอคติจากการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Sample Selection Bias) ผลการประมาณค่า พบว่า เมื่อจำนวนแรงงานที่ออกไปทำงานนอกครัวเรือนเพิ่มขึ้น เงินส่งกลับของแต่ละคนจะลดลงเพราะแรงงานย้ายถิ่นช่วยกันแบ่งความรับผิดชอบค่าใช้จ่ายของครัวเรือน สนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจเพราะถ้าหากเป็นแรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยงเงินส่งกลับของแรงงานแต่ละคนจะไม่มีความสัมพันธ์กับจำนวนแรงงานย้ายถิ่น

Gubert (2002) ดำเนินการสำรวจข้อมูลในระดับครัวเรือนใน 8 หมู่บ้านในประเทศมาลีในปี 1997 เพื่อตรวจสอบปัจจัยกำหนดเงินส่งกลับของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศและย้ายไปต่างประเทศ ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยงเป็นปัจจัยสำคัญในการอธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับ เนื่องจากเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเองทำให้ข้อมูลที่ใช้มีความครบถ้วนเกี่ยวกับการผลิต ทรัพย์สิน แหล่งที่มารายได้ รายจ่าย ปัจจัยเฉพาะบุคคลของแรงงานย้ายถิ่นและของสมาชิกครัวเรือนแต่ละคน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา จำกัดเฉพาะแรงงานชายที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไป เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบการย้ายถิ่นในประเทศและต่างประเทศ พบว่า แรงงานย้ายถิ่นในประเทศมีอายุน้อยกว่าและมีการศึกษาสูงกว่าแรงงานที่ย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ ปัจจัยความเสี่ยงรายได้ครัวเรือนประกอบด้วย ความเสียหายของพืชผลการเกษตรและการเจ็บป่วยของสมาชิกครัวเรือน ผลจากสมการถดถอย พบว่า หากครัวเรือนเผชิญกับความเสียหายทางการเกษตรหรือมีสมาชิกครัวเรือนเสียชีวิตหรือเจ็บป่วยจำนวนเงินส่งกลับที่ได้รับจะเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาส่วนหนึ่งยังสนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ กล่าวคือ หากครัวเรือนมีสมาชิกออกไปทำงานต่างถิ่นหลายคน เงินส่งกลับของแต่ละคนจะลดลง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Agarwal and Horowitz (2002) ส่วนปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า แรงงานที่มีการศึกษาจะส่งเงินกลับให้ครัวเรือนมาก แรงงานที่มีความตั้งใจจะย้ายกลับมายังถิ่นฐานเดิมจะส่งเงินกลับมากขึ้นตามสมมติฐานแรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่อธิบายพฤติกรรมการส่งเงินของแรงงานย้ายถิ่นชั่วคราว Gubert (2002) เปรียบเทียบผลการประมาณค่า 3 วิธีการ ประกอบด้วย แบบจำลองโทบิต แบบจำลอง Censored Least Absolute Deviation (CLAD) และแบบจำลอง Heckman's Two-Step ซึ่งผลการประมาณจาก 3 วิธีการไม่แตกต่างกันมากนัก แต่การวิเคราะห์หลักใช้ผลการศึกษาจากแบบจำลอง Censored Least Absolute Deviation (CLAD)

งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ทำการศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาที่เน้นบทบาทความเสี่ยงทางรายได้ของแรงงานกับพฤติกรรมการส่งเงินกลับปรากฏในงานของ Amuedo-Dorantes and Pozo (2006) ที่ใช้ข้อมูลพาแนลการย้ายถิ่นระหว่างปี 1993-2000 ของแรงงานเม็กซิโกที่เข้าไปทำงานในสหรัฐอเมริกา ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบจำลองเชิงทฤษฎีที่เป็นสองช่วงเวลาในการอธิบายสถานการณ์ความไม่แน่นอนของรายได้จากการทำงานที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจส่งเงินกลับ การส่งเงินเป็นการซื้อประกันของแรงงานย้ายถิ่นจากครัวเรือน แรงงานมีทางเลือก 2 ทาง ทางเลือกแรก คือ การส่งเงินให้กับครัวเรือนตนในเม็กซิโกเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครัวเรือน (Family-Provided Insurance) กล่าวคือ หากแรงงานมีรายได้ลดลงหรือตกงานก็จะได้รับการช่วยเหลือจากครัวเรือน ทางเลือกที่สอง การส่งเงินกลับเพื่อซื้อทรัพย์สินเป็นของตนเอง (Self-Insurance) ในรูปแบบเดียวกับการเก็บออมเพื่อยามฉุกเฉิน (Precautionary Saving) เมื่อแรงงานมีรายได้ลดลงก็อาจขายทรัพย์สินบางส่วนเพื่อนำมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวันหรือถ้าตกงาน แรงงานอาจย้ายกลับไปยังประเทศเม็กซิโกและใช้เงินออมเพื่อทำธุรกิจ การวิเคราะห์ผลการศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกผู้วิจัยใช้แบบจำลองโทบิตสำหรับการประมาณค่าความโน้มเอียงการส่งเงินและจำนวนเงินส่งกลับ ผล

การศึกษาสำคัญ พบว่า แรงงานที่เข้าเมืองผิดกฎหมายซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงทางรายได้สูงมีความโน้มเอียงในการส่งเงินกลับเพิ่มขึ้นร้อยละ 6 และจำนวนเงินส่งกลับเพิ่มขึ้นร้อยละ 4 เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานที่เข้ามาทำงานอย่างถูกกฎหมาย นอกจากนี้ ความเสี่ยงทางรายได้จะลดลงสำหรับแรงงานมีเครือข่ายในสหรัฐอเมริกาหรือมีประสบการณ์ทำงานสูง แรงงานกลุ่มนี้จะส่งเงินให้ครัวเรือนในเม็กซิโกลดลง อย่างไรก็ตาม ความเห็นนอกเหนือก็เป็นแรงจูงใจสำคัญที่อธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับระหว่างประเทศของแรงงานเม็กซิโก ส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ทางเลือกของการส่งเงินกลับเพื่อประกันความเสี่ยง พบว่า แรงงานชายที่มีระดับการศึกษาไม่สูงนักหรือแรงงานมาจากครอบครัวขนาดใหญ่ และแรงงานที่ไม่มีเครือข่าย (เพื่อนหรือญาติ) ในสหรัฐอเมริกามีแนวโน้มที่จะเลือกส่งเงินกลับให้กับครอบครัว ในทางตรงข้าม แรงงานสูงอายุหรือมีเครือข่ายจะเลือกกลยุทธ์แบบประกันตนเองโดยการซื้อทรัพย์สินสะสมไว้ โดยสรุป งานของ Amuedo-Dorantes and Pozo (2006) คล้ายกับ Agarwal and Horowitz (2002) ตรงที่ให้ความสำคัญกับความเสี่ยงทางรายได้ของแรงงานย้ายถิ่น

งานวิจัยที่วิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมการส่งเงินระหว่างประเทศของแรงงานของประเทศเอลซัลวาดอร์และนิการากัวปรากฏใน Funkhouser (1995) ที่ใช้ข้อมูลระดับครัวเรือนในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจที่มีผลต่อพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ตัวแปรอธิบายแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา ระยะเวลาการย้ายถิ่น และปัจจัยครัวเรือน เช่น สถานภาพการทำงานของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนแรงงานจากครัวเรือนเดียวกันที่ไปทำงานต่างประเทศ เป็นต้น วิธีการทางเศรษฐมิติที่เลือกใช้คือแบบจำลองโทบิตและแบบจำลอง Heckman's Two-Step ผลการประมาณค่าจากแบบจำลองโทบิตแตกต่างจากผลการประมาณในขั้นที่สองตามแบบจำลองของ Heckman (1979) ค่อนข้างมากซึ่งแสดงว่า พฤติกรรมการส่งเงินกลับมีลักษณะเป็นสองขั้นตอน กล่าวคือ ขั้นแรกเป็นการตัดสินใจว่าจะส่งหรือไม่ส่งเงิน และขั้นที่สองเป็นการกำหนดจำนวนเงินส่งกลับ ตัวแปรเพศและอายุไม่ใช่ปัจจัยกำหนดการส่งเงินกลับ แรงงานที่การศึกษาสูงมักไม่ส่งเงินกลับให้ครัวเรือน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเฉพาะแรงงานที่ส่งเงินกลับ พบว่า จำนวนเงินส่งกลับเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา ผลจากการวิเคราะห์สมการถดถอยสนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ กล่าวคือ แรงงานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหัวหน้าครัวเรือนมีแนวโน้มที่จะส่งเงินกลับมามากและเงินส่งกลับของแรงงานแต่ละคนจะลดลงสำหรับครัวเรือนที่มีสมาชิกหลายคนไปทำงานต่างประเทศและเมื่อเปรียบเทียบผลการประมาณค่าในสองประเทศ พบว่า แรงงานจากประเทศเอลซัลวาดอร์มีความโน้มเอียงในการส่งเงินกลับมากกว่าแรงงานจากประเทศนิการากัว

การศึกษาวิจัยในประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มประเทศอาเซียนที่จำกัดเฉพาะแรงงานย้ายถิ่นในประเทศของ Niimi, Pham and Reilly (2009) ที่ศึกษาปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นภายในประเทศของประเทศเวียดนาม โดยใช้ข้อมูลการสำรวจการย้ายถิ่นในปี 2004 ผลการศึกษา พบว่า เงินส่งกลับของแรงงานเป็นทรัพยากรที่สำคัญของครัวเรือนในชนบท มากกว่าร้อยละ 50 ของแรงงานย้ายถิ่น

ในประเทศส่งเงินกลับให้กับครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม ค่าเฉลี่ยของสัดส่วนเงินส่งกลับต่อรายได้เท่ากับร้อยละ 17 ความเสี่ยงทางรายได้ของแรงงานและระยะเวลาการย้ายถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญในการอธิบายพฤติกรรมเงินส่งกลับซึ่งสนับสนุนแรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยงในลักษณะเดียวกันกับ Amuedo-Dorantes and Pozo (2006) ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยจากแบบจำลองโทบิต พบว่า ปัจจัยเฉพาะของบุคคลประกอบด้วย อายุ เพศ เชื้อชาติ ไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับได้ ในขณะที่ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ในทางบวกกับจำนวนเงินส่งกลับซึ่งสนับสนุนแรงจูงใจจากการลงทุนที่เงินส่งกลับเป็นการตอบแทนของแรงงานให้กับครัวเรือนที่ได้ลงทุนในการศึกษาเพื่อเพิ่มความสามารถในการหารายได้ให้กับแรงงานในลักษณะเดียวกันกับ Lucas and Stark (1985) อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาบางส่วนสนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ กล่าวคือ แรงงานย้ายถิ่นที่ยังมีการไปมาหาสู่กับครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอจะส่งเงินกลับมากขึ้น

Hoddinott (1994) ได้พัฒนาแบบจำลองเชิงทฤษฎีเชื่อมโยงการย้ายถิ่นและการส่งเงินกับการผลิตในภาคเกษตรโดยมีสมมติฐานว่า การย้ายถิ่นเป็นการตัดสินใจร่วมกันของครัวเรือนผ่านกระบวนการต่อรองเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน รูปแบบการย้ายถิ่นเป็นการย้ายจากครัวเรือนเกษตรในชนบทไปทำงานในเขตเมืองที่มีค่าจ้างสูงกว่าและมีความผันผวนทางรายได้น้อยกว่าการผลิตในภาคเกษตรที่ขึ้นกับสภาพลมฟ้าอากาศ การย้ายถิ่นเป็นกลยุทธ์ในการเพิ่มรายได้ของครัวเรือนในภาวะที่ตลาดเงินและตลาดทุนในเขตชนบทยังพัฒนาไม่เต็มที่ ในขณะที่ครัวเรือนในชนบทยังให้ความช่วยเหลือกับแรงงานย้ายถิ่นหลายรูปแบบ เป็นต้นว่า ช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายการย้ายถิ่น ช่วยเหลือทางการเงินในกรณีที่แรงงานไม่สามารถหางานทำในเมืองได้ นอกจากนี้ Hoddinott (1994) ได้วิเคราะห์ว่าเป็นไปได้ยากที่แรงงานจะตัดสินใจย้ายถิ่นด้วยตนเองโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากบิดามารดาหรือสมาชิกคนอื่นๆ เนื่องจากเป็นการฝ่าฝืนแบบปฏิบัติที่ดีของสังคมและอาจมีผลกระทบต่อการแบ่งมรดกได้ ครัวเรือนสามารถกระตุ้นให้แรงงานส่งเงินกลับมาให้อย่างต่อเนื่องผ่านแรงจูงใจจากการแบ่งทรัพย์สินซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ดิน ข้อมูลที่ใช้เป็นการสำรวจระดับครัวเรือนในประเทศเคนยาปี 1988 โดยจำกัดการวิเคราะห์เฉพาะแรงงานย้ายถิ่นชายเท่านั้น ผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลอง Heckman (1979) ในการประมาณค่าสมการ ผลการศึกษา พบว่า แรงงานที่มีการศึกษาจะส่งเงินกลับให้ครัวเรือนมากเป็นรูปแบบการตอบแทนให้กับครัวเรือน สอดคล้องกับ Lucas and Stark (1985) และ Niimi, Pham and Reilly (2009) ผลการประมาณค่าสนับสนุนแรงจูงใจผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่แรงงานมีความคาดหวังต่อการแบ่งทรัพย์สิน ครัวเรือนที่มีที่ดินมากหรือมีลูกชายหลายคนจะมีแนวโน้มได้รับเงินส่งกลับมากขึ้น ดังนั้นเงินส่งกลับจึงมีบทบาทเป็นสัญญาระยะยาวที่ไม่เป็นทางการระหว่างแรงงานย้ายถิ่นกับบิดามารดาในถิ่นฐานเดิม และเป็นรูปแบบการตอบแทนทางเศรษฐกิจที่ครัวเรือนได้ลงทุนทางการศึกษาให้และเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีเพื่อประโยชน์จากการแบ่งมรดกของครัวเรือน

Cox, Eser and Jimenez (1998) ในข้อมูลระดับครัวเรือนของประเทศเปรู (Peruvian Living Standards Survey) ในปี 1985/86 เพื่อวิเคราะห์แรงจูงใจของการย้ายโอนรายได้ส่วนบุคคล แรงจูงใจ

แบ่งเป็น 2 รูปแบบหลัก คือ ความเห็นอกเห็นใจและผลประโยชน์ต่างตอบแทน³ ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า พฤติกรรมการถ่ายโอนรายได้ส่วนบุคคลสอดคล้องกับแรงจูงใจผลประโยชน์ต่างตอบแทน กล่าวคือ ครัวเรือนที่มีฐานะดีจะมีแนวโน้มได้รับเงินโอนมากขึ้น เงินโอนมีความสำคัญสำหรับครัวเรือนเนื่องจากตลาดทุนยังพัฒนาไม่สมบูรณ์ และที่น่าสนใจ ผลประโยชน์จากประกันสังคมนำไปสู่ผลของการเบียดออก (Crowding out effect) ที่เงินจากรัฐบาลทำให้เงินโอนส่วนบุคคลของครัวเรือนลดลง การวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติเริ่มจากการใช้แบบจำลองโพรบิทในการวิเคราะห์การได้รับเงินโอนของครัวเรือนและแบบจำลองโทบิทในการวิเคราะห์จำนวนเงินโอนโดยแบ่งเป็นพฤติกรรมการถ่ายโอนรายได้จากบิดามารดาไปยังบุตรและจากบุตรให้กับบิดามารดา ผลการประมาณค่าส่วนหนึ่งสนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ เป็นต้นว่า ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้หญิง หรือมีสมาชิกครัวเรือนเจ็บป่วยหรือตกงานจะได้รับเงินโอนมากขึ้น โดยภาพรวม พฤติกรรมกำหนดเงินโอนส่วนบุคคลเป็นการผสมผสานระหว่างแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจและผลประโยชน์ส่วนตัวของสมาชิกครัวเรือน

งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่น่าสนใจที่ทำการศึกษาในประเทศขนาดเล็กอย่างประเทศมอลโดวาที่รายได้จากการทำงานต่างประเทศโดยเฉพาะในรัสเซียเป็นรายได้หลักของระบบเศรษฐกิจเป็นของ Piracha and Saraogi (2011) ผู้วิจัยใช้ข้อมูล CBS-AXA ที่เป็นการสำรวจการย้ายถิ่นและการส่งเงินกลับของแรงงานประเทศมอลโดวาที่ไปทำงานต่างประเทศในปี 2006 ประเทศมอลโดวาเป็นประเทศที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล ตั้งอยู่ในภูมิภาคยุโรปตะวันออก แรงงานส่วนใหญ่ย้ายไปทำงานในต่างประเทศมีจำนวนถึงกว่า 800,000 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 50 ของกำลังแรงงานของประเทศ มูลค่าเงินส่งกลับระหว่างประเทศสูงถึงร้อยละ 31 ของ GDP แรงงานส่วนใหญ่ย้ายไปทำงานในรัสเซียและประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า ความเห็นอกเห็นใจและการลงทุนเป็นแรงจูงใจสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ผลการประมาณค่าที่สนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ คือ ครัวเรือนที่มีรายได้สูง (ก่อนรวมเงินส่งกลับ) จะได้รับเงินส่งกลับลดลง ครัวเรือนที่มีสมาชิกอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน (อายุไม่เกิน 15 ปี) จะได้รับจำนวนเงินส่งกลับมากขึ้นและครัวเรือนที่มีแรงงานไปทำงานต่างถิ่นมากกว่า 1 คนมีแนวโน้มที่จะไม่ได้รับเงินส่งกลับ แรงจูงใจจากการลงทุนก็เป็นสิ่งสำคัญ และที่น่าสนใจ พบว่า ความน่าเชื่อถือของระบบการเงินมีผลต่อการส่งเงินของแรงงาน Piracha and Saraogi (2011) ได้สร้างตัวแปรดัชนีที่วัดความน่าเชื่อถือของสถาบันการเงินที่ตั้งในภูมิสำเนาของตนที่สมาชิกครัวเรือนจะสามารถรับเงินส่งกลับได้ โดยกำหนดให้เท่ากับหนึ่งหากแรงงานมีความเชื่อถือในสถาบันการเงินในชุมชนมากกว่า 2 แห่งขึ้นไปและเท่ากับศูนย์สำหรับกรณีอื่นๆ เป็นตัวแปรแทนวัดระดับการพัฒนาทางการเงินของชุมชน ผลการประมาณค่า พบว่า

³ แรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทนในการศึกษาของ Cox, Eser and Jimenez (1998) ตรงกับแรงจูงใจจากการลงทุนตามแนวทางของ Rapoport and Docquier (2006) กล่าวคือ บิดามารดาจะลงทุนในการศึกษาของบุตรคล้ายกับการให้ยืมเงิน และเมื่อบุตรมีรายได้จากการทำงานจะสละรายได้บางส่วนให้กับบิดามารดาคล้ายกับการจ่ายหนี้ที่ยืมมาตอนเด็ก กลยุทธ์นี้จะให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งต่อบิดามารดาและบุตรภายใต้สภาวะที่ตลาดทุนไม่สมบูรณ์

หากแรงงานมีความเชื่อถือในสถาบันการเงินจะมีแนวโน้มส่งเงินกลับเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 และมีนัยสำคัญที่ 1% นอกจากนี้ ยังพบว่า แรงงานหญิงมีแนวโน้มจะส่งเงินกลับให้ครัวเรือนมากกว่าแรงงานชายแต่ไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับ ทั้งนี้เพราะระดับการศึกษาเป็นตัวแปรหลักที่อธิบายจำนวนเงินส่งกลับโดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวก ผลการศึกษาส่วนใหญ่สอดคล้องกับงานวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนาที่เงินส่งกลับเป็นรูปแบบการตอบแทนของแรงงานให้กับครัวเรือนที่ได้ลงทุนในการศึกษาให้

การศึกษาพฤติกรรมการส่งเงินของแรงงานในการประกันความเสี่ยงของประเทศยากจน ที่การพัฒนากระบวนการเงินยังอยู่ในระยะเริ่มต้นปรากฏใน งานของ de Brauw, Mueller and Woldehanna (2013) และ de la Brière *et al.* (2002) เริ่มต้นด้วย de Brauw, Mueller and Woldehanna (2013) ศึกษาแรงจูงใจที่อธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศ (Internal Remittances) ของประเทศเอธิโอเปีย ผลการศึกษา พบว่า แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่มาจากครัวเรือนที่มีฐานะดี แรงจูงใจที่สำคัญมาจากการใช้กลยุทธ์แบบครัวเรือนจัดการความเสี่ยงตนเอง (Self-insurance) กล่าวคือ เงินส่งกลับมีบทบาทเป็นหลักประกันให้กับครัวเรือนในกรณีที่มีความเสี่ยงทางรายได้หรือความเสียหายต่อทรัพย์สิน ข้อมูลที่ใช้มาจาก Ethiopian Rural Household Survey (ERHS) ในปี 2009 และ Migrant Tracking Survey ที่เป็นการติดตามข้อมูลแรงงานย้ายถิ่นที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ERHS พบว่า แรงงานย้ายถิ่นที่มีทักษะสูงมีความโน้มเอียงส่งเงินกลับมากขึ้น แรงงานชายมีแนวโน้มจะส่งเงินกลับน้อยกว่าแรงงานหญิง ความเสี่ยงทางรายได้ของแรงงานประเมินจากความแปรปรวนของราคาอาหารที่จุดหมายปลายทางของการย้ายถิ่น จะเพิ่มความโน้มเอียงการส่งเงินกลับของแรงงาน ผลการประเมินค่ายังสนับสนุนผลประโยชน์จากการแบ่งมรดก กล่าวคือ ครัวเรือนที่มีทรัพย์สินมากประเมินจากจำนวนปศุสัตว์ต่อบุตรชายมีแนวโน้มที่จะได้รับเงินส่งกลับ ค่าสัมประสิทธิ์มีนัยสำคัญที่ 1% ในขณะที่จำนวนที่ดินไม่มีผลต่อพฤติกรรมการส่งเงิน ผลการศึกษายังสนับสนุนแรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยง กล่าวคือ การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มความน่าจะเป็นในการได้รับเงินส่งกลับของแรงงาน โดยภาพรวม ผลการศึกษาของ de Brauw, Mueller and Woldehanna (2013) เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ Hoddinott (1994) และ Amuedo-Dorantes and Pozo (2006) ที่การย้ายถิ่นและเงินส่งกลับเป็นสัญญาโดยนัยระหว่างแรงงานย้ายถิ่นกับสมาชิกคนอื่นๆในครัวเรือน รายได้จากแรงงานย้ายถิ่นก็เป็นหลักประกันสำหรับครัวเรือนเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝัน ในขณะเดียวกัน หากแรงงานมีความเสี่ยงทางรายได้หรือตกงานก็สามารถกลับมาพึ่งพาครัวเรือนได้

ในขณะที่ de la Brière *et al.* (2002) ตรวจสอบแรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยงและแรงจูงใจจากการแบ่งมรดกกรณีแรงงานย้ายถิ่นของประเทศโดมินิกัน (รวมการย้ายถิ่นในประเทศและต่างประเทศ) ข้อมูลที่ใช้เป็นการรวบรวมโดยผู้วิจัยเองในพื้นที่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยครัวเรือนเกษตรกร 400 ครัวเรือน ร้อยละ 49 ของกลุ่มตัวอย่างได้รับเงินส่งกลับ แรงงานส่วนใหญ่ย้ายถิ่นไปทำงานในเมืองและไปทำงานในสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาสำคัญพบว่า แรงงานหญิงที่ไปทำงานในสหรัฐฯ และแรงงานชายที่ไปทำงานในสหรัฐฯ และไม่มีพี่น้องมีบทบาทเป็น

ผู้รับประกัน (Insurer) ให้กับบิดามารดาที่เป็นผู้รับประกัน นอกจากนี้ แรงงานย้ายถิ่นที่ไปทำงานใน สหรัฐ มีแนวโน้มที่จะส่งเงินกลับให้กับครัวเรือนมากขึ้น เงินส่งกลับเป็นรูปแบบการลงทุนที่แรงงานมีความ คาดหวังในผลประโยชน์จากการแบ่งมรดก วิธีการประมาณค่าที่ผู้วิจัยเลือกใช้ คือ แบบจำลองโทบิตและ แบบจำลอง Censored Least Absolute Deviation (CLAD) ผลจากการวิเคราะห์สมการถดถอย พบว่า จำนวนวันที่บิดามารดาไม่สามารถทำงานได้เนื่องจากการเจ็บป่วยมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเงินส่งกลับ ของลูกสาวที่ไปทำงานในสหรัฐ ผลการศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจจากการแบ่งมรดก พบว่า ครัวเรือนที่มีที่ดิน มากมีแนวโน้มจะได้รับเงินส่งกลับมาก อย่างไรก็ตาม หากแรงงาน (ทั้งชายและหญิง) มาจากครอบครัวที่มี บุตรเยอะมีแนวโน้มจะส่งเงินกลับลดลงโดยเฉพาะแรงงานที่ไปทำงานในสหรัฐ เนื่องจากแรงงานอาจ คาดการณ์ว่าผลประโยชน์จากการแบ่งมรดกจะไม่มากทำให้แรงจูงใจในกาส่งเงินให้ครัวเรือนลดลง

3.4.2 งานวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศไทย

งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ทำการศึกษาในประเทศไทยเกี่ยวกับการย้ายถิ่นและการส่งเงินตั้งแต่ทศวรรษ ที่ 2000 ปรากฏใน Paulson (2000), Osaki (2003), Vanwey (2004) และ Garip (2012) อย่างไรก็ตาม เฉพาะ Paulson (2000) และ Osaki (2003) ที่ใช้ข้อมูลแรงงานย้ายถิ่นจากทั่วประเทศ ในขณะที่ Vanwey (2004) และ Garip (2012) ใช้ข้อมูลเฉพาะแรงงานย้ายถิ่นจากอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์เท่านั้น โดยมี รายละเอียดสำคัญ ดังนี้

การศึกษาเชิงประจักษ์ในประเทศไทยที่วิเคราะห์บทบาทของการประกันความเสี่ยงที่มีผลต่อการ เลือกจุดหมายปลายทาง การย้ายถิ่นและพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานปรากฏในการศึกษาของ Paulson (2000) ผู้วิจัยใช้ข้อมูลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socioeconomic Survey, SES) พ.ศ. 2531 ข้อมูลมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัด (Gross Provincial Product) และข้อมูล ปริมาณน้ำฝนในระดับจังหวัด ปีพ.ศ. 2521-2530 ในการสร้างตัวแปรที่ประเมินความเสี่ยงทางรายได้ เนื่องจากครัวเรือนในชนบทส่วนใหญ่ในขณะนั้นประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลการศึกษา พบว่า ความโน้ม เียงในการไปทำงานที่กรุงเทพฯ จะลดลง หากความเสี่ยงทางรายได้ในกรุงเทพฯ มีความสัมพันธ์ใน ทางบวกกับภูมิลาเนาเดิม ขนาดของผลเชิงปริมาณจะชัดเจนมากขึ้นสำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่มาจาก ครอบครัวยากจนและมีข้อจำกัดในการเข้าถึงสินเชื่อในระบบ ดังนั้น รูปแบบการย้ายถิ่นจึงเป็นกลยุทธ์ที่ ครัวเรือนใช้ในการลดความเสี่ยงทางรายได้ครัวเรือนจากภาคเกษตร

Osaki (2003) ใช้ข้อมูลการสำรวจการย้ายถิ่นปี พ.ศ. 2535 รวบรวมโดยสถาบันวิจัยประชากรและ สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่อธิบาย พฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศไทย แบ่งการวิเคราะห์เป็นสองระดับคือ ระดับแรก คือความโน้มเอียงการส่งเงินกลับ (ส่ง/ไม่ส่ง) และระดับที่สองคือ จำนวนเงินส่งกลับของแรงงาน ผล

การศึกษา พบว่า ร้อยละ 27 ของแรงงานมีการส่งเงินกลับไปให้กับครัวเรือนเดิม อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์จำนวนเงินส่งกลับ พบว่า เงินส่งกลับเฉลี่ยของแรงงานเท่ากับ 763 บาทต่อคนต่อเดือน และจำนวนเงินลดลงตามระยะเวลาที่ย้ายออกจากครัวเรือนไป แรงงานจะส่งเงินกลับมากในระยะเริ่มต้นของการย้ายถิ่นเพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกครัวเรือนคนอื่นๆ ส่วนหนึ่งเป็นการจ่ายคืนค่าใช้จ่ายการย้ายถิ่นของแรงงานเอง แต่เมื่อเวลาผ่านไปแรงงานอาจมีครอบครัวในถิ่นฐานใหม่ทำให้เงินส่งกลับลดลง ความเห็นอกเห็นใจเป็นแรงจูงใจสำคัญในการกำหนดเงินส่งกลับของแรงงานให้กับสมาชิกครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม ผลการวิเคราะห์สมการถดถอย พบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำและยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในบ้านที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มที่จะได้รับเงินส่งกลับมาก ในขณะที่แรงงานหญิงมีความโน้มเอียงจะส่งเงินกลับมากกว่าแรงงานชายแต่จำนวนเงินส่งกลับไม่มีความแตกต่างกันระหว่างเพศ นอกจากนี้ เงินส่งกลับช่วยทำให้การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่มีแรงงานไปทำงานต่างถิ่นเช่นกัน ผลการศึกษาสนับสนุนการคาดการณ์ตามกรอบเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน กล่าวคือ การตัดสินใจย้ายถิ่นและการส่งเงินกลับเป็นการตัดสินใจร่วมกันของครัวเรือนและเป็นกลยุทธ์เพื่อความอยู่รอดในเศรษฐกิจประเทศกำลังพัฒนาที่คนส่วนใหญ่ยังเผชิญกับความยากจนและมีข้อจำกัดในการเข้าถึงสินเชื่อในระบบหรือการช่วยเหลือจากภาครัฐ อย่างไรก็ตาม งานศึกษาของ Osaki (2003) ยังไม่ได้รวมปัจจัยด้านความเสี่ยงรายได้ครัวเรือน เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ ความผันผวนของราคาพืชผลเกษตร เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นตัวแปรสำคัญในการช่วยอธิบายพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงินกลับ และการประมาณค่าสมการการส่งเงินใช้เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เงินส่งกลับเป็นบวกเท่านั้น หากปัจจัยอื่นๆที่มีผลต่อการย้ายถิ่นและการส่งเงินมีความสัมพันธ์กัน ผลการประมาณค่าของ Osaki (2003) อาจคลาดเคลื่อนจากความจริง

งานวิจัยเชิงปริมาณที่ศึกษาพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นของ Vanwey (2004) และ Garip (2012) การศึกษาของ Vanwey (2004) ใช้ข้อมูลพาแนลระดับครัวเรือน (กลุ่มตัวอย่างซ้ำ) ในอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์เพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นเปรียบเทียบระหว่างแรงงานชายและหญิง แรงจูงใจที่ตรวจสอบแบ่งเป็น 2 อย่าง คือ ความเห็นอกเห็นใจและพันธะสัญญาในครัวเรือนระหว่างแรงงานกับสมาชิกครัวเรือนซึ่งอาจเป็นรูปแบบการตอบแทนของแรงงานให้กับครัวเรือนที่ได้ลงทุนในการศึกษาให้หรือเป็นความคาดหวังของแรงงานต่อการแบ่งที่ดินและทรัพย์สิน การส่งเงินกลับเป็นรูปแบบการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับครัวเรือน ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า พฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นเป็นการผสมผสานระหว่างแรงจูงใจทั้งสอง เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างแรงงานชายและหญิง พบว่า แรงงานหญิงโดยเฉพาะที่มาจากครอบครัวยากจน พฤติกรรมการส่งเงินกลับมีแนวโน้มมาจากความเห็นอกเห็นใจเป็นหลัก ในขณะที่พันธะสัญญาในครัวเรือนเป็นปัจจัยหลักในการอธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับแรงงานชาย

Garip (2012) ใช้ข้อมูลพาแนลระดับครัวเรือนในอำเภอหางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ที่ทำการสำรวจในปี พ.ศ. 2527, 2537, และ 2543 เพื่อศึกษารูปแบบการย้ายถิ่นและพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงาน ผลการศึกษา พบว่า กว่าร้อยละ 70 ของแรงงานย้ายถิ่นกระจุกตัวใน 4 พื้นที่ ประกอบด้วย เขตเมืองในจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดนครราชสีมา กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลในภาคตะวันออก ผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลองสองชั้นของ Heckman (1979) ในการประมาณค่าเหมือนกับการศึกษาของ Hoddinott (1994) และ Funkhouser (1995) และใช้ระยะทางจากที่ตั้งครัวเรือนไปยังตัวเมือง อ.หางรอง ที่เป็นศูนย์กลางในการเดินทางไปทำงานต่างถิ่นเป็นตัวแปร Exclusion Restriction เนื่องจากระยะทางที่ห่างไกลสะท้อนถึงค่าใช้จ่ายโยกย้ายถิ่นที่สูงทำให้ความโน้มเอียงในการย้ายถิ่นลดลงแต่ตัวแปรนี้จะไม่ส่งผลต่อจำนวนเงินส่งกลับเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆของแรงงานและครัวเรือน การกำหนดตัวแปร Exclusion Restriction จะทำให้ผลประมาณค่ามีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการย้ายถิ่นและการส่งเงินกลับมีความสัมพันธ์กันสูง พฤติกรรมการส่งเงินกลับเป็นการผสมผสานระหว่างแรงจูงใจทั้ง 4 รูปแบบ ประกอบด้วย ความเห็นอกเห็นใจ ผลประโยชน์ต่างตอบแทน การประกันความเสี่ยง และการลงทุน ตัวแปรที่แสดงความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำช่วยเพิ่มความโน้มเอียงที่แรงงานจะออกไปทำงานต่างถิ่นแต่ไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับ

โดยสรุป งานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทยยังมีอยู่จำกัดโดยเฉพาะการใช้ข้อมูลในระดับประเทศและเป็นข้อมูลเมื่อกว่า 20 ปีก่อน ปัจจุบันโครงสร้างเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เป็นต้นว่า การผลิตในภาคเกษตรลดลงแต่ยังเป็นแหล่งการจ้างงานที่สำคัญอยู่ รายได้หลักของครัวเรือนมาจากนอกภาคเกษตร การขยายตัวของสินเชื่อในระบบ การกระจายความเจริญสู่ท้องถิ่น และการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ย่อมมีผลต่อรูปแบบการย้ายถิ่นและการส่งเงินของประชาชน ดังนั้น การศึกษาวิจัยถึงพฤติกรรมการย้ายถิ่นและส่งเงินที่ใช้ข้อมูลในปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์พลวัตรูปแบบการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานไทยและเป็นการตรวจสอบกับผลการศึกษาที่ผ่านมา ผลการศึกษาที่ได้สามารถใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายการย้ายถิ่นและการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค

บทที่ 4

วิธีการศึกษา

เนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษา รายละเอียดข้อมูลในระดับบุคคลและครัวเรือน การกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ วิธีการทางเศรษฐมิติ และสถิติเชิงพรรณนาของกลุ่มตัวอย่าง โครงสร้างของบทที่แบ่งเป็น 3 ส่วนสำคัญ ประกอบด้วย **ส่วนแรก** จะกล่าวถึงข้อมูลในแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socioeconomic Survey, SES) ปี พ.ศ. 2556 ที่เป็นแหล่งข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษา เริ่มจากเทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่าง รายละเอียดของแบบสำรวจ คำถามที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่นและการส่งเงินเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เชิงประจักษ์กรณีของประเทศไทยโดยอาศัยกรอบทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นและการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 3 **ส่วนที่สอง** เป็นการประยุกต์ใช้วิธีการทางเศรษฐมิติเพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงิน รวมทั้งตรวจสอบแรงจูงใจที่เป็นไปได้ตาม Rapoport and Docquier (2006) โดยการตัดสินใจแบ่งเป็น 2 ระดับ เริ่มจากแรงงานและสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือนตัดสินใจร่วมกันว่าจะไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินกลับมาให้ครัวเรือนหรือไม่ และสำหรับแรงงานที่ส่งเงินให้ครัวเรือนมีปัจจัยใดบ้างที่กำหนดจำนวนเงินส่งกลับและอะไรเป็นแรงจูงใจสำคัญ จำนวนเงินมีความแตกต่างกันตามฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนหรือไม่ **ส่วนสุดท้าย** เป็นการกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการประมาณค่า รวมทั้งนำเสนอค่าสถิติพรรณนาที่สำคัญเปรียบเทียบระหว่างแรงงานย้ายถิ่นและแรงงานไม่ย้ายถิ่นเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติในลำดับต่อไป

4.1 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาและสถิติพรรณนา

แหล่งข้อมูลที่ใช้มาจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socioeconomic Survey, SES) ปี พ.ศ. 2556 จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 42,738 ครัวเรือน แบ่งตามภูมิภาคและเขตการปกครองและ วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสำรวจ SES คือ การสุ่มตัวอย่างแบบมีชั้นภูมิสองชั้น (Stratified Two-Stage Sampling) โดยมีกรุงเทพฯและอีก 76 จังหวัดเป็นสตราตัม รวม 77 สตราตัม ในแต่ละสตราตัม (ยกเว้นเขตกรุงเทพมหานคร) จะแบ่งเป็น 2 สตราตัมย่อยตามเขตการปกครอง คือ เขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลโดยใช้ชุมรุมอาคารสำหรับเขตเทศบาลและหมู่บ้านสำหรับนอกเขตเทศบาลเป็นหน่วยตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง (Primary Sampling Units) และครัวเรือนส่วนบุคคลเป็นหน่วยตัวอย่างขั้นที่สอง (Secondary Sampling Units)

การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ประกอบด้วยข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนส่วนบุคคลทั่วประเทศ ได้แก่ รายได้ ค่าใช้จ่าย ภาระหนี้สิน ทรัพย์สิน รายละเอียดของสมาชิกครัวเรือนแต่ละคน เช่น เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน เป็นต้นลักษณะที่อยู่อาศัย การย้ายถิ่นและการส่งเงินกลับ รวมทั้งข้อมูลการได้รับสวัสดิการหรือเงินช่วยเหลือต่างๆ จากรัฐบาล แบบสำรวจแบ่งเป็น 2 ส่วนสำคัญ ดังนี้

- 1). แบบสำรวจสมาชิกและการใช้จ่ายของครัวเรือน ประกอบด้วย ข้อมูลของสมาชิกครัวเรือนลักษณะที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายซื้อสินค้าและบริการ ค่าใช้จ่ายอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ
- 2). แบบสำรวจรายได้ครัวเรือนแบ่งตามแหล่งที่มาของรายได้ ประกอบด้วย รายได้จากการทำงานที่ได้รับค่าจ้างหรือเงินเดือน รายได้จากการประกอบธุรกิจและอุตสาหกรรม (ไม่รวมการเกษตร) รายได้จากการประกอบการเกษตร รายได้อื่นๆที่ไม่ใช่การทำงาน เช่น เงินบำเหน็จบำนาญ เงินชดเชยจากการเลิกจ้าง รายได้ในที่นี้รวมรายได้ที่เป็นตัวเงินและการได้รับเป็นสิ่งของและข้อมูลมูลค่าทรัพย์สิน หนี้สิน และรายละเอียดการย้ายถิ่นและการส่งเงิน

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้คือ แรงงานที่มีข้อมูลการย้ายถิ่นและส่งเงิน (รวมเงินและสิ่งของ) ในประเทศไทย พบว่า มีแรงงาน 7,337 คนซึ่งมาจาก 6,097 ครัวเรือน (ร้อยละ 14 ของครัวเรือนทั้งประเทศ) ออกไปทำงานนอกครัวเรือน ตารางที่ 4-1 แสดงสถานที่ใหม่ที่แรงงานย้ายไปอยู่หลังจากออกจากครัวเรือน โดยส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นในประเทศ และประมาณร้อยละ 70 ของแรงงานย้ายถิ่นเป็นการไปทำงานในกรุงเทพมหานครหรือต่างจังหวัด เมื่อพิจารณาสาเหตุที่สมาชิกบางส่วนย้ายออกจากครัวเรือนเดิมที่แสดงในตารางที่ 4-2 พบว่า การทำงาน (ร้อยละ 73) เป็นสาเหตุหลักของการย้ายออกจากครัวเรือน รองลงมา การมีครอบครัว (ร้อยละ 25) ในขณะที่สาเหตุอื่นๆ มีสัดส่วนที่ต่ำมาก สำหรับการศึกษากฎบัตรการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดให้แรงงานย้ายถิ่น คือ แรงงานที่มีข้อมูลสถานที่ใหม่อยู่คนละอำเภอหรือจังหวัดหรือต่างประเทศเหมือนกัน Paulson (2000) ดังนั้น แรงงานย้ายถิ่นทั้งหมดเท่ากับ 6,410 คน (ร้อยละ 87.3) จาก 5,392 ครัวเรือน และสำหรับแรงงานที่ย้ายออกจากครัวเรือนแต่ยังคงอาศัยในหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอเดียวกันจัดว่าไม่ได้เป็นแรงงานย้ายถิ่น เท่ากับ 927 คน (ร้อยละ 12.7)

ตารางที่ 4-1 สถานที่ใหม่ที่แรงงานย้ายไปอยู่หลังจากออกจากครัวเรือน

สถานที่ใหม่ที่ออกจากครัวเรือน	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)
หมู่บ้านเดียวกัน	372	5.1
ตำบลเดียวกัน	168	2.3
อำเภอเดียวกัน	387	5.3
ต่างอำเภอแต่จังหวัดเดียวกัน	808	11.0
กรุงเทพมหานคร	2,083	28.4
จังหวัดอื่นแต่ภูมิภาคเดียวกัน	1,217	16.6
จังหวัดอื่นและต่างภูมิภาค	1,883	25.7
ต่างประเทศ	419	5.7
รวม	7,337	100

ที่มา: ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2556 เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 4-2 สาเหตุที่แรงงานย้ายออกจากครัวเรือน

สาเหตุ	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)
มีครอบครัว	1,828	24.9
ทำงาน	5,317	72.5
ศึกษาต่อ	61	0.8
เป็นทหาร	40	0.6
อื่นๆ	91	1.2
รวม	7,337	100

ที่มา: ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2556 เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

ข้อมูลการย้ายถิ่นและส่งเงินในแบบสำรวจ SES ประกอบด้วย รายละเอียดของบุคคลที่ส่งเงินหรือสิ่งของมาให้กับครัวเรือน เช่น เพศ อายุ ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษา อาชีพ ประเภทอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม ในแบบสำรวจ SES ไม่ได้เก็บข้อมูลรายได้ของแรงงานย้ายถิ่นทำให้ไม่ทราบว่าเป็นเงินส่งกลับที่ครัวเรือนได้รับนั้นคิดเป็นสัดส่วนเท่าใดเมื่อเทียบกับรายได้ของแรงงานแต่ละคน เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของแรงงานย้ายถิ่นกับหัวหน้าครัวเรือนที่แสดงในตารางที่ 4-3 พบว่า ร้อยละ 78 เป็นบุตรของหัวหน้าครัวเรือน (รวมบุตรที่ยังไม่สมรสและบุตรที่สมรสแล้ว) ร้อยละ 11 เป็นคู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน ส่วนความสัมพันธ์ในลักษณะอื่น ๆ มีสัดส่วนค่อนข้างต่ำ

ตารางที่ 4-3 ความสัมพันธ์ของแรงงานย้ายถิ่นกับหัวหน้าครัวเรือน

ความสัมพันธ์	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)
คู่สมรส	713	11.1
บุตรที่ยังไม่สมรส	1,634	25.5
บุตรที่สมรสแล้ว	3,358	52.4
เขยหรือสะใภ้	310	4.8
หลาน	124	1.9
บิดามารดา/ปู่ตายาย	100	1.6
ญาติ	171	2.7
รวม	6,410	100

ที่มา: ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2556 เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 4-4 แสดงระดับการศึกษาของแรงงานย้ายถิ่น พบว่า แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่จบการศึกษา ระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 28) และร้อยละ 47 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาตอนต้น ในขณะที่ร้อยละ 30 ของแรงงานย้ายถิ่นจบการศึกษาในระดับอนุปริญญาหรือปริญญาตรีขึ้นไป การบันทึกข้อมูลระดับการศึกษาในแบบสำรวจ SES เป็นการบันทึกในรูปแบบของตัวแปรจำแนกประเภท (Categorical Variable) ผู้วิจัยได้ปรับข้อมูลดังกล่าวให้อยู่ในเป็นปีการศึกษาที่เป็นตัวแปรเชิงปริมาณพบว่า การศึกษาของแรงงานย้ายถิ่นเท่ากับ 10.8 ปี ซึ่งมากกว่าการศึกษาของแรงงานที่ยังอาศัยในภูมิลำเนาเดิมพอสมควร (9.5 ปี) จากสถิติข้างต้นสะท้อนว่า แรงงานย้ายถิ่นเป็นแรงงานที่มีการศึกษาสูงที่ย้ายออกจากถิ่นฐานเพื่อหาโอกาสการทำงานที่ดีโดยจุดหมายปลายทางสำคัญคือกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดอื่นๆ

ตารางที่ 4-4 ระดับการศึกษาของแรงงานย้ายถิ่น

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)
ประถมศึกษา	1,775	27.7
มัธยมศึกษาตอนต้น	1,210	18.9
มัธยมศึกษาตอนปลาย	1,544	24.1
อนุปริญญา	459	7.2
ปริญญาตรีขึ้นไป	1,422	22.2
รวม	6,410	100

ที่มา: ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2556 เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

สำหรับอาชีพของแรงงานย้ายถิ่นในแบบสำรวจ SES จะถามเฉพาะประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปว่า ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา มีอาชีพหลักหรืองานที่ใช้เวลาทำส่วนใหญ่คืออะไร การบันทึกข้อมูลอาชีพของสำนักงานสถิติแห่งชาติอาศัยเกณฑ์ International Standard Classification of Occupations (ISCO) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization, ILO) แบ่งเป็น 11 หมวดใหญ่ ประกอบด้วย ผู้จัดการ ข้าราชการและผู้บัญญัติกฎหมาย ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่างๆ เจ้าหน้าที่เทคนิค เสมียน พนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้าผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือด้านการเกษตร ป่าไม้และประมง ช่างฝีมือและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ควบคุมเครื่องจักรโรงงาน ผู้ประกอบอาชีพงานพื้นฐาน ทหาร และผู้ไม่ได้ทำงานหารายได้ ตารางที่ 4-5 แสดงอาชีพของแรงงานย้ายถิ่น พบว่า แรงงานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่ใช้ทักษะปานกลางในภาคบริการ(ร้อยละ 23) รองลงมาคือ อาชีพในภาคอุตสาหกรรม (ร้อยละ 16) และแรงงานประกอบอาชีพพื้นฐาน (ร้อยละ 11) ในขณะที่แรงงานที่ประกอบอาชีพที่ใช้ทักษะในระดับสูง เช่น ผู้จัดการ ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่างๆ มีไม่มากนักและ เป็นที่น่าสังเกตว่า มีเพียงร้อยละ 5 ของแรงงานย้ายถิ่นเท่านั้นที่ย้ายไปทำงานในภาคเกษตร เนื่องจากแรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่มาจากครัวเรือนภาคเกษตร แรงงานมีแนวโน้มจะเลือกประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรเป็นหลัก

ตารางที่ 4-5 อาชีพของแรงงานย้ายถิ่น

อาชีพ	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)
ผู้จัดการ ข้าราชการและผู้บัญญัติกฎหมาย	204	3.2
ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่างๆ	540	8.4
เจ้าหน้าที่เทคนิค	415	6.5
เสมียน	415	6.5
พนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้า	1,489	23.2
ผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือด้านการเกษตร ป่าไม้และประมง	286	4.5
ช่างฝีมือและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง	934	14.6
ผู้ควบคุมเครื่องจักรโรงงาน	1,021	15.9
ผู้ประกอบอาชีพงานพื้นฐาน	723	11.3
ทหาร	102	1.6
ผู้ไม่ได้ทำงานหารายได้	281	4.4
รวม	6,410	100

ที่มา: ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2556 เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

นอกจากนี้ ในแบบสอบถามของ SES ยังมีข้อมูลแสดงประเภทของอุตสาหกรรมโดยจำแนกตามมาตรฐานการจัดประเภทอุตสาหกรรมประเทศไทยปี พ.ศ. 2552 แบ่งเป็น 21 หมวดหลัก ทั้งนี้ แรงงานย้ายถิ่นกระจุกตัวใน 9 อุตสาหกรรมหลัก ประกอบด้วย เกษตรกรรม การผลิต การก่อสร้างการค้าส่งและค้าปลีก การขนส่ง ที่พักแรมและบริการด้านอาหาร การเงินและการประกันภัย กิจกรรมทางวิชาชีพ การบริหารราชการ ซึ่งครอบคลุมร้อยละ 83 ของแรงงานย้ายถิ่นทั้งหมด ดังนั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมประเภทอุตสาหกรรมที่เหลือ 12 หมวดให้เป็น หมวดอื่นๆ ตารางที่ 4-6 แสดงประเภทของอุตสาหกรรมหรือธุรกิจที่แรงงานย้ายถิ่นเข้าไปทำงาน พบว่า ประมาณร้อยละ 40 ของแรงงานย้ายถิ่นอยู่ในภาคบริการ รองลงมาเป็นอุตสาหกรรม การผลิตและการก่อสร้าง อย่างไรก็ตาม มีเพียงร้อยละ 6 ของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม

ตารางที่ 4-6 ประเภทอุตสาหกรรมที่แรงงานเข้าไปทำงาน

อุตสาหกรรม	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)
เกษตรกรรม	378	5.9
การผลิต	1,546	24.1
การก่อสร้าง	836	13.0
การค้าส่งและค้าปลีก	1,160	18.1
การขนส่ง	199	3.1
ที่พักแรมและบริการด้านอาหาร	558	8.7
การเงินและการประกันภัย	124	1.9
กิจกรรมทางวิชาชีพ	116	1.8
การบริหารราชการ	387	6.0
อื่นๆ	1,106	17.3
รวม	6,410	100

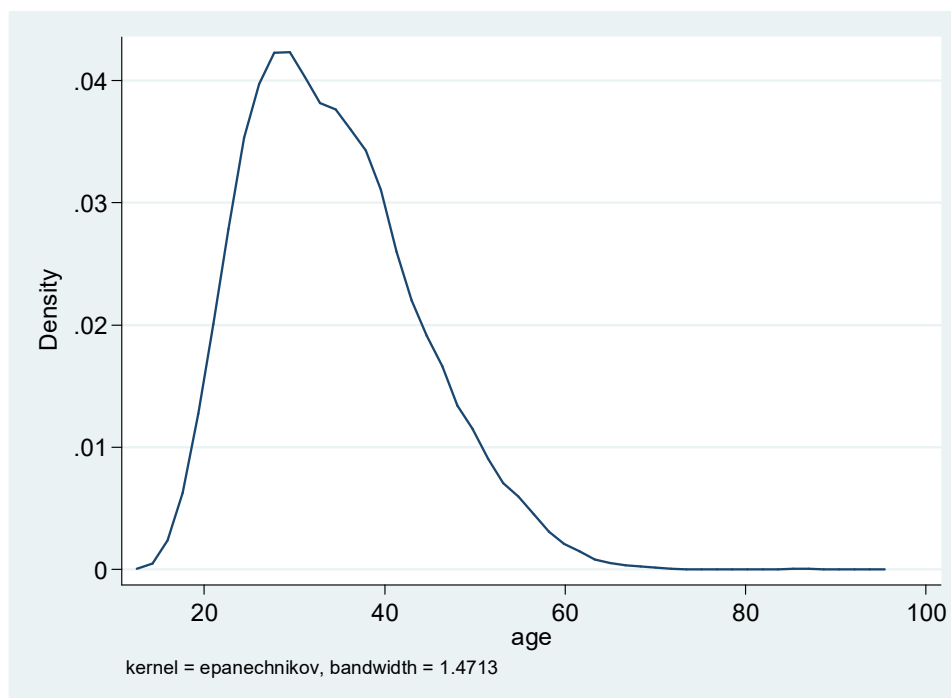
ที่มา: ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2556 เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 4-5 และ 4-6 แสดงว่า รูปแบบการย้ายถิ่นของแรงงานไทยส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นของแรงงานที่มีทักษะปานกลางจากเขตชนบทไปเขตเมืองเพื่อประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมหรือภาคบริการเป็นหลัก เนื่องจากในแบบสำรวจ SES ไม่มีข้อมูลรายได้จากการทำงานของแรงงานย้ายถิ่น ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลอาชีพและประเภทอุตสาหกรรมเป็นตัวแปรแทนความสามารถในการหารายได้ของแรงงาน การวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐานว่า อาชีพของแรงงานมีผลต่อพฤติกรรมการย้ายถิ่นและส่งเงินให้กับครัวเรือน เนื่องจากเป็นไปได้ว่าแรงงานวิชาชีพอาจไม่มีความประสงค์กลับมายังภูมิลำเนาเดิม ดังนั้น แม้ว่าจะมีรายได้สูง แรงงานอาจส่งเงินให้กับครัวเรือนน้อยกว่าแรงงานที่มีรายได้ต่ำกว่าแต่มีความประสงค์จะกลับมาอาศัยใน

ภูมิฐานะเดิม และการที่แรงงานย้ายถิ่นไปทำงานในภาคเกษตรในสัดส่วนที่น้อยมาก แสดงว่า การทำงานนอกภาคเกษตรนอกจากการมีรายได้ที่สูงกว่าภาคเกษตรแล้ว พฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงินอาจเป็นรูปแบบการจัดการความเสี่ยงภายในครัวเรือนเนื่องจากการมีรายได้จากการทำเกษตรและรายได้นอกภาคเกษตรจากเงินส่งกลับของแรงงานจะทำให้ความผันผวนของรายได้ครัวเรือนลดลง การบริโภคของครัวเรือนจะไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก (Consumption Smoothing)

ในทางทฤษฎีการย้ายถิ่นและผลการศึกษาเชิงประจักษ์ พบว่า เพศ อายุ และการศึกษาของแรงงานเป็นตัวแปรสำคัญที่อธิบายพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงินกลับให้ครัวเรือน จากแบบสำรวจ SES ในปี พ.ศ. 2556 พบว่า ในจำนวนแรงงานย้ายถิ่นทั้งหมด 6,410 คนเป็น สัดส่วนของแรงงานชาย (ร้อยละ 51) และหญิง (ร้อยละ 49) ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกัน และเมื่อพิจารณาระดับการศึกษาของแรงงาน พบว่า แรงงานหญิงมีการศึกษาเฉลี่ย 11.0 ปีซึ่งมากกว่าแรงงานชายเล็กน้อยที่การศึกษาเฉลี่ยเท่ากับ 10.5 ปี สำหรับอายุเฉลี่ยของแรงงานย้ายถิ่นเท่ากับ 34 ปีซึ่งต่ำกว่าแรงงานที่ไม่ย้ายถิ่นที่อายุเฉลี่ยเท่ากับ 39 ปี รูปที่ 4-1 แสดงการแจกแจงอายุของแรงงานย้ายถิ่น พบว่า การแจกแจงอายุของแรงงานมีลักษณะเบ้ขวา ประมาณร้อยละ 70 ของแรงงานมีอายุในช่วง 20-40 ปี ในขณะที่แรงงานย้ายถิ่นสูงอายุมีสัดส่วนต่ำมาก กล่าวคือ แรงงานที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 1 ของแรงงานย้ายถิ่นเท่านั้น

รูปที่ 4-1 การแจกแจงอายุของแรงงานย้ายถิ่น

ที่มา: ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2556 เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

คำถามสำคัญเกี่ยวกับจำนวนเงินส่งกลับในแบบสำรวจ SES คือ ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาครัวเรือนได้รับเงินส่งกลับจากแรงงานย้ายถิ่นแต่ละคนเท่าไร ตารางที่ 4-7 แสดงค่าเฉลี่ยของเงินส่งกลับจำแนกตามจุดหมายปลายทางของการย้ายถิ่น โดยภาพรวม พบว่า เงินส่งกลับเฉลี่ย (รวมเงินและสิ่งของ) ของแรงงานไทยเท่ากับ 48,034 บาทต่อปี หรือ 4,003 บาทต่อเดือน เงินส่งกลับจัดว่าเป็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสำคัญของครัวเรือนที่ได้รับเงินเนื่องจากมูลค่าเงินส่งกลับคิดเป็นร้อยละ 27 ของรายได้ครัวเรือน⁴ ในขณะที่เงินส่งกลับเฉลี่ยของแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศสูงถึง 121,646 บาทต่อปี มีมูลค่าสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับเงินส่งกลับเฉลี่ยของแรงงานย้ายถิ่นภายในประเทศที่อยู่ระหว่าง 39,000 -47,000 บาทต่อปี การย้ายไปทำงานต่างประเทศเป็นรูปแบบการย้ายถิ่นชั่วคราว (Temporary Migration) ที่แรงงานมีความประสงค์จะกลับมายังภูมิลำเนา ดังนั้น แรงงานจึงมีความโน้มเอียงที่จะเก็บออมในจำนวนที่สูงและส่งเงินให้กับครัวเรือนเพื่อใช้ในการซื้อสินทรัพย์หรือเก็บไว้เพื่อลงทุนในลักษณะเดียวกันกับ Amuedo-Dorantes and Pozo (2006) ที่ศึกษาพฤติกรรมการส่งเงินของแรงงานเม็กซิโกในสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ มีความเป็นไปได้ว่าครัวเรือนได้ช่วยแบกรับค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของแรงงาน เงินส่งกลับจึงเป็นการจ่ายคืนของแรงงานให้ครัวเรือนที่ได้ลงทุนให้กับแรงงานเข้าไปหาโอกาสการทำงานที่ดีกว่า และที่น่าสนใจคือ เงินส่งกลับเฉลี่ยของแรงงานที่ไปทำงานในกรุงเทพมหานครมีค่าน้อยกว่าเงินส่งกลับเฉลี่ยของแรงงานที่ไปทำงานจังหวัดอื่นๆ

ตารางที่ 4-7 จำนวนเงินส่งกลับและสถานที่ใหม่ที่ย้ายไปอยู่หลังจากออกจากครัวเรือน

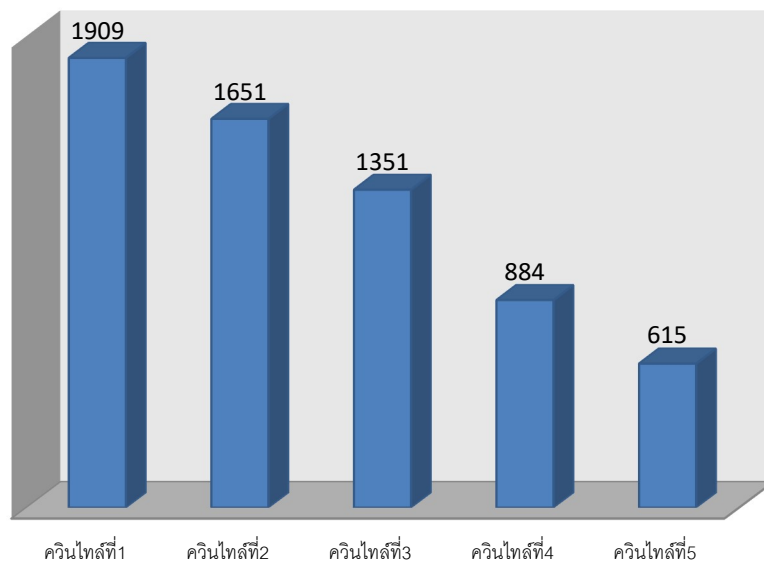
สถานที่ใหม่หลังจากออกจากครัวเรือน	จำนวนเงิน (บาท/คน/ปี)	จำนวน (คน)
ต่างอำเภอแต่จังหวัดเดียวกัน	39,190	808
กรุงเทพมหานคร	41,615	2,083
จังหวัดอื่นแต่ภูมิภาคเดียวกัน	47,241	1,217
จังหวัดอื่นและต่างภูมิภาค	43,063	1,883
ต่างประเทศ	121,647	419
ค่าเฉลี่ย	48,034	6,410

ที่มา: ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2556 เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

⁴ สัตส่วนดังกล่าวใกล้เคียงกับงานวิจัยเชิงประจักษ์ของ Osaki (2003) ในประเทศไทย พบว่า เงินส่งกลับของแรงงานย้ายถิ่นคิดเป็นร้อยละ 26 ของรายได้ครัวเรือนและเงินส่งกลับยังลดปัญหาความยากจนในครัวเรือนที่ได้รับเงิน

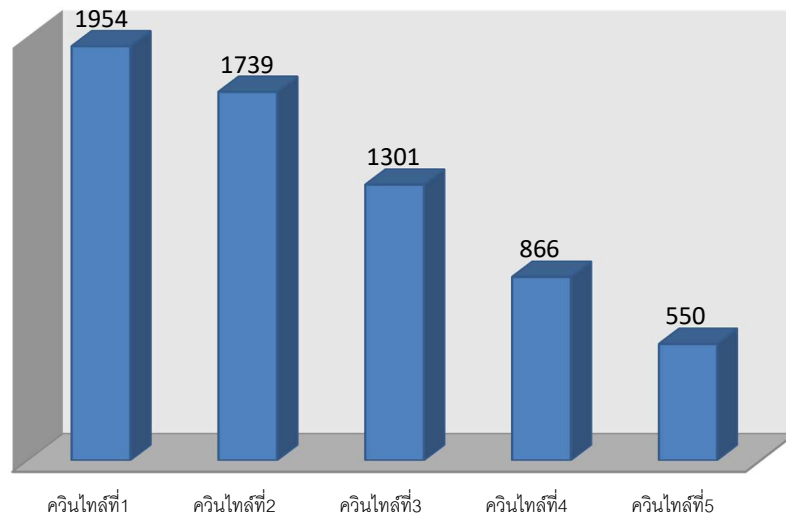
เมื่อเปรียบเทียบฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่มีแรงงานย้ายถิ่นกับครัวเรือนทั้งหมดของประเทศ พบว่า ร้อยละ 58 ของแรงงานย้ายถิ่นมาจากครัวเรือนที่อยู่ในควินไทล์ที่ 1 และ 2 (40% ของครัวเรือนทั้งหมดที่รายได้ต่ำสุด) ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 9 ที่มาจากครัวเรือนที่อยู่ในควินไทล์ที่ 5 (20% ของครัวเรือนทั้งหมดที่มีฐานะดีสุด) โดยประเมินจากรายจ่ายครัวเรือนต่อคน สัดส่วนดังกล่าวไม่เปลี่ยนแปลงมากนักเมื่อพิจารณาจากรายได้ครัวเรือนต่อคน กล่าวคือ ร้อยละ 56 ของแรงงานย้ายถิ่นมาจากครัวเรือนที่อยู่ในควินไทล์ที่ 1 และ 2 และมีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่มาจากครัวเรือนที่อยู่ในควินไทล์ที่ 5 แสดงว่า ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยอาจใช้การย้ายถิ่นและการส่งเงินเป็นกลยุทธ์การเพิ่มรายได้ครัวเรือนสำหรับใช้จ่ายชีพและเพื่อการลงทุน แสดงในรูปที่ 4-2 และ 4-3

รูปที่ 4-2 แรงงานย้ายถิ่นจำแนกตามรายจ่ายครัวเรือนต่อคน

ที่มา: ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2556 เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

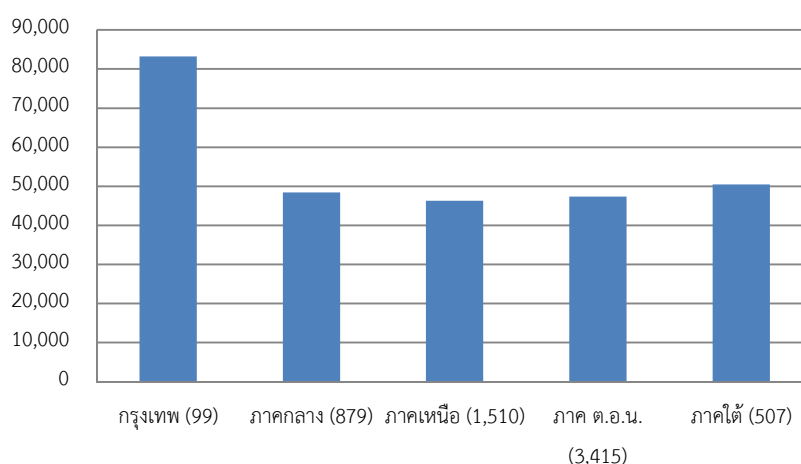
รูปที่ 4-3 แรงงานย้ายถิ่นจำแนกตามรายได้ครัวเรือนต่อคน

ที่มา: ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2556 เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

จำนวนเงินส่งกลับมีความสัมพันธ์กับภูมิภาคและเขตการปกครองของครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม รูปที่ 4-4 แสดงเงินส่งกลับเฉลี่ยของแรงงานย้ายถิ่นจำแนกตามภูมิภาค พบว่า แรงงานที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานครมีเงินส่งกลับเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 83,247 บาทต่อปี อย่างไรก็ตาม แรงงานย้ายถิ่นจากกรุงเทพมหานครมีเพียง 99 คนเท่านั้น (ร้อยละ 2) รองลงมาคือเงินส่งกลับเฉลี่ยของแรงงานที่มีภูมิลำเนาในภาคใต้เท่ากับ 50,421 บาทต่อปี ในขณะที่เงินส่งกลับเฉลี่ยของแรงงานในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่มีความแตกต่างมากนัก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแรงงานย้ายถิ่นมากที่สุดเท่ากับ 3,415 คน (ร้อยละ 53) เมื่อพิจารณาเงินส่งกลับเปรียบเทียบระหว่างเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล พบว่า เงินส่งกลับเฉลี่ยของแรงงานที่มีภูมิลำเนาในเขตเทศบาลเท่ากับ 44,558 บาทต่อปี น้อยกว่าค่าเฉลี่ยของแรงงานที่มีภูมิลำเนาในเขตเทศบาลประมาณร้อยละ 14 ที่เท่ากับ 51,041 บาทต่อปี

รูปที่ 4-4 การส่งเงินของแรงงานให้ครัวเรือนจำแนกตามภูมิภาค

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือจำนวนแรงงานจากแต่ละภูมิภาค

ที่มา: ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2556 เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

จากกรอบแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน (The New Economics of Labor Migration) ที่การตัดสินใจการย้ายถิ่นและการส่งเงินไม่ใช่เป็นการตัดสินใจในระดับบุคคลแต่เป็นการตัดสินใจร่วมกันของแรงงานและสมาชิกคนอื่น ๆ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจร่วมกันภายใต้ข้อจำกัดทางการเงินของครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากครัวเรือนได้ให้การสนับสนุนแรงงานทั้งในเรื่องการศึกษาและค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่น เงินส่งกลับยังเป็นรูปแบบการตอบแทนบุญคุณของแรงงานต่อบิดามารดาในระดับมหภาค การย้ายถิ่นและการส่งเงินเป็นรูปแบบการถ่ายโอนทรัพยากรทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่จากเขตเมืองที่มีการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและบริการทันสมัยไปยังเขตชนบทที่ครัวเรือนยังประกอบอาชีพทางการเกษตร และที่สำคัญ เงินส่งกลับของแรงงานย้ายถิ่นมาจากการทำงานนอกภาคเกษตรจะเป็นการลดความเสี่ยงทางรายได้ของครัวเรือนเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างความไม่แน่นอนของรายได้ภาคเกษตรกับการตัดสินใจย้ายถิ่นและส่งเงิน ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลปริมาณน้ำฝนรายปีระดับจังหวัดในปี พ.ศ. 2545-2556 จากกรมอุตุนิยมวิทยา รวบรวมโดยสำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ⁵ โดยมีสมมติฐานว่าหากปริมาณน้ำฝนในปีพ.ศ. 2556 มีความแตกต่างจากปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในระยะยาว (พ.ศ. 2545-56) จะทำให้รายได้ครัวเรือนในชนบทที่มีความไม่แน่นอนโดยเฉพาะครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก จากผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในปี พ.ศ. 2557 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า การจ้างงานในภาคเกษตรยังมีความสำคัญ ในไตรมาสที่ 3 ปี 2556 แรงงานภาคเกษตรทั่วประเทศเท่ากับ 14 ล้าน

⁵ สถานีอุตุนิยมวิทยา มีการจัดตั้งกระจายทั่วทั้งประเทศใน 55 จังหวัด สำหรับจังหวัดที่ไม่มีสถานีอุตุนิยมวิทยา ผู้วิจัยได้ใช้ปริมาณน้ำฝนของจังหวัดใกล้เคียงแทน

คนคิดเป็นร้อยละ 37 ของการจ้างงานรวม⁶ สัดส่วนนี้เพิ่มเป็นร้อยละ 45 เมื่อไม่รวมกรุงเทพมหานครและภาคกลาง หากปริมาณน้ำฝนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระยะยาวจะทำให้รายได้ครัวเรือนลดลงการไปทำงานต่างถิ่นและส่งเงินกลับมาให้ครัวเรือนจะช่วยลดผลกระทบในทางลบที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนได้ ในทางตรงข้าม หากปริมาณน้ำฝนสูงกว่าค่าเฉลี่ยในระยะยาว รายได้ภาคเกษตรเพิ่มขึ้น ภาคเกษตรต้องการแรงงานเพิ่มขึ้นทำให้แรงงานบางส่วนอาจไม่ไปทำงานต่างถิ่น นอกจากนี้ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การเจ็บป่วยของสมาชิกครัวเรือน โดยเฉพาะบิดามารดาหรือหัวหน้าครัวเรือน รวมทั้งภาระค่าใช้จ่ายสุขภาพและรักษาพยาบาลในสัดส่วนที่สูงจะทำให้รายได้ครัวเรือนจะลดลงไปมากเงินส่งกลับอาจมีบทบาทในการประกันความเสี่ยงได้ (de la Briere *et al.*, 2002; Gubert, 2002) ดังนั้น ผู้วิจัยจะเพิ่มความเสี่ยงจากค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพและรักษาพยาบาลของครัวเรือนโดยใช้เกณฑ์ขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, WHO) กล่าวคือ หากครัวเรือนมีรายจ่ายด้านสุขภาพมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 40 ของรายจ่ายครัวเรือนหลังหักค่าใช้จ่ายด้านอาหารจัดว่าเป็นครัวเรือนมีความเสี่ยงจากรายจ่ายสุขภาพ (Xu *et al.*, 2005) ซึ่งรายการค่าใช้จ่ายดังกล่าวมีการเก็บรวบรวมในแบบสำรวจ SES ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

เนื้อหาในส่วนต่อไปจะกล่าวถึงวิธีการทางเศรษฐมิติที่ใช้ในการประมาณค่า การกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาและแนวทางการทดสอบสมมติฐานเพื่อตรวจสอบแรงจูงใจสำคัญที่เป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการย้ายถิ่นและส่งเงินของแรงงานไทย

4.2 วิธีการทางเศรษฐมิติ

เนื่องจากข้อมูลเงินส่งกลับของแรงงานย้ายถิ่นมีลักษณะการกระจายที่ถูกตัดทิ้งที่ศูนย์ (Censored Distribution at Zero) กล่าวคือ แรงงาน 6,410 คน (ร้อยละ 87) มีข้อมูลการส่งเงินที่เป็นรายได้จากการทำงานในต่างถิ่น ในขณะที่แรงงาน 927 คน (ร้อยละ 13) ไม่ได้ไปทำงานต่างถิ่นจำนวนเงินส่งกลับจากการทำงานต่างถิ่นเท่ากับศูนย์ การประมาณค่าโดยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Squares, OLS) จะทำให้สัมประสิทธิ์ที่ได้จากการประมาณค่าขาดคุณสมบัติความไม่เอนเอียง (Unbiasedness) และความคงเส้นคงวา (Consistency) กล่าวคือ เมื่อเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ ตัวประมาณค่า (Estimator) จะไม่ปรับเข้าสู่ค่าพารามิเตอร์ที่แท้จริงทำค่าสัมประสิทธิ์จากสมการถดถอยขาดความน่าเชื่อถือที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย การเลือกกลุ่มตัวอย่างของการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้เป็นการเลือกแบบสุ่มที่แท้จริง (Pure Random Sampling) แต่เป็นการเลือกเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่มีข้อมูลการย้ายถิ่นและส่งเงินกลับในแบบสำรวจ SES ปี พ.ศ. 2556 ในทางทฤษฎีเศรษฐมิติ การใช้ Selection Model ในการประมาณค่าสมการจะทำให้ผลการประมาณค่าที่ได้มีคุณสมบัติคงเส้นคงวา งานวิจัยนี้เลือกใช้แบบจำลองสองชั้นของ

⁶ เนื่องจากการสำรวจในไตรมาสที่ 3 จะเป็นฤดูกาลเกษตรทำให้การจ้างงานในภาคเกษตรมีมากสุดในช่วงนี้ ในขณะที่นอกฤดูกาลเกษตรการจ้างงานจะลดลงเหลือประมาณ 12 ล้านคน

Heckman (1979) ในลักษณะเดียวกับงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 3 เช่น Hoddinott (1994), Funkhouser (1995), Piracha and Saraogi (2011) และ Garip (2012)

การวิเคราะห์เริ่มจากกำหนดให้แรงงานแบ่งการตัดสินใจเป็น 2 ระดับ ระดับแรก การตัดสินใจว่าจะออกไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินกลับมาให้ครัวเรือนของตนหรือไม่ ระดับที่สอง สำหรับแรงงานที่ออกไปทำงานต่างถิ่นจะตัดสินใจกำหนดจำนวนเงินที่จะส่งให้กับครัวเรือน ทั้งนี้ตัวแปรอธิบายของการตัดสินใจแต่ละชั้นอาจมีความแตกต่างกันได้ พิจารณาแบบจำลอง Bivariate Sample Selection (Type 2 Tobit) ตาม Cameron and Trivedi (2005) กำหนดให้ R_i^* เป็นตัวแปรแฝง (Latent Variable) เป็นผลลัพธ์ (Outcome) ที่เราสนใจ ในที่นี้คือจำนวนเงินส่งกลับของแรงงานที่ส่งให้ครัวเรือน หากครัวเรือนได้รับเงินส่งกลับ แสดงว่า $R_i^* > 0$ และหากไม่ได้รับเงินส่งกลับแสดงว่า $R_i^* \leq 0$ กำหนดให้ Z_i^* เป็นตัวแปรแฝง (Latent Variable) อีกตัวแปรหนึ่งที่กำหนดว่าแรงงานจะย้ายไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินกลับมาให้ครัวเรือนหรือไม่ สมมติเพิ่มเติมให้ $R_i^* \neq Z_i^*$ ดังนั้น แบบจำลองที่อธิบายพฤติกรรมของการส่งเงินกลับจะประกอบไปด้วยสองสมการ คือ สมการการเลือก (Selection Equation) $Z_i = 1[Z_i^* > 0]$ โดยที่ $1[\cdot]$ คือ Indicator Function จะมีค่าเท่ากับหนึ่งหากเงื่อนไขที่กำหนดใน $[\cdot]$ เป็นจริงและมีค่าเท่ากับศูนย์หากเงื่อนไขที่กำหนดไม่เป็นจริงเป็นการอธิบายพฤติกรรมการย้ายถิ่นและสมการผลลัพธ์ (Outcome Equation) โดยที่ $R_i = R_i^*$ เมื่อ $Z_i^* > 0$ และ $R_i = 0$ เมื่อ $Z_i^* \leq 0$ ที่อธิบายพฤติกรรมของการส่งเงิน โดยสามารถเขียนแสดงเป็นสมการได้ ดังนี้

$$Z_i^* = \mathbf{x}'_{1i}\boldsymbol{\beta}_1 + u_{1i} \quad (4-1)$$

$$Z_i = 1[Z_i^* > 0] \quad (4-2)$$

$$R_i^* = \mathbf{x}'_{2i}\boldsymbol{\beta}_2 + v_{2i} \quad (4-3)$$

$$R_i = \begin{cases} R_i^*, & Z_i^* > 0 \\ 0, & Z_i^* \leq 0 \end{cases}, i = 1, 2, \dots, n \quad (4-4)$$

เมื่อ \mathbf{x}'_1 และ \mathbf{x}'_2 คือเวกเตอร์ของตัวแปรอธิบายของแต่ละสมการ $\boldsymbol{\beta}_1$ และ $\boldsymbol{\beta}_2$ คือเวกเตอร์ของพารามิเตอร์ของแต่ละสมการ ภายใต้ข้อสมมติที่ (u_1, v_2) มีการกระจายแบบ Bivariate Normal Distribution ที่มีค่าเฉลี่ยเป็นเวกเตอร์ศูนย์และมีเมตริกซ์ความแปรปรวนร่วมเท่ากับ $\begin{bmatrix} \sigma_1^2 & \sigma_{12} \\ \sigma_{12} & \sigma_2^2 \end{bmatrix}$ ดังนั้น ฟังก์ชันความเป็นไปได้ (Likelihood Function) ของแบบจำลองข้างต้นคือ

$$L = \prod_{R_i=0} \Pr(Z_i^* \leq 0) \prod_{R_i>0} f(R_i|Z_i^* > 0) \Pr(Z_i^* > 0) \quad (4-5)$$

หลังจากนั้นใช้คุณสมบัติของความน่าจะเป็นที่ความน่าจะเป็นร่วม (Joint Probability) เท่ากับผลคูณของความน่าจะเป็นแบบมีเงื่อนไข (Conditional Probability) และความน่าจะเป็นเดี่ยว (Marginal Probability) ที่ $f(Z_i^*, R_i) = f(Z_i^*|R_i)f(R_i)$ และเนื่องจากการแจกแจงความน่าจะเป็นแบบมีเงื่อนไขของ Z_i^* เมื่อ $R_i^* = R_i$ มีการแจกแจงแบบปกติโดยมีค่าเฉลี่ย $\mathbf{x}'_{1i}\boldsymbol{\beta}_1 + \sigma_{12}\sigma_2^{-2}(R_i - \mathbf{x}'_{2i}\boldsymbol{\beta}_2)$ และความแปรปรวนเท่ากับ $\sigma_1^2 - \sigma_{12}^2\sigma_2^{-2}$ สมการที่ (4-5) สามารถเขียนให้อยู่ในรูปแบบของ

$$L = \prod_{R_i=0} [1 - \Phi(\mathbf{x}'_{1i}\boldsymbol{\beta}_1 \sigma_1^{-1})] \cdot \prod_{R_i>0} \Phi\{[\mathbf{x}'_{1i}\boldsymbol{\beta}_1 \sigma_1^{-1} + \sigma_{12}\sigma_1^{-1}\sigma_2^{-2}(R_i - \mathbf{x}'_{2i}\boldsymbol{\beta}_2)]\sigma_1^{-1} + \sigma_{12}\sigma_1^{-1}\sigma_2^{-2}(R_i - \mathbf{x}'_{2i}\boldsymbol{\beta}_2)[1 - \sigma_{12}^2\sigma_1^{-2}\sigma_2^{-2}]^{-1/2}\}\phi[\sigma_2^{-1}(R_i - \mathbf{x}'_{2i}\boldsymbol{\beta}_2)]\sigma_2^{-1} \quad (4-6)$$

เมื่อ $\Phi(\cdot)$ และ $\phi(\cdot)$ คือ Cumulative Distribution Function และ Probability Density Function ของการแจกแจงแบบปกติมาตรฐาน (ดูรายละเอียดใน Amemiya (1985, pp. 385-387) จากสมการ (4-6) เราสามารถใช้วิธีการ Maximum Likelihood Estimation ในการประมาณเวกเตอร์ของพารามิเตอร์ $\boldsymbol{\beta}_1$ และ $\boldsymbol{\beta}_2$

จากข้อสมมติที่ (u_1, v_2) มีการกระจายแบบ Bivariate Normal Distribution และมีความสัมพันธ์เชิงเส้นในรูปแบบ $v_{2i} = \sigma_{12}u_{1i} + \xi_i$ เมื่อ $E(\xi_i) = 0$ และ $E(\xi_i u_{1i}) = 0$ สมมติเพิ่มเติมให้ $\sigma_1^2 = 1$ หลังจากนั้นใช้คุณสมบัติ Truncated Moment ของการแจกแจงแบบปกติมาตรฐาน (Cameron and Trevedi, 2005 pp. 538-540) สมการที่อธิบายจำนวนเงินส่งกลับสามารถเขียนแสดงได้ว่า

$$\begin{aligned} E(R_i|x, Z_i^* > 0) &= E(\mathbf{x}'_{2i}\boldsymbol{\beta}_2 + v_{2i}|u_{1i} > -\mathbf{x}'_{1i}\boldsymbol{\beta}_1) \\ &= \mathbf{x}'_{2i}\boldsymbol{\beta}_2 + \sigma_{12}E[u_{1i}|u_{1i} > -\mathbf{x}'_{1i}\boldsymbol{\beta}_1] \\ &= \mathbf{x}'_{2i}\boldsymbol{\beta}_2 + \sigma_{12}\lambda(\mathbf{x}'_{1i}\boldsymbol{\beta}_1) \end{aligned} \quad (4-7)$$

เมื่อ $\lambda(\cdot) = \phi(\cdot)/\Phi(\cdot)$ เรียกเทอม $\lambda(\cdot)$ ว่า Inverse Mills Ratio

ขั้นตอนของวิธีการประมาณค่า Heckman's Two Step Estimator เริ่มจากการประมาณค่าแบบจำลองโพบริท $\Pr[Z_i^* > 0] = \Phi(\mathbf{x}'_{1i}\boldsymbol{\beta}_1)$ ที่อธิบายพฤติกรรมการย้ายถิ่น โดยที่ตัวแปรตามคือ Z_i และตัวแปรอธิบายคือ \mathbf{x}'_1 เพื่อให้ได้เวกเตอร์ตัวประมาณค่า $\hat{\boldsymbol{\beta}}_1$ ที่แสดงถึงผลเชิงปริมาณของตัวแปรอธิบายแต่ละตัวต่อความโน้มเอียงการย้ายถิ่น หลังจากนั้นเราสามารถคำนวณค่า Inverse Mills Ratio จาก $\lambda(\mathbf{x}'_{1i}\hat{\boldsymbol{\beta}}_1) = \phi(\mathbf{x}'_{1i}\hat{\boldsymbol{\beta}}_1)/\Phi(\mathbf{x}'_{1i}\hat{\boldsymbol{\beta}}_1)$ ขั้นที่สอง เป็นการประมาณค่าสมการการส่งเงินที่ตัวแปรอธิบายประกอบด้วย \mathbf{x}'_2 และ Estimated Inverse Mills Ratio ที่ได้จากการประมาณค่าในขั้นตอนแรกเพื่อแก้ปัญหาอคติจากการเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยทั่วไป หากค่าสัมประสิทธิ์ของ Estimated Inverse Mills Ratio มี

นัยสำคัญทางสถิติแสดงว่าค่าความคลาดเคลื่อน u_1 และ v_2 มีความสัมพันธ์กัน การใช้วิธี Heckman's Two Step Estimator จะเหมาะสมกว่าการประมาณค่าโดยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด

ประเด็นทางทฤษฎีเศรษฐมิติที่ต้องพิจารณาเพิ่มเติมสำหรับการใช้วิธีของ Heckman (1979) คือการประมาณค่าควรมีเงื่อนไขเพิ่มเติมเรียกว่า Exclusion Restriction กล่าวคือ ในการประมาณค่าสมการควรมีตัวแปรอธิบายอย่างน้อยหนึ่งตัวที่มีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นและตัวแปรนี้ต้องไม่มีผลต่อการกำหนดจำนวนเงินส่งกลับให้กับครัวเรือน เนื่องจากหากใช้ตัวแปรอธิบายเหมือนกันทุกตัวสำหรับการประมาณค่าสมการการเลือก (ส่ง/ไม่ส่งเงิน) และสมการผลลัพธ์ (จำนวนเงิน) นั่นคือ $x'_1 = x'_2$ เทอมของ $\lambda(x'_1; \beta_1)$ จะมีความสัมพันธ์เชิงเส้นกับตัวแปรอธิบาย ทำให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอธิบายในระดับที่สูง (Multicollinearity)⁷ ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ตัวแปรตัวหนึ่งของแรงงานหญิงเป็น Exclusion Restriction กล่าวคือ ตัวแปรดังกล่าวจะเป็นตัวแปรอธิบายในสมการการย้ายถิ่นแต่จะไม่ปรากฏในสมการการส่งเงิน เนื่องจากกรณีของประเทศไทยแรงงานหญิงมีแนวโน้มที่จะออกไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินกลับมาให้บิดามารดาแต่จะไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับเพราะเงินส่งกลับจะมากหรือน้อยขึ้นกับระดับการศึกษาของแรงงานเป็นสำคัญ⁸

ข้อดีของการประมาณค่า Heckman's (1979) Two-Step Model คือ แบบจำลองมีความยืดหยุ่นเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอธิบายอาจมีค่าหรือเครื่องหมายแตกต่างกันสำหรับสมการทางเลือกและสมการผลลัพธ์ แต่ข้อจำกัดคือการมีข้อสมมติที่การแจกแจงของค่าความคลาดเคลื่อนในสมการทั้งสองต้องเป็น Bivariate Normal Distribution และมีค่า Variance-Covariance Matrix คงที่

⁷ การที่ตัวแปรอธิบายมีความสัมพันธ์กันแต่ไม่ใช่เชิงเส้นแบบสมบูร์น การประมาณค่าแบบจำลองสองของ Heckman (1979) เราสามารถกำหนดให้สมการการย้ายถิ่นและการส่งเงินมีตัวแปรอธิบายเหมือนกันทุกตัวได้ เช่น การศึกษาของ Hoddinott (1994) และ Funkhouser (1995) เป็นต้น ในขณะที่ Garip (2012) ได้ใช้ระยะเวลาการเดินทางจากครัวเรือนมายังตัวเมืองอำเภอหนองที่เป็นศูนย์กลางในการเดินทางไปทำงานต่างถิ่นเป็น Exclusion Restriction เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการเดินทางจะมีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นแต่ไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับ และ Piracha and Saraogi (2011) กำหนดให้เพศของแรงงาน จำนวนแรงงานย้ายถิ่นและตัวแปรตัวมีแทนแรงงานเป็นผู้หารายได้หลักของครัวเรือนเป็น Exclusion Restriction

⁸ ผลการประมาณค่าแบบจำลองโพรบิท พบว่า ตัวแปรตัวมีแทนแรงงานหญิงสามารถอธิบายการย้ายถิ่นและมีนัยสำคัญที่ 5% แต่เมื่อประมาณค่าสมการกำหนดจำนวนเงินส่งกลับ เมื่อควบคุมตัวแปรอื่นๆ เช่น อายุ อาชีพ การศึกษา พบว่า ตัวแปรตัวมีแทนแรงงานหญิงไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับ (รายละเอียดของผลการประมาณค่าจะกล่าวในบทที่ 5)

4.3 การกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

จากทฤษฎีและการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตัวแปรสำคัญที่อธิบายพฤติกรรมการย้ายถิ่นและส่งเงินของแรงงานสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

- (1) ตัวแปรที่แสดงลักษณะเฉพาะบุคคล (Migrant Characteristics) ประกอบด้วย เพศ อายุ ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน การศึกษา อาชีพ และประเภทของธุรกิจหรืออุตสาหกรรม
- (2) ตัวแปรที่แสดงลักษณะของครัวเรือนและหัวหน้าครัวเรือน (Household and Household Head Characteristics) ประกอบด้วย เพศ อายุและสถานภาพการทำงานของหัวหน้าครัวเรือน รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน จำนวนสมาชิกที่ย้ายไปทำงานต่างถิ่น มูลค่าทรัพย์สิน การถือครองที่ดิน ภูมิภาคและเขตการปกครอง (เขตเทศบาล/นอกเขตเทศบาล)
- (3) ตัวแปรที่แสดงความเสี่ยงทางรายได้ของครัวเรือน (Household Shocks) ประกอบด้วย ค่ามาตรฐานของปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556 เทียบกับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในรอบ 12 ปี ย้อนหลัง (พ.ศ. 2545-56) หากมีค่าเป็นบวกแสดงว่าเป็นผลกระทบในทางบวกสำหรับรายได้ครัวเรือน (Positive Rainfall Shock) หากเป็นลบแสดงถึงผลกระทบในทางลบ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มความเสี่ยงจากค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพและรักษาพยาบาลของครัวเรือนตาม Xu *et al.* (2005)

ดังนั้น ในการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ จำนวนเงินส่งกลับของแรงงาน (R^*) จะขึ้นกับตัวแปรอธิบาย 3 กลุ่ม ประกอบด้วย คุณลักษณะของแรงงาน (Migrant Characteristics, X_m) คุณลักษณะของครัวเรือน (Household Characteristics, X_h) รวมตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน และตัวแปรที่แสดงความเสี่ยงด้านรายได้ของครัวเรือน (Household Shocks, X_s) สมการลดรูป (Reduced Form Equation) ที่อธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานสามารถเขียนแสดงได้ ดังนี้

$$R^* = R(X_m, X_h, X_s) \quad (4-8)$$

การประมาณค่าสมการเริ่มจากการใช้แบบจำลองโพรบิตในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือน ตัวแปรตามถูกกำหนดให้มีสองค่า คือ เท่ากับ 1 สำหรับแรงงานส่งเงินให้กับครัวเรือนจากข้อมูลแบบสำรวจ SES ปีพ.ศ. 2556 พบว่า ในจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 7,337 คน มีแรงงาน 6,410 คน (ร้อยละ 87) ที่มีข้อมูลเงินส่งกลับ และเท่ากับ 0 สำหรับแรงงานที่ไม่ได้ไปทำงานต่างถิ่น จำนวนเงินส่งกลับจึงเท่ากับศูนย์ จำนวน 927 คน (ร้อยละ 13) ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากแบบจำลองโพรบิตแสดงถึงทิศทางของตัวแปรอธิบายต่อโอกาสที่แรงงานจะส่งเงินกลับแต่ไม่ได้แสดงผลเชิงปริมาณต่อความโน้มเอียงในการส่งเงินกลับ (Marginal Effect) หรือ $\frac{\partial \Pr(Z_i = 1 | \mathbf{x}'_i)}{\partial x_j}$ ของตัวแปร x_j สำหรับตัวแปรอธิบาย

เชิงปริมาณ ค่า Marginal Effect สามารถคำนวณได้จาก $\partial \Pr(y_i = 1 | x) / \partial x_j = \phi(x' \beta) \beta_j$ เมื่อ $\phi(\cdot)$ คือ Probability Density Function ของการแจกแจงแบบปกติมาตรฐาน และสำหรับตัวแปรอธิบายที่เป็นตัวแปรตมมีค่า Marginal Effect สามารถคำนวณได้จาก $\Pr(y_i = 1 | x_{-j}, x_j = 1) - \Pr(y_i = 1 | x_{-j}, x_j = 0)$ โดยที่ x_j คือตัวแปรตมมีและ x_{-j} คือตัวแปรอธิบายอื่นๆ นอกเหนือจาก x_j เมื่อเราทราบถึงค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายที่มีผลต่อการตัดสินใจของแรงงานหรือไม่ส่งเงินให้ครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม เราสามารถคำนวณค่า Inverse Mills Ratio $\lambda(x'_{11} \beta_1)$ ตามที่ได้กล่าวไปแล้วในส่วนของการทางเศรษฐมิติ เพื่อใช้เป็นตัวแปรอธิบายเพิ่มเติมในการประมาณค่าสมการเงินส่งกลับด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดตามแบบจำลองของ Heckman (1979) ตัวแปรตามคือ ลอการิทึมของจำนวนเงินส่งกลับต่อปีของแรงงานแต่ละคน ตัวแปรอธิบายเหมือนกับการประมาณค่าแบบจำลองโพบริทแต่ไม่มีตัวแปรตมมีแทนแรงงานหญิงตามเงื่อนไข Exclusion Restriction

ตารางที่ 4-8 แสดงค่าสถิติพรรณนาของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างแรงงานย้ายถิ่นและแรงงานที่ยังทำงานในภูมิลำเนาเดิม พบว่า ค่าเฉลี่ยของเงินส่งกลับจากแรงงานย้ายถิ่นเท่ากับ 48,034 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 32 ของรายจ่ายรวมของครัวเรือนหรือร้อยละ 27 ของรายได้ครัวเรือน สัดส่วนของแรงงานย้ายถิ่นชายและหญิงใกล้เคียงกัน อายุเฉลี่ยของแรงงานย้ายถิ่นเท่ากับ 34 ปีและกว่าร้อยละ 40 ของแรงงานย้ายถิ่นอยู่ในช่วงอายุ 19-30 ปี สำหรับความสัมพันธ์ของแรงงานกับหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ร้อยละ 52 เป็นบุตรที่สมรสแล้ว รองลงมา คือ บุตรที่ยังเป็นโสด (ร้อยละ 26) และคู่สมรส (ร้อยละ 11) ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบว่า ร้อยละ 77 ของแรงงานที่ไม่ได้ย้ายถิ่นเป็นบุตรที่สมรสแล้ว ดังนั้น มีความเป็นไปได้ว่าสมาชิกที่ย้ายออกจากครัวเรือนแต่ยังอาศัยในเขตหรืออำเภอเดียวกันมีสาเหตุสำคัญมาจากการแยกไปมีครอบครัวแต่ยังอาศัยใกล้กับบิดามารดา

สำหรับค่าสถิติของตัวแปรที่แสดงอาชีพของแรงงาน พบว่า แรงงานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่ใช้ทักษะระดับกลางประมาณร้อยละ 39 ประกอบด้วย พนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้าและผู้ควบคุมเครื่องจักรและปฏิบัติงานในโรงงาน รองลงมาเป็นแรงงานที่มีฝีมือ (ประกอบด้วย ผู้จัดการ ข้าราชการและผู้บัญญัติกฎหมาย ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่างๆ และเจ้าหน้าที่เทคนิค) คิดเป็นร้อยละ 18 และมีแรงงานเพียงร้อยละ 11 ประกอบอาชีพพื้นฐานที่ไม่ได้ใช้ทักษะมากนัก เช่น คนทำความสะอาด คนงานด้านเกษตร ก่อสร้าง เป็นต้น เมื่อพิจารณาประเภทอุตสาหกรรมหรือธุรกิจ พบว่า แรงงานส่วนใหญ่อยู่ในสาขาการผลิตและบริการ มีส่วนน้อยที่ทำงานในภาครัฐ การศึกษาเฉลี่ยของแรงงานเท่ากับ 11 ปี สัดส่วนของแรงงานส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 28) และระดับมัธยมปลาย (ร้อยละ 24) และที่สำคัญคือ ร้อยละ 22 ของแรงงานจบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป เมื่อพิจารณาระดับภูมิภาค พบว่า ร้อยละ 53 ของแรงงานย้ายถิ่นมีภูมิลำเนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือ ภาคเหนือและภาคกลาง ตามลำดับ

สำหรับครัวเรือนที่ได้รับเงินส่งกลับ พบว่า ร้อยละ 56 มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ชาย อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือน 58 ปี ในขณะที่อายุหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่มีแรงงานย้ายถิ่นเท่ากับ 64 ปี รายได้เฉลี่ย (ไม่รวมเงินส่งกลับ) เท่ากับ 6,931 บาทต่อเดือน สูงกว่ารายได้ครัวเรือนที่ไม่มีแรงงานย้ายถิ่นเล็กน้อย (6,924

บาทต่อเดือน) สำหรับตัวแปรแสดงมูลค่าสินทรัพย์ครัวเรือน ประกอบด้วย มูลค่าที่อยู่อาศัย ยานพาหนะและสินทรัพย์ทางการเงินเท่ากับ 1.2 ล้านบาทซึ่งสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีแรงงานย้ายถิ่นประมาณร้อยละ 20⁹ ในจำนวนแรงงานย้ายถิ่น 6,410 คน มีแรงงาน 3,506 คน (ร้อยละ 48) มาจากครัวเรือนเกษตรกร พบว่าครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจประเมินจากการถือครองที่ดินตั้งแต่ 20 ไร่ขึ้นไปมีแนวโน้มที่แรงงานออกไปทำงานต่างถิ่นเนื่องจากครัวเรือนที่มีฐานะสามารถช่วยค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นให้กับแรงงานเพื่อให้เข้าถึงโอกาสการทำงานที่ดีกว่าและการส่งเงินกลับเป็นรูปแบบการจ่ายเงินผลตอบแทนให้ครัวเรือน รวมทั้งเป็นการประกันความเสี่ยงเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝันที่ทำให้รายได้ครัวเรือนลดลงไปมาก ในส่วนของตัวแปรที่แสดงความเสี่ยงของครัวเรือน พบว่า มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 0.4 เท่านั้นที่มีรายจ่ายสุขภาพมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 40 ของรายจ่ายที่ไม่ใช่อาหารของครัวเรือน¹⁰ สำหรับข้อมูลปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556 เทียบกับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในรอบ 12 ปีย้อนหลัง (พ.ศ. 2545-56) ที่จะใช้เป็นตัวแปรแสดงความเสี่ยงทางรายได้ครัวเรือน ผู้วิจัยได้สร้างตัวแปรที่เกี่ยวข้อง 2 ตัวแปร คือ 1.) ความแตกต่างของปริมาณน้ำฝนของปี พ.ศ. 2556 กับค่าเฉลี่ยในระยะยาว และ 2.) ค่ามาตรฐานของปริมาณน้ำฝนของปี พ.ศ. 2556 กับค่าเฉลี่ยในระยะยาว ค่ามาตรฐานมีค่าอยู่ระหว่าง -1.9 ถึง 2.0 และที่น่าสนใจ พบว่า แรงงานย้ายถิ่นมีแนวโน้มมาจากจังหวัดที่ปริมาณน้ำฝนต่ำ

⁹ ในการประมาณค่าสมการ ตัวแปรจำนวนเงิน รายได้ รายจ่าย และมูลค่าทรัพย์สินจะปรับให้อยู่ในค่าลอการิทึมเพื่อเป็นการลดขนาดของตัวแปรและเพื่อความสะดวกในการแปลผลการศึกษา

¹⁰ ผู้วิจัยลองปรับจุด Cutoff ของสัดส่วนรายจ่ายสุขภาพให้เท่ากับร้อยละ 30 และร้อยละ 20 ของรายจ่ายที่ไม่ใช่อาหาร พบว่า สัดส่วนครัวเรือนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 1 และ ร้อยละ 2 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-8 ค่าสถิติพรรณนาของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปร	แรงงานย้ายถิ่น		แรงงานไม่ได้ย้ายถิ่น	
	Mean	SD	Mean	SD
จำนวนเงินส่งกลับ (บาท/คน/ปี)	48,034	58,409	-	-
เพศหญิง (0/1)	0.490	0.500	0.494	0.500
อายุ (ปี)	34.291	9.437	38.926	9.755
สัดส่วนแรงงานอายุระหว่าง 19 ถึง 30 ปี	0.395	0.489	0.208	0.406
ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน				
บุตรที่ยังเป็นโสด (0/1)	0.255	0.436	0.081	0.273
บุตรที่สมรสแล้ว (0/1)	0.524	0.499	0.769	0.422
คู่สมรส (0/1)	0.111	0.314	0.053	0.224
อาชีพของแรงงาน				
ผู้ประกอบการวิชาชีพหรืองานที่ใช้ทักษะสูง (0/1)	0.181	0.385	0.147	0.354
พนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้า (0/1)	0.232	0.422	0.214	0.410
ผู้ควบคุมเครื่องจักรและปฏิบัติงานในโรงงาน (0/1)	0.159	0.366	0.069	0.254
อาชีพงานพื้นฐาน (0/1)	0.113	0.316	0.067	0.250
อุตสาหกรรมหรือธุรกิจ				
การผลิต (0/1)	0.241	0.428	0.096	0.295
การก่อสร้าง (0/1)	0.130	0.337	0.052	0.222
การขายส่งและการขายปลีก (0/1)	0.181	0.385	0.166	0.372
การเงินและการประกันภัย (0/1)	0.019	0.138	0.012	0.108
วิชาชีพ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (0/1)	0.018	0.133	0.003	0.057
ราชการ (0/1)	0.060	0.238	0.074	0.263
การศึกษาของแรงงาน				
การศึกษา (ปี)	10.765	4.086	9.523	4.354
ประถมศึกษา (0/1)	0.277	0.448	0.429	0.495
มัธยมต้น (0/1)	0.189	0.391	0.167	0.373
มัธยมปลาย (0/1)	0.241	0.428	0.161	0.367
อนุปริญญา (0/1)	0.072	0.258	0.065	0.246
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	0.222	0.416	0.178	0.383
คุณลักษณะของครัวเรือนและหัวหน้าครัวเรือน				
หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้หญิง (0/1)	0.441	0.497	0.482	0.500
อายุหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	58.275	12.607	64.057	13.910
หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงาน (0/1)	0.328	0.469	0.591	0.492
รายได้ครัวเรือน (บาท/คน/เดือน)	6,931.9	7,817.1	6,923.9	8,467.9

ตัวแปร	แรงงานย้ายถิ่น		แรงงานไม่ได้ย้ายถิ่น	
	Mean	SD	Mean	SD
รายจ่ายครัวเรือนต่อคน (บาท/คน/เดือน)	5,523.4	5,196.5	5,544.6	4,111.1
มูลค่าทรัพย์สินครัวเรือน (พันบาท)	1,232,212	2,012,637	1,007,327	2,025,112
จำนวนสมาชิกที่ออกไปทำงานต่างถิ่น (คน)	1.402	0.645	1.435	0.715
การถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร				
มีที่ดินน้อยกว่า 2 ไร่ขึ้นไป (0/1)	0.001	0.035	0.001	0.033
มีที่ดิน 2 ไร่แต่ไม่เกิน 5 ไร่ (0/1)	0.007	0.086	0.012	0.108
มีที่ดิน 5 ไร่แต่ไม่เกิน 10 ไร่ (0/1)	0.025	0.156	0.019	0.138
มีที่ดิน 10 ไร่แต่ไม่เกิน 20 ไร่ (0/1)	0.053	0.224	0.431	0.203
มีที่ดิน 20 ไร่แต่ไม่เกิน 40 ไร่ (0/1)	0.048	0.214	0.034	0.183
มีที่ดินตั้งแต่ 40 ไร่ขึ้นไป (0/1)	0.017	0.129	0.004	0.066
เขตเทศบาล (0/1)	0.536	0.499	0.559	0.497
กรุงเทพฯ (0/1)	0.015	0.123	0.020	0.142
ภาคกลาง (0/1)	0.137	0.344	0.209	0.407
ภาคเหนือ (0/1)	0.236	0.424	0.252	0.435
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (0/1)	0.533	0.499	0.355	0.479
ภาคใต้ (0/1)	0.079	0.270	0.163	0.369
รายจ่ายสุขภาพตั้งแต่ร้อยละ 40 ของรายจ่าย (0/1)	0.004	0.065	0.006	0.080
รายจ่ายสุขภาพตั้งแต่ร้อยละ 30 ของรายจ่าย (0/1)	0.009	0.095	0.014	0.118
รายจ่ายสุขภาพตั้งแต่ร้อยละ 20 ของรายจ่าย (0/1)	0.022	0.146	0.036	0.185
ความแตกต่างของปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556 (มิลลิเมตร)	20.677	226.178	62.711	250.438
ค่ามาตรฐานของปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556	0.135	0.874	0.260	0.855
จำนวนตัวอย่าง (คน)	6,410		927	

บทที่ 5

ผลการศึกษา

เนื้อหาในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ของพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานไทย โดยใช้ข้อมูลในระดับบุคคลและครัวเรือนจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socioeconomic Survey, SES) ปี พ.ศ. 2556 รวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ การวิเคราะห์หลักเป็นการใช้แบบจำลองสองขั้นของ Heckman (1979) การตัดสินใจแบ่งได้สองระดับ คือ ขั้นแรกเป็นการตัดสินใจว่าแรงงานจะไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือนหรือไม่ ขั้นที่สอง เป็นการตัดสินใจว่าจะส่งเงินให้กับครัวเรือนเท่าใด โครงสร้างของบทนี้แบ่งเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนแรก เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติที่อธิบายพฤติกรรมการย้ายถิ่นของแรงงานอาศัยกรอบทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน (The New Economics of Labor Migration) ที่การตัดสินใจย้ายถิ่นเป็นการตัดสินใจร่วมกันของแรงงานและสมาชิกคนอื่นๆในครัวเรือนเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน

ส่วนที่สอง เป็นการนำเสนอผลการศึกษาปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานและตรวจสอบแรงจูงใจที่เป็นไปได้ 4 รูปแบบ ประกอบด้วย ความเห็นอกเห็นใจ ผลประโยชน์ต่างตอบแทน การลงทุน และการประกันความเสี่ยงตามกรอบทฤษฎีของ Rapoport and Docquier (2006) ที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3

ส่วนที่สาม เป็นการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างย่อย (Subsample Analysis) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้จะจำกัดเฉพาะแรงงานที่มาจากครัวเรือนที่มีรายได้น้อยเนื่องจากข้อมูลสถิติพรรณนาในแบบสำรวจ SES ปี พ.ศ. 2556 ที่ได้นำเสนอไปในบทที่ 4 และจากการทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์ พบว่า การไปทำงานต่างถิ่นเป็นกลยุทธ์เพื่อความอยู่รอดของครัวเรือนที่มีรายได้น้อยโดยเฉพาะครัวเรือนภาคเกษตร โดยมีสมมติฐานว่าพฤติกรรมการส่งเงินของแรงงานกลุ่มนี้อาจมีสาเหตุจากความเห็นอกเห็นใจมากกว่าแรงจูงใจรูปแบบอื่นๆ การวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างย่อยจะทำให้การศึกษาครั้งนี้มีความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจที่มีความเฉพาะเจาะจงสำหรับกลุ่มประชาชนที่มีรายได้น้อย

ส่วนสุดท้าย เป็นการวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองโทบิต (Tobit Model) ที่ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมการส่งเงินของแรงงาน โดยมีหลักคิดว่าการแจกแจงของตัวแปรตามในที่นี้คือจำนวนเงินส่งกลับมีการแจกแจงแบบปกติที่ถูกตัดทิ้งที่ศูนย์เนื่องจากแรงงานที่ไม่ได้ย้ายถิ่นจะมีเงินส่งกลับเท่ากับศูนย์

การศึกษาเพิ่มเติมในส่วนนี้จะเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการศึกษจากการวิเคราะห์หลักตามแบบจำลองสองขั้นตอนของ Heckman (1979) และเป็นประโยชน์ในการเปรียบเทียบกับผลการศึกษาเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ที่บางงานมีการประมาณค่าสมการโดยใช้แบบจำลองโทบิต

5.1 ผลการวิเคราะห์การย้ายถิ่นของแรงงาน

ตารางที่ 5-1 แสดงผลการประมาณค่าแบบจำลอง Heckman's Two Step โดยตัวเลขในคอลัมน์ที่ (2) เป็นค่า Marginal Effect ที่แสดงถึงผลของตัวแปรอธิบายที่มีต่อความน่าจะเป็นในการตัดสินใจย้ายถิ่นและคอลัมน์ที่ (3) แสดงค่าความคลาดเคลื่อนทางสถิติ (Standard Error) จากแบบจำลองโทบิตที่ใช้วิเคราะห์การตัดสินใจของแรงงานว่าจะย้ายถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือนในภูมิลำเนาเดิมหรือไม่ ตัวแปรตามมีค่าเท่ากับหนึ่งสำหรับแรงงานย้ายไปทำงานต่างถิ่นจำนวน 6,410 คน (ร้อยละ 87) และเท่ากับศูนย์สำหรับแรงงานที่ไม่ย้ายถิ่น (ยังอาศัยในหมู่บ้าน ตำบลหรืออำเภอเดียวกันกับครัวเรือน) จำนวน 927 คน (ร้อยละ 13) ผลการศึกษา พบว่า ตัวแปรส่วนใหญ่ที่แสดงลักษณะส่วนบุคคลและลักษณะของครัวเรือนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของแรงงานแสดงว่าการย้ายถิ่นเป็นการตัดสินใจร่วมกันของแรงงานและครัวเรือนตามกรอบทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน (The New Economics of Labor Migration) ผลการประมาณค่าที่ได้มีรายละเอียด ดังนี้

แรงงานหญิงมีแนวโน้มที่จะย้ายไปทำงานต่างถิ่นมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานชาย ค่า Marginal Effect เท่ากับ 1.6% ซึ่งมีนัยสำคัญที่ 0.05 สอดคล้องกับการศึกษาของ Garip (2012) ที่พบว่า บุตรสาวของหัวหน้าครัวเรือนมีแนวโน้มออกไปทำงานต่างถิ่นมากกว่าบุตรชาย อย่างไรก็ตาม บุตรสาวคนสุดท้ายมีความโน้มเอียงไปทำงานต่างถิ่นน้อยสุด ทั้งนี้สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากวัฒนธรรมในสังคมไทยที่บุตรชายตอบแทนพระคุณบิดามารดาโดยการบวชก่อนจะแยกไปมีครอบครัว ในขณะที่บุตรสาวตอบแทนโดยการเลี้ยงดูบิดามารดาแทน โดยเฉพาะบุตรสาวคนสุดท้ายจะเป็นผู้ดูแลอย่างใกล้ชิดเมื่อบิดามารดา มีอายุมากหรือเจ็บป่วย (deYoung, 1955; Caffrey, 1992; Mills, 1999) เมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปทำให้สัดส่วนรายได้ภาคเกษตรลดลง การย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่นในภาคอุตสาหกรรมหรือบริการที่ทันสมัยเพื่อส่งเงินหรือสิ่งของให้กับครัวเรือนจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการเพิ่มรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนในชนบท กอปรกับการขยายโอกาสทางการศึกษาของประเทศไทยตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 ทำให้แรงงานไทยมีการศึกษาเฉลี่ยสูงขึ้นซึ่งการศึกษาเป็นคุณสมบัติที่สำคัญสำหรับการหารายได้นอกภาคเกษตรทำให้ครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นความสำคัญและเพิ่มการลงทุนด้านการศึกษาให้กับบุตรหลานมากขึ้น

ตารางที่ 5-1 ผลการประมาณค่าการตัดสินใจย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานตาม Heckman Selection

Model

ตัวแปร	Probit		OLS	
	Marginal Effect	S.E.	Coeff.	S.E.
เพศหญิง (0/1)	0.0164**	(0.0071)		
อายุ	-0.0017***	(0.0005)	0.0111***	(0.0019)
ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน				
บุตรที่สมรสแล้ว (0/1)	-0.0128	(0.0171)	0.0568	(0.0656)
บุตรที่ยังไม่สมรส (0/1)	0.0645***	(0.0136)	-0.0820	(0.0712)
คู่สมรส (0/1)	0.0709***	(0.0087)	0.4665***	(0.0717)
หลาน (0/1)	0.0330	(0.0232)	-0.1624	(0.1119)
เขยหรือสะใภ้ (0/1)	0.0586***	(0.0121)	0.5705***	(0.0833)
อาชีพของแรงงาน				
ผู้ประกอบการวิชาชีพหรืองานที่ใช้ทักษะสูง (0/1)	0.0347***	(0.0091)	0.0306	(0.0406)
พนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้า (0/1)	0.0542***	(0.0071)	0.0492	(0.0415)
ผู้ควบคุมเครื่องจักรและปฏิบัติงานในโรงงาน (0/1)	0.0423***	(0.0091)	0.0315	(0.0403)
อาชีพงานพื้นฐาน (0/1)	0.0467***	(0.0083)	-0.1432***	(0.0440)
อุตสาหกรรมหรือธุรกิจ				
การผลิต (0/1)	0.0756***	(0.0070)	-0.0228	(0.0453)
การก่อสร้าง (0/1)	0.0753***	(0.0062)	-0.0698	(0.0510)
การขายส่งและการขายปลีก (0/1)	0.0176**	(0.0088)	-0.1435***	(0.0348)
การเงินและการประกันภัย (0/1)	0.0468***	(0.0149)	-0.1518*	(0.0852)
กิจกรรมวิชาชีพ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (0/1)	0.0786***	(0.0080)	-0.0730	(0.0924)
ราชการ (0/1)	-0.0007	(0.0134)	-0.0879*	(0.0496)
ระดับการศึกษา				
มัธยมต้น (0/1)	0.0127	(0.0094)	0.0987***	(0.0353)
มัธยมปลาย (0/1)	0.0361***	(0.0082)	0.1313***	(0.0353)
อนุปริญญา (0/1)	0.0124	(0.0130)	0.1590***	(0.0501)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	0.0498***	(0.0093)	0.1680***	(0.0470)
คุณลักษณะของครัวเรือนและหัวหน้าครัวเรือน				
อายุหัวหน้าครัวเรือน	-0.0010***	(0.0004)	-0.0086***	(0.0013)
หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงาน (0/1)	-0.0474***	(0.0089)	0.3416***	(0.0322)
หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้หญิง (0/1)	0.0111	(0.0070)	-0.0123	(0.0244)
ลอการิทึมมูลค่าทรัพย์สินครัวเรือน	0.0134***	(0.0028)	0.0876***	(0.0117)
ลอการิทึมรายได้ครัวเรือน	-0.0265***	(0.0057)	0.3031***	(0.0207)
จำนวนสมาชิกที่ออกไปทำงานต่างถิ่น	0.0050	(0.0050)	-0.2622***	(0.0175)
การถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร				
มีที่ดิน 10 ไร่แต่ไม่เกิน 20 ไร่ (0/1)	-0.0266	(0.0188)	-0.3746***	(0.0507)

ตัวแปร	Probit		OLS	
	Marginal Effect	S.E.	Coeff.	S.E.
มีที่ดิน 20 ไร่แต่ไม่เกิน 40 ไร่ (0/1)	-0.0131	(0.0192)	-0.3157***	(0.0532)
มีที่ดินตั้งแต่ 40 ไร่ขึ้นไป (0/1)	0.0539***	(0.0190)	-0.4030***	(0.0880)
เขตการปกครองและภูมิภาค				
เขตเทศบาล (0/1)	-0.0073	(0.0067)	-0.0033	(0.0227)
ภาคกลาง (0/1)	-0.0209	(0.0275)	-0.0168	(0.0950)
ภาคเหนือ (0/1)	-0.0025	(0.0245)	0.0543	(0.0932)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (0/1)	0.0398*	(0.0242)	0.2508***	(0.0930)
ภาคใต้ (0/1)	-0.0221	(0.0287)	-0.0397	(0.0983)
ความเสี่ยงของครัวเรือน				
รายจ่ายสุขภาพตั้งแต่ร้อยละ 40 ของรายจ่าย (0/1)	0.0247	(0.0352)	-0.4031**	(0.1693)
ค่ามาตรฐานของปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556	-0.0103**	(0.0040)	0.0205	(0.0134)
ค่าคงที่			6.0423***	(0.2523)
Inverse Mills Ratio			-0.4688**	(0.1839)
Log-Likelihood	-2300.3			
Chi-square Statistics			1947.0	
N	7,337			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

โดยทั่วไป แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นประชากรวัยหนุ่มสาวที่มีการศึกษาดีและต้องการเข้าไปหาโอกาสการทำงานในเขตเมือง จากข้อมูลในแบบสำรวจ SES ในปี พ.ศ. 2556 พบว่า ประมาณร้อยละ 70 ของแรงงานย้ายถิ่นมีอายุในช่วง 20-40 ปี ในจำนวนนี้ร้อยละ 39 เป็นแรงงานที่มีอายุในช่วง 20-30 ปีซึ่งสูงกว่าประชากรที่ไม่ย้ายถิ่นที่สัดส่วนดังกล่าวอยู่ที่ร้อยละ 20 เท่านั้น ผลการประมาณค่าทางเศรษฐมิติ พบว่า อายุของแรงงานมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามกับการย้ายถิ่น ค่า Marginal Effect ของอายุเท่ากับ -0.2% และมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 สำหรับการวิเคราะห์ผลของระดับการศึกษาของแรงงานที่อธิบายพฤติกรรมการย้ายถิ่น ผู้วิจัยได้ใช้ตัวแปรดัมมี่ 4 ตัวแทนระดับการศึกษาของแรงงาน ประกอบด้วย มัธยมต้น มัธยมปลาย อนุปริญญา และระดับปริญญาตรีขึ้นไปโดยให้ระดับประถมศึกษาเป็นกลุ่มอ้างอิง (Base Group) พบว่า ค่า Marginal Effect มีความแตกต่างกันตามระดับการศึกษาและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นสำหรับโดยมีค่าเท่ากับ 5.0% สำหรับแรงงานที่จบปริญญาตรีขึ้นไป ค่า Marginal Effect ของระดับมัธยมปลาย (3.6%) และระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีนัยสำคัญที่ 0.01 ยกเว้นของระดับมัธยมต้นและอนุปริญญาตรีที่มีค่าเป็นบวกแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบผลของระดับการศึกษาต่อการย้ายถิ่นให้มีความชัดเจนมากขึ้น ผู้วิจัยได้เปลี่ยนตัวแปรดัมมี่ที่แทนระดับการศึกษาออกและใช้ตัวแปรเชิงปริมาณที่แทนปีการศึกษาของแรงงาน พบว่า ค่า Marginal Effect เท่ากับ 0.5% และมีนัยสำคัญที่ 0.01 ผลการประมาณค่า

แสดงในตารางที่ ก.1 ในภาคผนวก ก. โดยภาพรวม พบว่า เพศและการศึกษาของแรงงานเป็นตัวแปรหลักที่อธิบายการตัดสินใจย้ายถิ่นของแรงงานตามแบบจำลองการย้ายถิ่นของ Harris and Todaro (1970)

ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางครอบครัวโดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องของแรงงานกับหัวหน้าครัวเรือน ผู้วิจัยได้ใช้ตัวแปรตัวมี 5 ตัวแทนความสัมพันธ์ของแรงงาน ประกอบด้วย บุตรที่สมรสแล้ว บุตรที่ยังไม่สมรส คู่สมรส หลานของหัวหน้าครัวเรือน และเชยหรือสะใภ้ ผลการศึกษา พบว่า ค่า Marginal Effect ของคู่สมรสมีค่ามากที่สุดเท่ากับ 7.1% (ดูตารางที่ 5-1) รองลงมาเป็นของบุตรที่ยังไม่สมรสเท่ากับ 6.4% และของเชยหรือสะใภ้ เท่ากับ 5.9% ค่าทั้งสามมีนัยสำคัญที่ 0.01 แสดงว่า ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างแรงงานกับหัวหน้าครัวเรือนช่วยเพิ่มความโน้มเอียงในการไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือน ในขณะที่ค่า Marginal Effect ของบุตรที่สมรสแล้วเท่ากับ -1.3% และไม่มีนัยสำคัญ สะท้อนว่า บุตรที่แต่งงานแล้วได้ย้ายออกครอบครัวแต่ยังอาศัยอยู่ใกล้เคียงกันทำให้โอกาสในการไปทำงานต่างถิ่นลดลง ในขณะที่แรงงานส่วนหนึ่งอาจย้ายไปต่างถิ่นแต่การมีครอบครัวทำให้แรงงานมีภาระค่าใช้จ่ายมากขึ้นทำให้ความโน้มเอียงในการส่งเงินลดลงค่า Marginal Effect จึงมีค่าติดลบ สำหรับแรงงานที่เป็นหลานของหัวหน้าครัวเรือน พบว่าค่า Marginal Effect เท่ากับ 3.3% และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น ผลการศึกษาที่ได้ช่วยสนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ กล่าวคือ หากแรงงานมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหัวหน้าครัวเรือน เช่น การเป็นบุตรที่ยังไม่สมรส การเป็นคู่สมรส เป็นต้น มีแนวโน้มที่จะไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้กับครัวเรือนกรณีของประเทศไทย กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยในชนบทเป็นผู้สูงอายุและเด็กในวัยศึกษาเล่าเรียนโดยทั่วไปแรงงานย้ายถิ่นมักจะให้บิดามารดาในภูมิลำเนาช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตรที่ยังอยู่ในวัยเด็ก ดังนั้น แรงงานที่เป็นเชยหรือสะใภ้จึงมีแนวโน้มจะไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินตอบแทนให้กับครัวเรือนของคู่สมรสเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลบุตรของตน

อาชีพของแรงงานที่จุดหมายปลายทางมีผลต่อการตัดสินใจออกไปทำงานต่างถิ่น พบว่า ค่า Marginal Effect ของพนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้า ผู้ประกอบอาชีพงานพื้นฐาน และผู้ควบคุมเครื่องจักรและปฏิบัติงานในโรงงาน เท่ากับ 5.4%, 4.7% และ 4.2% ตามลำดับ ซึ่งเป็นอาชีพหลักของแรงงานย้ายถิ่น ในขณะที่ค่า Marginal Effect ของแรงงานที่มีฝีมือ (ประกอบด้วย ผู้จัดการ ข้าราชการและผู้บัญญัติกฎหมาย ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่างๆ และเจ้าหน้าที่เทคนิค) เท่ากับ 3.5% และทุกค่ามีนัยสำคัญที่ 0.01 ดังนั้น มีความเป็นไปได้ว่าแรงงานที่มีทักษะเฉพาะซึ่งส่วนมากมีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาขึ้นไปมีความโน้มเอียงที่จะไปทำงานต่างถิ่นในภาคบริการและภาคอุตสาหกรรมซึ่งส่วนมากจะกระจุกตัวในเขตเมืองหรือหัวเมืองในแต่ละภูมิภาค เมื่อพิจารณาผลของประเภทอุตสาหกรรมหรือธุรกิจที่แรงงานเข้าไปมีส่วนร่วมความโน้มเอียงไปทำงานต่างถิ่นของสาขาวิชาชีพมีค่าสูงสุด รองลงมาเป็นของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ค่า Marginal Effect ของแรงงานที่ทำงานในสาขาวิชาชีพ วิทยาศาสตร์และเทคนิคเท่ากับ 7.9% อุตสาหกรรมการผลิต (7.6%) และอุตสาหกรรมก่อสร้าง (7.5%) ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกัน สำหรับการทำงานในภาคบริการ พบว่า การทำงานในธุรกิจการเงินและประกันภัยมีค่า Marginal Effect เท่ากับ 4.7% และของ

ธุรกิจการขายส่งและขายปลีกเท่ากับ 1.7% ตามลำดับ โดยค่า Marginal Effect ทั้งหมดมีนัยสำคัญอย่างน้อยที่ระดับ 0.05 ในขณะที่การทำงานในภาครัฐมีค่า Marginal Effect ต่ำสุดประมาณ -0.1% และค่าดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ตัวแปรด้านอาชีพและประเภทอุตสาหกรรมที่แรงงานเข้าไปเกี่ยวข้องมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ แรงงานย้ายถิ่นจะกระจุกตัวในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการที่ต้องการแรงงานที่มีการศึกษาสูง ดังนั้น แรงงานที่การศึกษาหรือทักษะเฉพาะมีแนวโน้มที่จะไปทำงานต่างถิ่นโดยเฉพาะในเขตเมือง พฤติกรรมการย้ายถิ่นยังเป็นการบริหารความเสี่ยงของครัวเรือนในชนบท เนื่องจากมีเพียงร้อยละ 6 ของแรงงานย้ายถิ่นเท่านั้นที่ย้ายจากภูมิลำเนาเดิมเพื่อไปทำงานในภาคเกษตรต่างถิ่นซึ่งน้อยกว่าเมื่อเทียบกับแรงงานไม่ย้ายถิ่นที่ร้อยละ 35 ยังทำงานในภาคเกษตร ดังนั้นรูปแบบการย้ายถิ่นของแรงงานไทยจึงเป็นการย้ายจากภาคเกษตรในชนบทเข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรมหรือบริการในเขตเมือง ผลประโยชน์ที่ครัวเรือนได้รับเป็นรายได้ที่เพิ่มขึ้นรวมทั้งการลดความเสี่ยงทางรายได้จากการมีรายได้หลายช่องทาง แสดงว่า พฤติกรรมการย้ายถิ่นของแรงงานไทยเป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารความเสี่ยงภายในครัวเรือนซึ่งสอดคล้องกับ Paulson (2000) ที่ทำการศึกษาในประเทศไทยเหมือนกัน

ผลของตัวแปรที่แสดงคุณลักษณะของครัวเรือนและหัวหน้าครัวเรือนต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของแรงงาน พบว่า แรงงานที่มีหัวหน้าครัวเรือนสูงอายุมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นลดลงแต่มีค่า Marginal Effect น้อยมากเพียง -0.1% และมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ในขณะที่แรงงานจากครอบครัวที่หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงานมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นลดลงโดยมีค่า Marginal Effect เท่ากับ -4.7% และมีนัยสำคัญที่ 0.01 การที่หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงานอาจมีสาเหตุจากการเจ็บป่วยหรือสูงอายุทำให้ลูกหลานต้องดูแลใกล้ชิดทำให้แรงงานตัดสินใจไม่ไปทำงานต่างถิ่น ในขณะที่เพศของหัวหน้าครัวเรือนไม่มีผลต่อการตัดสินใจไปทำงานต่างถิ่นของแรงงาน

สำหรับผลการประมาณค่าตัวแปรที่แสดงฐานะของครัวเรือน พบว่า แรงงานจากครัวเรือนที่มีทรัพย์สินมากมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นเพิ่มขึ้นโดยมีค่า Marginal Effect เท่ากับ 1.3% อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายได้ต่อหัวของครัวเรือน (ไม่รวมเงินส่งกลับ) พบว่า แรงงานที่มาจากครัวเรือนที่มีรายได้สูงมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นลดลงมีค่า Marginal Effect เท่ากับ -2.7% ทั้งสองค่ามีนัยสำคัญที่ 0.01 เนื่องจากผลของทรัพย์สินและรายได้ต่อพฤติกรรมการย้ายถิ่นมีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยได้ตรวจสอบเพิ่มเติมโดยการเอาตัวแปรรายได้ต่อหัวของครัวเรือนออกและใช้รายจ่ายต่อหัวของครัวเรือนเป็นตัวแปรอธิบายแทน พบว่าค่า Marginal Effect ของรายจ่ายต่อหัวของครัวเรือนเท่ากับ -3.1% ใกล้เคียงกับค่าที่ได้จากรายได้ต่อหัว¹¹ เนื่องจากตัวแปรทรัพย์สินเป็นตัวแปรสต็อกที่ประเมินความมั่งคั่งของครัวเรือนในระยะยาว เมื่อครัวเรือนมี

¹¹ ผลการประมาณค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายอื่นๆ เปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย อย่างไรก็ตามค่า Marginal Effect ของตัวแปรทรัพย์สินครัวเรือนเท่าเดิมเท่ากับ 1.3% และมีนัยสำคัญที่ 0.01

ทรัพย์สินมากขึ้นสามารถช่วยค่าใช้จ่ายของสมาชิกในครัวเรือนที่มีความประสงค์จะไปทำงานต่างถิ่นจัดเป็นการลงทุนรูปแบบหนึ่ง เมื่อแรงงานมีรายได้ก็จะส่งเงินให้กับครัวเรือนเป็นผลตอบแทนการลงทุน ในขณะที่ตัวแปรรายได้และรายจ่ายเป็นตัวแปรกระแสที่เป็นการวัดฐานะทางเศรษฐกิจในปัจจุบันของครัวเรือน ดังนั้นความโน้มเอียงไปทำงานต่างถิ่นจะลดลงสำหรับแรงงานที่ครอบครัวไม่มีความเดือดร้อนทางการเงิน นอกจากนี้ ยังพบว่า จำนวนสมาชิกที่ไปทำงานต่างถิ่นไม่มีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของแรงงาน ค่า Marginal Effect มีค่าเพียง 0.5% และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เนื่องจากกว่าร้อยละ 50 ของแรงงานย้ายถิ่นมาจากครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการเกษตร ขนาดการถือครองที่ดินที่ครัวเรือนมีกรรมสิทธิ์จึงเป็นตัววัดฐานะทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ผู้วิจัยได้ใช้ตัวแปรดัมมี่ 3 ตัว สำหรับการถือครองที่ดิน 10-19 ไร่ 20-39 ไร่ และ 40 ไร่ขึ้นไป โดยให้การถือครองที่ดินน้อยกว่า 10 ไร่เป็นกลุ่มอ้างอิง จากสมมติฐานแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ เราคาดการณ์ว่าครัวเรือนที่มีที่ดินน้อยจะทำให้มีรายได้จากภาคเกษตรไม่มากนัก สมาชิกครัวเรือนบางส่วนจะย้ายไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือนเพื่อการยังชีพหรือทำธุรกิจอื่น แตกต่างจากสมมติฐานแรงจูงใจจากการลงทุนที่คาดการณ์ว่าครัวเรือนที่ถือครองที่ดินมากแสดงถึงความมีฐานะ ดังนั้น ครัวเรือนสามารถช่วยค่าใช้จ่ายการย้ายถิ่นให้กับแรงงาน การสนับสนุนให้แรงงานไปทำงานต่างถิ่นจึงเป็นรูปแบบการลงทุนที่มีเงินส่งกลับเป็นผลตอบแทน นอกจากนี้ ตามการวิเคราะห์ของ Hoddinott (1994) ที่ว่าแรงงานอาจมีความคาดหวังจากการแบ่งมรดก ดังนั้น การไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือนเป็นรูปแบบการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างแรงงานกับหัวหน้าครัวเรือน ผลการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ของประเทศไทย พบว่า เฉพาะแรงงานจากครัวเรือนเกษตรกรที่ถือครองที่ดินตั้งแต่ 40 ไร่ขึ้นไปช่วยเพิ่มโอกาสการไปทำงานต่างถิ่นของแรงงานโดยมีค่า Marginal Effect เท่ากับ 5.4% และมีนัยสำคัญที่ 0.01 ในขณะที่ค่า Marginal Effect ของการถือครองที่ดิน 10-19 ไร่และ 20-39 ไร่ มีค่าเป็นลบเท่ากับ -2.7% และ -1.3% และค่าดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการประมาณค่ามีลักษณะผสมผสาน กล่าวคือ สอดคล้องกับแรงจูงใจจากความเห็นใจสำหรับครัวเรือนที่มีที่ดินน้อยกว่า 40 ไร่ที่แรงงานไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือนเพื่อใช้จ่ายใช้สอยเนื่องจากค่า Marginal Effect มีค่าเป็นลบแต่ผลเชิงปริมาณไม่ชัดเจนมากนัก สอดคล้องกับ Garip (2012) ที่พบว่าแรงงานที่มาจากครอบครัวที่มีดินน้อยมีแนวโน้มที่จะไปทำงานต่างถิ่นมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่ถือครองที่ดินมาก อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาครั้งนี้ ยังพบว่า แรงงานจากครัวเรือนที่ถือครองที่ดินตั้งแต่ 40 ไร่ขึ้นไปมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นผลการประมาณค่าที่ได้ช่วยสนับสนุนแรงจูงใจจากการลงทุนที่ ค่า Marginal Effect มีค่าบวก

การวิเคราะห์ผลของความเสียหายทางรายได้ของครัวเรือนต่อพฤติกรรมการย้ายถิ่น พบว่า ความเสียหายรายจ่ายสุขภาพประเมินจากครัวเรือนที่มีรายจ่ายสุขภาพตั้งแต่ร้อยละ 40 ขึ้นไปของรายจ่ายรวมที่ไม่ใช่อาหารตามเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลก พบว่า ค่า Marginal Effect เท่ากับ 2.5% และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ตัวแปรแสดงค่ามาตรฐานของปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556 เทียบกับค่าเฉลี่ยในระยะยาว (พ.ศ. 2545-2556) มีผลในทางลบต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของแรงงาน เมื่อค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปริมาณ

น้ำฝนปี พ.ศ. 2556 เพิ่มขึ้นหนึ่งหน่วยจะทำให้ความน่าจะเป็นในการย้ายถิ่นของแรงงานลดลงประมาณ 1.0% และมีนัยสำคัญที่ 0.05 เนื่องจากปริมาณน้ำฝนที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยทำให้การทำงานเกษตรได้ผลดี ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นและการผลิตในภาคเกษตรจะมีความต้องการแรงงานมากขึ้นทำให้แรงงานบางส่วนไม่ย้ายไปทำงานต่างถิ่นในภาคอุตสาหกรรมในเขตเมือง ผลการศึกษาที่ได้สอดคล้องกับ Paulson (2000) ที่พบว่า รายได้ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นประเมินจากปริมาณน้ำฝนที่มากกว่าค่าเฉลี่ยในระยะยาวช่วยลดความน่าจะเป็นที่แรงงานจากต่างจังหวัดจะย้ายไปทำงานที่กรุงเทพฯ

ผลการประมาณค่าของตัวแปรแสดงภูมิภาคและเขตการปกครอง (ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล) ของครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม พบว่า ตัวแปรส่วนใหญ่ไม่มีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของแรงงาน ตัวแปรที่มีแทนเขตเทศบาลมีค่า Marginal Effect ค่อนข้างต่ำเท่ากับ -0.7% และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับภูมิภาค พบว่า เฉพาะแรงงานที่มีภูมิลำเนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้นที่มีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้นโดยค่า Marginal Effect เท่ากับ 4.0% และมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.1 แม้ว่าผลการประมาณค่าของภูมิภาคอื่น ๆ ไม่มีนัยสำคัญแต่ขนาดของค่า Marginal Effect มีค่าต่ำกว่าเมื่อเทียบกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการประมาณค่าที่ได้อาจเป็นการสะท้อนว่าการย้ายถิ่นของแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสาเหตุจากความยากจนเนื่องจากเป็นภูมิภาคที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุดเท่ากับร้อยละ 17 ประเมินจากครัวเรือนที่มีรายจ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจนในขณะที่ค่าเฉลี่ยในระดับประเทศเท่ากับร้อยละ 11 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557)

โดยสรุป ผลการประมาณค่าการตัดสินใจไปทำงานต่างถิ่นที่ได้จากแบบจำลองโพรบิตสอดคล้องกับกรอบการวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน กล่าวคือ ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา เป็นต้น เป็นปัจจัยกำหนดรูปแบบการย้ายถิ่น นอกจากนี้ การตัดสินใจย้ายถิ่นเป็นการตัดสินใจร่วมกันของครัวเรือนผ่านความสัมพันธ์ทางครอบครัวเนื่องจากตัวแปรอธิบายที่แสดงความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวและตัวแปรแสดงฐานะทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ รายจ่าย ทรัพย์สิน รวมทั้งการถือครองที่ดินของครัวเรือนเป็นตัวกำหนดที่สำคัญที่ช่วยอธิบายการย้ายถิ่นของแรงงานในประเทศไทย ผลการศึกษายังสนับสนุนรูปแบบการย้ายถิ่นส่วนใหญ่ที่เป็นการย้ายของแรงงานจากภาคเกษตรในชนบทเข้ามาหาโอกาสการทำงานภาคอุตสาหกรรมหรือบริการในเขตเมืองโดยพิจารณาจากอาชีพและประเภทของอุตสาหกรรมหรือธุรกิจที่แรงงานเข้าไปเกี่ยวข้อง หลังจากทำการวิเคราะห์ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่างๆที่กำหนดพฤติกรรมการย้ายถิ่นของแรงงานแล้ว เราสามารถคำนวณค่า Estimated Inverse Mills Ratio จากแบบจำลองโพรบิตเพื่อใช้เป็นตัวแปรอธิบายในการวิเคราะห์สมการเงินส่งกลับเพื่อแก้ปัญหาอคติจากการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Sample Selection Bias) ตามวิธีการของ Heckman (1979) ที่จะกล่าวในหัวข้อต่อไป

5.2 ผลการวิเคราะห์การส่งเงินของแรงงาน

การประมาณค่าสมการเงินส่งกลับมีตัวแปรตามเป็นลอการิทึมของจำนวนเงินส่งกลับของแรงงานในรอบเวลา 1 ปี (บาทต่อคนต่อปี) และตัวแปรอธิบายส่วนใหญ่เหมือนกับของการวิเคราะห์การตัดสินใจย้ายถิ่นในแบบจำลองโพรบิตแต่สิ่งที่แตกต่างกันคือเพิ่มค่า Estimated Inverse Mills Ratio เป็นตัวแปรอธิบายและตัดตัวแปรตัวที่มีแทนแรงงานหญิงออก เนื่องจากผู้วิจัยได้กำหนดให้ตัวแปรดังกล่าวเป็น Exclusion Restriction กล่าวคือ ตัวแปรอธิบายนี้จะปรากฏในสมการการเลือก (การตัดสินใจว่าจะไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินหรือไม่) เท่านั้นแต่จะไม่ปรากฏในสมการผลลัพธ์ที่อธิบายจำนวนเงินส่งกลับ ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างตัวแปรอธิบายในระดับที่สูง (Multicollinearity) ซึ่งจะส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผลการประมาณค่า การกำหนดตัวแปรที่เป็น Exclusion Restriction มีแนวทางจากสภาพสังคมไทยที่แรงงานหญิงมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้กับพ่อแม่ที่ยังอาศัยในภูมิลำเนาเดิมและพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงานหญิงมีพื้นฐานจากแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานชาย (Piracha and Saogi, 2011) ดังนั้น เพศของแรงงานจะไม่มีผลต่อจำนวนเงินที่ส่งให้กับครัวเรือนแต่ขึ้นกับความสามารถในการหารายได้ของแรงงานเป็นสำคัญ และจากการศึกษาเชิงประจักษ์ของ Osaki (2003) ที่ทำการศึกษาได้ประเทศไทย พบว่า แรงงานหญิงมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นมากกว่าแรงงานชายแต่จำนวนเงินส่งกลับไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของการใช้ตัวแปรตัวที่มีแรงงานหญิงเป็น Exclusion Restriction ผู้วิจัยได้ประมาณค่าสมการจำนวนเงินส่งกลับโดยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดโดยเลือกเฉพาะแรงงานย้ายถิ่น 6,410 คนที่มีการส่งเงินให้ครัวเรือน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรตัวที่มีแรงงานหญิงมีค่าเป็นบวกเท่ากับ 0.02 ในทางทฤษฎีเศรษฐมิติ เมื่อตัวแปรตามอยู่ในรูปแบบลอการิทึมและตัวแปรอธิบายเป็นตัวแปรตัวที่มี เราสรุปได้ว่า เงินส่งกลับของแรงงานหญิงมากกว่าแรงงานชายโดยเฉลี่ยร้อยละ 2 เท่านั้นและค่าสัมประสิทธิ์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเนื่องจากค่า P-value เท่ากับ 0.371 (ดูตารางที่ ก.2 ในภาคผนวก ก.) ผลการทดสอบดังกล่าวแสดงว่าการใช้ตัวแปรตัวที่มีแรงงานหญิงเป็น Exclusion Restriction สำหรับการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ในประเทศไทยมีความเหมาะสม

ตัวเลขในคอลัมน์ที่ (4) และ (5) ในตารางที่ 5-1 แสดงผลการประมาณค่าสมการการส่งเงินกลับของแรงงานและค่าความคลาดเคลื่อนทางสถิติที่แก้ปัญหาอคติจากการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Sample Selection Bias) ผลการประมาณค่า พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของ Inverse Mills Ratio มีค่าเท่ากับ -0.47 และมีนัยสำคัญที่ 0.05 แสดงว่า แรงงานที่ไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือนมีรายได้จากการทำงานน้อยกว่าเมื่อเทียบกับแรงงานทั้งหมดของประเทศ ผลการประมาณนี้สอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในบทที่ 4 ที่พบว่า การย้ายไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือนเป็นกลยุทธ์ของครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนักเนื่องจากกว่าร้อยละ 60 ของแรงงานย้ายถิ่นมาจากครัวเรือนที่รายได้อยู่ในควินไทล์ที่ 1 และ 2 การแก้ปัญหาอคติจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากหากประมาณค่าสมการเงินส่งกลับโดยตรงด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอธิบายจะเป็น Downward Bias ทำให้ผลการประมาณ

ค่าไม่น่าเชื่อถือและเมื่อเปรียบเทียบขนาดและเครื่องหมายของสัมประสิทธิ์และระดับนัยสำคัญของตัวแปรอธิบายต่อการย้ายถิ่นและการส่งเงิน พบว่า มีความแตกต่างกันพอสมควร ดังนั้น การประยุกต์ในแบบจำลองของ Heckman (1979) ที่แบ่งการตัดสินใจเป็นสองขั้นตอนจึงมีความเหมาะสม

การตรวจสอบแรงจูงใจสำคัญที่อธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับ เริ่มจากการพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรตัวที่มีที่แสดงความสัมพันธ์ในครัวเรือนของแรงงานย้ายถิ่นกับหัวหน้าครัวเรือน พบว่า แรงงานที่เป็นเขตหรือสะใภ้จะส่งเงินให้ครัวเรือนมากกว่าความสัมพันธ์รูปแบบอื่นๆ ถึง 76.8% (คำนวณจาก $e^{0.571} - 1$) รองลงมาคือ แรงงานที่เป็นคู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือนและค่าสัมประสิทธิ์ทั้งสองมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ในขณะที่การเป็นบุตร (ทั้งโสดและสมรสแล้ว) และการเป็นหลานไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับ ผลการประมาณค่าดังกล่าวสนับสนุนแรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทนและความเห็นอกเห็นใจ กล่าวคือ แรงงานที่เป็นคู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือนมีแนวโน้มจะย้ายไปทำงานต่างถิ่นเพียงชั่วคราว รายได้ส่วนใหญ่ของการทำงานจะส่งให้กับครัวเรือนเพื่อใช้จ่ายและเพิ่มเงินออมให้กับครัวเรือนเพื่อใช้การลงทุนเมื่อแรงงานย้ายกลับมาที่ภูมิลำเนาเดิม สำหรับแรงงานที่เป็นเขยหรือสะใภ้ส่งเงินให้ครัวเรือนเพื่อเป็นการตอบแทนครัวเรือนที่ช่วยดูแลบุตรของตนให้ เงินส่งกลับจึงเป็นการตอบแทนรวมทั้งเป็นการลงทุนในการศึกษาของบุตร สำหรับอายุของแรงงาน พบว่า มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเงินส่งกลับ ส่วนหนึ่งสะท้อนว่า ในช่วงแรกๆ ของการย้ายไปทำงาน แรงงานมีค่าใช้จ่ายในสถานที่ใหม่มากทำให้ไม่สามารถส่งเงินกลับได้มากนักแต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป แรงงานมีความคุ้นเคยกับสถานที่ใหม่หรือมีประสบการณ์ทำงานเพิ่มขึ้น เงินส่งกลับจึงมากขึ้นตาม

ตัวแปรแสดงอาชีพของแรงงานส่วนใหญ่ไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับ กล่าวคือ ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอาชีพมีค่าบวกและมีค่าใกล้เคียงกัน แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นแรงงานที่ประกอบอาชีพพื้นฐานที่ส่งเงินให้ครัวเรือนน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพอื่นๆ ค่อนข้างมากและค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.14 มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 เมื่อเปรียบเทียบกับผลการประมาณค่าจากแบบจำลองโพรบิท พบว่า อาชีพของแรงงานมีผลต่อการตัดสินใจเลือกไปทำงานต่างถิ่น โดยส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ในทางบวกแต่ไม่มีผลต่อจำนวนเงินที่ส่งให้กับครัวเรือนยกเว้นแรงงานที่ประกอบอาชีพพื้นฐานที่ใช้ทักษะไม่มากนัก ผลการศึกษาสะท้อนว่า การทำงานต่างถิ่นโดยเฉพาะในเขตเมืองช่วยเพิ่มโอกาสความเจริญก้าวหน้าทางการงานเป็นปัจจัยดึงดูดสำคัญให้เกิดการย้ายถิ่น สำหรับผลของระดับการศึกษาของแรงงานต่อจำนวนเงินส่งกลับ พบว่า จำนวนเงินส่งกลับเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา ตัวอย่างเช่น เงินส่งกลับของแรงงานที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปจะมากกว่าแรงงานที่จบระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิงถึงร้อยละ 18.3 (คำนวณจาก $e^{0.168} - 1$) และค่าสัมประสิทธิ์ของทุกระดับการศึกษามีค่าเป็นบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 และเมื่อเปลี่ยนตัวแปรการศึกษาเป็นตัวแปรเชิงปริมาณที่แสดงจำนวนปีการศึกษาของแรงงาน ผลการศึกษาที่ได้มีความสอดคล้องกัน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 1.6 และมีนัยสำคัญที่ 0.01 แสดงว่า โดยเฉลี่ย เมื่อแรงงานได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น 1 ปีมีผลให้เงินส่งกลับที่ครัวเรือนได้รับเพิ่มขึ้น 1.6% (ดูตาราง ก.1 ในภาคผนวก ก.)

ค่าสัมประสิทธิ์ของระดับการศึกษาระดับสูงเน้นแรงจูงใจจากการลงทุนที่เงินส่งกลับเป็นการจ่ายคืนผลตอบแทนของแรงงานให้กับครัวเรือนที่ได้ลงทุนด้านการศึกษาในวัยเด็กให้ ทั้งนี้ เพื่อตรวจสอบสมมติฐานแรงจูงใจจากการลงทุนเพิ่มเติม ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลการส่งเงินออกของครัวเรือนในข้อมูล SES ปีเดียวกันสำหรับสมาชิกครัวเรือนที่ย้ายไปต่างถิ่นและได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากครัวเรือน จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 2,905 คน พบว่า ในจำนวนนี้ร้อยละ 77 เป็นการย้ายออกไปเพื่อไปศึกษาต่อและเกือบทั้งหมดเป็นบุตรของหัวหน้าครัวเรือน และร้อยละ 62 เป็นสมาชิกที่มีอายุระหว่าง 18-23 ปีซึ่งอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนมีแนวโน้มที่จะย้ายออกจากภูมิลำเนาเพื่อศึกษาต่อ ดังนั้น ผลการศึกษาที่ได้ช่วยสนับสนุนสมมติฐานแรงจูงใจจากการลงทุนในลักษณะเดียวกับ Lucas and Stark (1985) และ Cox, Eser and Jimenez (1998)

เมื่อพิจารณาผลของประเภทของอุตสาหกรรมหรือธุรกิจต่อพฤติกรรมการส่งเงินของแรงงาน พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรประเภทอุตสาหกรรมมีค่าเป็นลบ และค่าสัมประสิทธิ์ของธุรกิจการค้าส่งและค้าปลีกและธุรกิจการเงินและประกันภัยติดลบค่อนข้างมากประมาณ -0.14 และ -0.15 และมีค่า -0.09 สำหรับแรงงานที่ทำงานราชการ แสดงว่า แรงงานทั้งสามประเภทธุรกิจมีแนวโน้มจะส่งเงินให้ครัวเรือนต่ำกว่าแรงงานในอุตสาหกรรมอื่นๆ และค่าสัมประสิทธิ์มีนัยสำคัญทางสถิติอย่างน้อยที่ระดับ 0.10 ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการทำงานในภาคบริการและการทำงานราชการมักกระจุกตัวในเขตเมือง แรงงานอาจไม่มีความประสงค์จะกลับยังถิ่นฐานเดิมจึงส่งเงินกลับลดลงอย่างมีนัยสำคัญ Niimi, Pham and Reilly (2009) ได้วิเคราะห์ว่าประเภทของอุตสาหกรรมหรือธุรกิจที่แรงงานย้ายถิ่นเข้าไปทำงานเป็นตัวสะท้อนความเสี่ยงทางรายได้ของแรงงานได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ แรงงานที่ทำงานในอุตสาหกรรมที่มีโอกาสตกงานสูงมีแนวโน้มจะส่งเงินให้ครัวเรือนมากขึ้นเหมือนกับการซื้อประกันความเสี่ยงให้กับตัวเองว่าเมื่อตกงานจะได้รับความช่วยเหลือจากครัวเรือน กรณีของประเทศไทย การทำงานราชการมีความเสี่ยงต่ำในการถูกเลิกจ้างเมื่อเทียบกับการทำงานภาคเอกชนทำให้แรงงานที่ทำงานราชการส่งเงินกลับลดลง

อายุของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์ทางลบกับจำนวนเงินส่งกลับแต่ขนาดของสัมประสิทธิ์มีค่าน้อยมากแต่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในขณะที่เพศของหัวหน้าครัวเรือนไม่มีผลต่อจำนวนเงินที่ครัวเรือนได้รับ ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้ใกล้เคียงกับอายุของหัวหน้าครัวเรือน แต่ที่น่าสนใจคือ ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงานหารายได้จะได้รับเงินส่งกลับมากกว่าครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนยังประกอบอาชีพอยู่ถึงร้อยละ 41 ($= e^{0.342} - 1$) และมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ผลการศึกษาข้างต้นช่วยสนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจสำหรับครัวเรือนที่มีความเปราะบางที่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกคนอื่นๆ ในครัวเรือน นอกจากนี้ ยังพบว่า เมื่อจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่ไปทำงานต่างถิ่นเพิ่มขึ้น เงินส่งกลับของแรงงานแต่ละคนลดลงประมาณร้อยละ 26 และมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 สนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจและสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Agarwal and Horowitz (2002) ที่แรงงานย้ายถิ่นของครัวเรือนช่วยกันแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลสมาชิกที่ไม่ได้ย้ายถิ่น

ค่าสัมประสิทธิ์ของรายได้ครัวเรือน (ไม่รวมเงินส่งกลับ) และทรัพย์สินครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับจำนวนเงินส่งกลับโดยค่าสัมประสิทธิ์ของรายได้เท่ากับ 0.30 ในขณะที่ของทรัพย์สินครัวเรือนมีค่าเพียง 0.09 ทั้งสองค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีแนวโน้มได้รับเงินมากขึ้น ผลการศึกษาที่ได้เป็นการผสมผสานระหว่างแรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทนกับการลงทุน สมมติฐานแรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทนคาดการณ์ว่า เมื่อครัวเรือนที่มีรายได้สูงแสดงถึงการมีต้นทุนค่าเสียโอกาสที่สูงในการดูแลทรัพย์สินและบุตรหลานของแรงงานย้ายถิ่นทำให้แรงงานต้องเพิ่มส่งเงินให้ครัวเรือนมากขึ้นเพื่อเป็นการชดเชย ในขณะที่สมมติฐานของแรงจูงใจจากการลงทุนคาดการณ์ว่า เงินส่งกลับเป็นผลตอบแทนจากการลงทุนที่ครัวเรือนได้ลงทุนในการศึกษาให้แรงงาน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการถือครองที่ดินของแรงงานที่มาจากครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการถือครองที่ดินมากได้รับเงินส่งกลับลดลง ครัวเรือนที่ถือครองที่ดินตั้งแต่ 40 ไร่ขึ้นไปได้รับเงินน้อยกว่าครัวเรือนที่ถือครองที่ดินน้อยกว่า 10 ไร่ (กลุ่มอ้างอิง) ถึงร้อยละ 33 ($= e^{-0.403} - 1$) ผลการศึกษาที่ได้แสดงว่า พฤติกรรมการส่งเงินของแรงงานย้ายถิ่นที่มาจากครัวเรือนเกษตรกรใกล้เคียงกับสมมติฐานความเห็นอกเห็นใจมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานจากครัวเรือนนอกภาคเกษตร

สำหรับตัวแปรที่แสดงความเสี่ยงทางรายได้ของครัวเรือน พบว่า ค่ามาตรฐานของปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556 เทียบกับค่าเฉลี่ยในระยะยาว (พ.ศ. 2545-2556) ของแต่ละจังหวัดไม่มีผลต่อการกำหนดจำนวนเงิน อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับผลการประมาณค่าจากแบบจำลองโพรบิต พบว่า ปริมาณน้ำฝนที่ดีกว่าค่าเฉลี่ยช่วยลดความน่าจะเป็นการย้ายไปทำงานต่างถิ่นแต่ไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับ ทั้งนี้เพราะเงินส่งกลับมักขึ้นกับคุณลักษณะของแรงงานเป็นสำคัญ เช่น อายุ การศึกษา อาชีพ เป็นต้น ดังนั้น ผลการศึกษาส่วนหนึ่งสนับสนุนแรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยง และที่น่าประหลาดใจคือครัวเรือนที่มีความเสี่ยงจากรายจ่ายสุขภาพจะได้รับเงินส่งกลับลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.40 ผู้วิจัยได้ทดลองปรับสัดส่วนรายจ่ายสุขภาพจากร้อยละ 40 เหลือร้อยละ 20 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์มีค่าติดลบน้อยลงเหลือ -0.15 ทั้งสองค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ในขณะที่ผลการประมาณค่าของตัวแปรอธิบายอื่นๆไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ผลการประมาณค่าที่ได้ อาจเป็นการสะท้อนว่าสมาชิกครัวเรือนอาจมีความจำเป็นต้องดูแลสมาชิกที่เจ็บป่วยทำให้ไม่สามารถไปทำงานต่างถิ่นได้ นอกจากนี้ ค่าใช้จ่ายสุขภาพเฉลี่ยของครัวเรือนที่มีความเสี่ยงจากรายจ่ายสุขภาพ (มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 40 ของรายจ่ายที่ใช้อาหาร) อยู่ที่ 9,926 บาทต่อเดือนซึ่งสูงมากเมื่อเทียบกับเงินส่งกลับเฉลี่ย (4,007 บาทต่อเดือน) ดังนั้น ครัวเรือนที่ประสบปัญหาค่าใช้จ่ายสุขภาพอาจใช้กลยุทธ์อื่นๆ นอกเหนือจากการออกไปทำงานต่างถิ่น เช่น การขายทรัพย์สิน การนำเงินออมมาใช้ เป็นต้น และมีความเป็นไปได้ว่าแรงงานอาจเลือกทำงานในท้องถิ่นเพื่อช่วยเหลือค่าใช้จ่ายควบคู่ไปกับการดูแลสมาชิกที่เจ็บป่วยแทนที่จะไปทำงานต่างถิ่นไกลๆ แม้ว่าจะได้รับค่าจ้างสูงกว่าก็ตาม

สำหรับตัวแปรอธิบายที่แสดงเขตการปกครองและภูมิภาคไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับ ยกเว้นตัวแปรแทนแรงงานย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้นที่ส่งเงินกลับเพิ่มขึ้น ค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.25 และมีนัยสำคัญที่ 0.05 ผลการประมาณค่าสอดคล้องกับพฤติกรรมกรายย้ายถิ่นแสดงว่า ปัญหาความยากจนเป็นแรงผลักดันให้แรงงานออกไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครอบครัว

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจที่กำหนดพฤติกรรมกรายส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นกรณีของประเทศไทยเป็นไปในลักษณะผสมผสาน ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า หากหัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงานหรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแรงงานย้ายถิ่นมีแนวโน้มได้รับเงินส่งกลับมากขึ้น ครัวเรือนที่แรงงานย้ายถิ่นมากกว่าหนึ่งคนจะแบ่งภาระการให้เงินส่งกลับทำให้เงินส่งกลับต่อคนลดลงซึ่งสนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ ในขณะที่ ครัวเรือนที่มีรายได้และทรัพย์สินมากจะได้รับเงินส่งกลับมากขึ้นสอดคล้องกับแรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทนและการลงทุน สำหรับตัวแปรที่แสดงคุณลักษณะส่วนบุคคล เช่น อายุ อาชีพ การศึกษา เป็นต้น ตัวแปรเหล่านี้มีผลในทางบวกต่อการส่งเงินกลับสนับสนุนแรงจูงใจจากการลงทุนและสมมติฐานนี้มีความชัดเจนมากขึ้นเมื่อวิเคราะห์การส่งเงินออกของครัวเรือนที่ส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนการศึกษาของบุตร สำหรับผลของความเสียหายทางรายได้ต่อพฤติกรรมกรายย้ายถิ่นและส่งเงิน พบว่า ความเสียหายทางรายได้ประเมินจากปริมาณน้ำฝนช่วยสนับสนุนแรงจูงใจที่เกิดจากการแบ่งปันความเสี่ยง กล่าวคือ หากปริมาณน้ำฝนดี แรงงานมีแนวโน้มจะออกไปทำงานต่างถิ่นลดลงแม้จะไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับของแรงงาน

5.3. การวิเคราะห์กลุ่มย่อยสำหรับแรงงานย้ายถิ่นจากครัวเรือนที่มีรายได้น้อย

ผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติสำหรับพฤติกรรมกรายย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานในหัวข้อ 5.1 และ 5.2 เป็นการศึกษากฎการโดยรวมของแรงงานย้ายถิ่นในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นและฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในภูมิภาคเดนมาร์กโดยประเมินจากรายจ่ายต่อหัวของครัวเรือน พบว่า ในจำนวนแรงงานย้ายถิ่นทั้งหมด 6,410 คน มี 3,693 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 58 มาจากครัวเรือนที่มีฐานะในควินไทล์ที่ 1 (ร้อยละ 31) และ 2 (ร้อยละ 27) แสดงในตารางที่ 5-2 ในการการแบ่งกลุ่มรายได้ผู้วิจัยได้ใช้ครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด 42,738 ครัวเรือนจากการสำรวจ SES ในปีเดียวกันและคำนวณรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนของครัวเรือนในแต่ละควินไทล์ พบว่า รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนไทยเท่ากับ 7,625 บาทต่อคนต่อเดือน รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนที่รายได้ต่ำสุดอยู่ที่ 2,440 บาทต่อคนต่อเดือน ในขณะที่รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนที่รายได้สูงสุดเท่ากับ 18,082 บาทต่อคนต่อเดือน แสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนค่อนข้างมาก หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้ย้อนไปตรวจสอบว่าแรงงานย้ายถิ่น 6,410 คนนั้นมาจากครัวเรือนในช่วงรายได้ใด พบว่า แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่ยังมาจากครัวเรือนที่มีฐานะไม่ดีนัก ประมาณร้อยละ 80 มาจากครัวเรือนที่มีรายได้ในช่วงควินไทล์ที่ 1, 2 และ 3

อย่างไรก็ตาม สัดส่วนการย้ายถิ่นของแรงงานในแต่ละควินไทล์ไม่แตกต่างกัน มีค่าประมาณ 0.85-0.9 ในแต่ละช่วงรายได้

ตารางที่ 5-2 จำนวนแรงงานย้ายถิ่นกับช่วงรายได้

ช่วงรายได้	รายจ่ายเฉลี่ยต่อหัว (บาท)	สัดส่วนการย้ายถิ่น	ย้ายถิ่น (คน)	ไม่ย้ายถิ่น (คน)
ควินไทล์ที่ 1	2,440	0.90	1954 (30.5)	219 (23.6)
ควินไทล์ที่ 2	3,866	0.87	1739 (27.1)	252 (27.2)
ควินไทล์ที่ 3	5,499	0.85	1301 (20.3)	228 (24.6)
ควินไทล์ที่ 4	8,241	0.85	866 (13.5)	155 (16.7)
ควินไทล์ที่ 5	18,082	0.88	550 (8.6)	73 (7.9)
รวม	7,625	0.87	6,410 (100)	927 (100)

หมายเหตุ: การจัดช่วงรายได้ประเมินจากรายจ่ายต่อหัวต่อเดือนของครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดในแบบสำรวจ SES ปี พ.ศ. 2556 ตัวเลขในวงเล็บแสดงร้อยละของแรงงานย้ายถิ่นและไม่ย้ายถิ่นในแต่ละช่วงรายได้

เนื่องจากแรงงานที่มีการย้ายถิ่นและส่งเงินในแบบสำรวจเศรษฐกิจและสังคมปี พ.ศ. 2556 ที่เป็นข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้มาจากครัวเรือนที่รายได้ไม่สูงนัก แรงจูงใจที่กำหนดพฤติกรรมการส่งเงินกลับอาจมีความแตกต่างกับแรงงานที่มาจากครัวเรือนที่มีฐานะ โดยงานวิจัยนี้มีสมมติฐานว่า พฤติกรรมการส่งเงินของแรงงานที่มาจากครอบครัวที่รายได้น้อยน่าจะมาจากแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจเป็นสำคัญ แรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทนและการลงทุนอาจจะลดความสำคัญลง เนื่องจากครัวเรือนที่ฐานะไม่ดีอาจมีสามารถลงทุนในการศึกษาของบุตรหลานได้อย่างจำกัด ดังนั้น เพื่อตรวจสอบถึงความเป็นไปได้ดังกล่าว ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์เชิงประจักษ์กลุ่มย่อยโดยจำกัดเฉพาะแรงงานที่มาจากครัวเรือนที่อยู่ในช่วงรายได้ควินไทล์ที่ 1 และ 2 เท่านั้น ผลการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์เชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและการลดความเหลื่อมล้ำสำหรับครัวเรือนที่มีฐานะยากจนที่ส่วนมากมีข้อจำกัดทางการเงิน (Financial Constraint) ไม่ว่าจะเป็นการถือครองทรัพย์สิน การถือครองที่ดินในภาคเกษตร ความสามารถในการหารายได้และการเข้าถึงสินเชื่อในระบบ

กลุ่มตัวอย่างแรงงานสำหรับการวิเคราะห์กลุ่มย่อยลดลงจาก 7,337 คนเหลือ 4,164 คน ในจำนวนนี้เป็นแรงงานย้ายถิ่น 3,693 คน (ร้อยละ 89) และมี 471 คนไม่ได้ย้ายถิ่น (ร้อยละ 11) และแรงงานย้ายถิ่นจากครัวเรือนในช่วงรายได้ควินไทล์ที่ 1 และ 2 คิดเป็นร้อยละ 58 ของแรงงานย้ายถิ่นทั่วประเทศ (=3,693/6,410) ค่าเฉลี่ยของเงินส่งกลับต่อปีของแรงงานเท่ากับ 37,011 บาท น้อยกว่าค่าเฉลี่ยของแรงงานทั่วประเทศ (48,034 บาท) ประมาณร้อยละ 23 ส่วนหนึ่งสะท้อนว่าความจำเป็นทางเศรษฐกิจเป็นแรงผลักดันสำคัญให้แรงงานจากครัวเรือนที่รายได้ต่ำไปทำงานต่างถิ่นในขณะที่แรงงานเองก็มีความสามารถในการหารายได้จำกัด¹² การวิเคราะห์เชิงประจักษ์เริ่มจากการอธิบายพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงิน ตามด้วยการเปรียบเทียบกับผลการศึกษาในหัวข้อ 5.1 และ 5.2 ที่ใช้ข้อมูลแรงงานย้ายถิ่นทั่วประเทศที่เป็นการวิเคราะห์หลัก ตารางที่ 5-3 แสดงผลการประมาณค่าความโน้มเอียงการย้ายถิ่นและการส่งเงินกลับของแรงงานจากครัวเรือนที่รายได้ต่ำตามแบบจำลองสองขั้นตอนของ Heckman (1979) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ค่าสัมประสิทธิ์ของ Inverse Mills Ratio ของการวิเคราะห์กลุ่มย่อยมีค่าเท่ากับ -0.50 และค่าดังกล่าวมีนัยสำคัญที่ 0.05 ซึ่งมากกว่าค่า Inverse Mills Ratio ของการวิเคราะห์หลัก (-0.47) ประมาณร้อยละ 6 แสดงว่า การย้ายไปทำงานต่างถิ่นของแรงงานจากครัวเรือนที่รายได้ต่ำสามารถส่งเงินให้ครัวเรือนได้น้อยกว่าเมื่อเทียบกับแรงงานย้ายถิ่นทั่วประเทศ แสดงว่า ถึงแม้ว่าแรงงานจะมีรายได้จากการทำงานที่จุดหมายปลายทาง (ส่วนมากเป็นเขตเมือง) ไม่สูงมากนัก แรงงานก็มีแนวโน้มจะย้ายออกจากภูมิลำเนาและผลเชิงปริมาณมีความชัดเจนมากขึ้นสำหรับแรงงานจากครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ

ค่า Marginal Effect ของแรงงานหญิงมีค่าเท่ากับ -0.2% ซึ่งต่างจากผลการศึกษาของแรงงานย้ายถิ่นทั้งหมดที่มีค่าเป็นบวก แสดงว่า แรงงานย้ายถิ่นของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ส่วนหนึ่งอาจเกี่ยวกับการย้ายถิ่นตามฤดูกาลที่แรงงานชายที่มีการศึกษาไม่สูงนักเข้าทำงานในภาคบริการหรือการก่อสร้างในเขตเมืองหลังจากฤดูกาลเกษตร และจะกลับไปทำการเกษตรเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว ผลของตัวแปรแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับหัวหน้าครัวเรือนต่อการย้ายถิ่นและส่งเงินมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาที่แสดงในตารางที่ 5-1 อย่างไรก็ตาม ค่าของ Marginal Effect และค่าสัมประสิทธิ์ของการส่งเงินมีค่าลดลงโดยเฉพาะของแรงงานที่เป็นชายหรือสะใภ้ในการวิเคราะห์กลุ่มย่อยแต่ระดับนัยสำคัญทางสถิติไม่เปลี่ยนแปลง ผลการศึกษาที่ได้สนับสนุนทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงานที่การ

¹² เนื่องจากข้อมูลในการสำรวจ SES มีเฉพาะจำนวนเงินที่แรงงานส่งให้ครัวเรือนเท่านั้น ไม่มีข้อมูลรายได้จากการทำงานของแรงงานทำให้ไม่ทราบว่าเงินส่งกลับนั้นคิดเป็นสัดส่วนเท่าใด อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการศึกษาเฉลี่ยของแรงงานที่เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดรายได้จากการทำงานในตลาดแรงงานปัจจุบัน พบว่า การศึกษาของแรงงานย้ายถิ่นในกลุ่มตัวอย่างย่อย (ควินไทล์ที่ 1 และ 2) เท่ากับ 9.8 ปีต่ำกว่าแรงงานย้ายถิ่นทั้งหมดที่เท่ากับ 10.8 ปี และถ้าเปรียบเทียบกับแรงงานย้ายถิ่นที่มาจากครัวเรือนที่มีฐานะ (ควินไทล์ที่ 3, 4 และ 5) จะแตกต่างกันมากขึ้น ค่าเฉลี่ยของกลุ่มนี้เท่ากับ 12.1 ปี

ตัดสินใจย้ายถิ่นเป็นการตัดสินใจร่วมกันของครัวเรือนและผลการประมาณค่าเงินส่งกลับสนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจและผลประโยชน์ต่างตอบแทน

การประมาณค่าสมการในการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างย่อยจะตัดตัวแปรตัวมีแทนธุรกิจวิชาชีพ วิทยาศาสตร์และเทคนิคเนื่องจากไม่มีแรงงานย้ายถิ่นในกลุ่มย่อยทำงานในธุรกิจนี้ ผลของอาชีพและประเภทอุตสาหกรรมต่อการย้ายถิ่นและการส่งเงินไม่แตกต่างกับการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ผลของระดับการศึกษา พบว่า ค่า Marginal Effect และค่าสัมประสิทธิ์ของสมการการส่งเงินของระดับการศึกษามีค่าลดลง โดยเฉพาะค่าสัมประสิทธิ์ของการศึกษาในระดับอนุปริญญาตรี ลดลงถึงร้อยละ 44 จาก 0.16 เหลือ 0.09 เท่านั้น ในขณะที่ค่าสัมประสิทธิ์ของการศึกษาระดับอื่นๆ ปรับลดลงบ้างแต่ไม่มากนัก (ดูตารางที่ 5-1 และ 5-3 เปรียบเทียบกัน)

แรงงานจากครัวเรือนที่ผู้หญิงเป็นหัวหน้ามีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น ค่า Marginal Effect เท่ากับ 1.5% และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.1 ต่างจากค่า Marginal Effect ของการวิเคราะห์แรงงานย้ายถิ่นทั้งหมดมีค่าเพียง 1.1% และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ผลของอายุหัวหน้าครัวเรือนและการที่หัวหน้าครัวเรือนไม่มีรายได้ไม่แตกต่างกันมากนัก ผลการวิเคราะห์สำหรับแรงงานกลุ่มย่อยสอดคล้องกับแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการวิเคราะห์แรงงานทั้งหมด เมื่อจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่ไปทำงานต่างถิ่นเพิ่มขึ้นมีผลในทางบวกให้สมาชิกคนอื่นๆ ออกไปทำงานต่างถิ่นด้วย ค่า Marginal Effect เท่ากับ 1.6% และมีนัยสำคัญที่ 0.05 ต่างจากผลการศึกษาของการวิเคราะห์แรงงานทั้งหมดที่มีค่าเพียง 0.5% และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ดูตารางที่ 5-1 ประกอบ) เนื่องจากครัวเรือนที่มีฐานะไม่ดีอาจไม่สามารถช่วยค่าใช้จ่ายของแรงงาน เช่น ค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายในการหางาน เป็นต้น ดังนั้น การที่มีสมาชิกในครัวเรือนคนอื่นๆ ไปทำงานต่างถิ่นจะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายเหล่านี้ได้มาก สำหรับครัวเรือนที่มีรายได้น้อยค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นจะคิดเป็นสัดส่วนที่สูงของรายได้ เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ของสมการการส่งเงินมีค่าเท่ากับ -0.25 ใกล้เคียงกับค่าสัมประสิทธิ์จากการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่เท่ากับ -0.26 ดังนั้น ผลการศึกษาของการวิเคราะห์กลุ่มย่อยมีความสอดคล้องกับของการวิเคราะห์หลัก อย่างไรก็ตาม ผลเชิงปริมาณของการวิเคราะห์กลุ่มย่อยแสดงถึงการมีข้อจำกัดทางการเงินที่ครัวเรือนไม่สามารถช่วยเหลือค่าใช้จ่ายการย้ายถิ่นได้มากนักและมีความโน้มเอียงตามแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการวิเคราะห์หลัก

ผลเชิงปริมาณของรายได้และทรัพย์สินครัวเรือนสอดคล้องกับการวิเคราะห์แรงงานย้ายถิ่นทั้งหมด กล่าวคือ การย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทรัพย์สินแต่สัมพันธ์ทางลบกับรายได้ครัวเรือน ในขณะที่ทั้งสองตัวแปรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับจำนวนเงินส่งกลับ ผลการประมาณค่าสนับสนุนแรงจูงใจจากการลงทุน อย่างไรก็ตาม แรงงานจากครัวเรือนเกษตรกรที่มีที่ดิน 10-20 ไร่ มีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นลดลง ค่า Marginal Effect เท่ากับ -4.0% มีนัยสำคัญที่ 0.1 เนื่องจากแรงงานกลุ่มย่อยมีฐานะไม่ดีนักและมีการศึกษา

ในระดับปานกลาง การถือครองที่ดินในระดับ 10-20 ไร่ ทำให้ครัวเรือนมีความต้องการแรงงานในภาคเกษตร เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่คาดว่าจะได้รับจากการทำงานกับค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นอาจไม่มากกว่ากันนัก กอปรกับภาวะที่ตลาดเงินไม่สมบูรณ์ การกู้ยืมเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายการย้ายถิ่นต้องอาศัยสินเชื่อระบบที่มี อัตราดอกเบี้ยที่สูงมาก ดังนั้น การทำงานภาคเกษตรในภูมิภาคจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมทำให้ความ โน้มเอียงในการไปทำงานต่างถิ่นลดลง ต่างจากการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่พบว่า เฉพาะแรงงาน จากครัวเรือนที่มีที่ดินตั้งแต่ 40 ไร่จะไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้นค่า Marginal Effect เท่ากับ 5.4% มีนัยสำคัญ ที่ 0.01 อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ของการถือครองที่ดินในสมการการส่งเงินสำหรับการ วิเคราะห์กลุ่มย่อย พบว่า มีค่าเป็นลบและขนาดการติดลบมากกว่าเมื่อเทียบกับการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมดและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามขนาดการถือครองที่ดิน แสดงว่า ผลของการถือครองที่ดินสนับสนุน แรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจและมีความชัดเจนกว่าการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

ตัวแปรแสดงเขตการปกครองและภูมิภาคไม่มีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นและส่งเงินของแรงงานกลุ่ม ย่อย สำหรับผลของความเสียหายได้ของครัวเรือน พบว่า หากปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556 สูงกว่าค่าเฉลี่ย ในระยะยาวหนึ่งส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทำให้ความโน้มเอียงไปทำงานต่างถิ่นลดลง 0.8% ผลการประมาณ ค่าใกล้เคียงกับการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่เท่ากับ 1.0% ทั้งสองค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.1 แสดง ว่า การประกันความเสี่ยงมีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นแต่ไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับ อย่างไรก็ตาม ความ เสี่ยงจากรายจ่ายสุขภาพไม่มีผลต่อการย้ายถิ่นและการส่งเงิน

โดยภาพรวม ผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติสำหรับแรงงานที่มาจากครัวเรือนที่รายได้น้อย สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ของแรงงานย้ายถิ่นทั้งประเทศอย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่ง เงินจะโน้มเอียงไปทางแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจมากกว่า เช่น แรงงานที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้หญิง จะมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นเพิ่มขึ้น ครัวเรือนที่ถือครองที่ดินมากได้รับเงินลดลง เป็นต้น ในขณะที่ แรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทนและการลงทุนยังคงมีความสำคัญอยู่แต่เนื่องจากแรงงานและ ครัวเรือนในกลุ่มตัวอย่างย่อยมีรายได้และทรัพย์สินน้อยทำให้ไม่สามารถลงทุนในการศึกษาหรือการ สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นได้มากนัก ขนาดค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอธิบายของการวิเคราะห์กลุ่ม ย่อยจึงต่ำกว่าของการวิเคราะห์หลัก

ตารางที่ 5-3 ผลการประมาณค่าการตัดสินใจย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานจากครัวเรือนในควินโกล์ที่ 1 และ 2

ตัวแปร	Probit		OLS	
	Marginal Effect	S.E.	Coeff.	S.E.
เพศหญิง (0/1)	-0.0022***	(0.0006)		
อายุ	0.0155*	(0.0085)	0.0094***	(0.0025)
ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน				
บุตรที่สมรสแล้ว (0/1)	-0.0142	(0.0205)	0.0695	(0.0831)
บุตรที่ยังไม่สมรส (0/1)	0.0456***	(0.0170)	-0.0885	(0.0887)
คู่สมรส (0/1)	0.0507***	(0.0118)	0.4560***	(0.0958)
หลาน (0/1)	0.0026	(0.0363)	-0.1671	(0.1333)
เขยหรือสะใภ้ (0/1)	0.0400**	(0.0167)	0.4824***	(0.1005)
อาชีพของแรงงาน				
ผู้ประกอบการวิชาชีพหรืองานที่ใช้ทักษะสูง (0/1)	0.0559***	(0.0085)	0.0226	(0.0658)
พนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้า (0/1)	0.0539***	(0.0078)	0.0388	(0.0528)
ผู้ควบคุมเครื่องจักรและปฏิบัติงานในโรงงาน (0/1)	0.0469***	(0.0096)	0.0394	(0.0508)
อาชีพงานพื้นฐาน (0/1)	0.0403***	(0.0089)	-0.0974*	(0.0505)
อุตสาหกรรมหรือธุรกิจ				
การผลิต (0/1)	0.0678***	(0.0084)	-0.0031	(0.0559)
การก่อสร้าง (0/1)	0.0747***	(0.0065)	-0.0631	(0.0646)
การขายส่งและการขายปลีก (0/1)	0.0217**	(0.0098)	-0.1035**	(0.0439)
การเงินและการประกันภัย (0/1)	0.0218	(0.0286)	-0.2323	(0.1484)
ราชการ (0/1)	-0.0020	(0.0185)	-0.0265	(0.0751)
ระดับการศึกษา				
มัธยมต้น (0/1)	0.0166	(0.0103)	0.0835**	(0.0417)
มัธยมปลาย (0/1)	0.0336***	(0.0093)	0.1246***	(0.0422)
อนุปริญญา (0/1)	0.0048	(0.0168)	0.0890	(0.0654)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	0.0269**	(0.0127)	0.1537**	(0.0605)
คุณลักษณะของครัวเรือนและหัวหน้าครัวเรือน				
อายุหัวหน้าครัวเรือน	-0.0004	(0.0004)	-0.0071***	(0.0016)
หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงาน (0/1)	-0.0481***	(0.0115)	0.2806***	(0.0414)
หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้หญิง (0/1)	0.0152*	(0.0082)	-0.0075	(0.0312)
ลอการิทึมมูลค่าทรัพย์สินครัวเรือน	0.0132***	(0.0036)	0.0890***	(0.0159)

ตัวแปร	Probit		OLS	
	Marginal Effect	S.E.	Coeff.	S.E.
ลูกกรรที่มีรายได้ครัวเรือน	-0.0277***	(0.0091)	0.3547***	(0.0331)
จำนวนสมาชิกที่ออกไปทำงานต่างถิ่น	0.0158**	(0.0065)	-0.2549***	(0.0232)
การถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร				
มีที่ดิน 10 ไร่แต่ไม่เกิน 20 ไร่ (0/1)	-0.0396*	(0.0216)	-0.4385***	(0.0587)
มีที่ดิน 20 ไร่แต่ไม่เกิน 40 ไร่ (0/1)	-0.0054	(0.0209)	-0.3020***	(0.0618)
มีที่ดินตั้งแต่ 40 ไร่ขึ้นไป (0/1)	0.0218	(0.0316)	-0.5356***	(0.1170)
เขตการปกครองและภูมิภาค				
เขตเทศบาล (0/1)	-0.0072	(0.0079)	0.0294	(0.0282)
ภาคกลาง (0/1)	0.0300	(0.0497)	-0.3959	(0.3747)
ภาคเหนือ (0/1)	0.0344	(0.0558)	-0.2813	(0.3734)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (0/1)	0.0883	(0.0810)	-0.1330	(0.3755)
ภาคใต้ (0/1)	0.0326	(0.0465)	-0.4224	(0.3757)
ความเสี่ยงของครัวเรือน				
รายจ่ายสุขภาพตั้งแต่ร้อยละ 40 ของรายจ่าย (0/1)	-0.0093	(0.0808)	0.0095	(0.3404)
ค่ามาตรฐานของปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556	-0.0081*	(0.0048)	0.0078	(0.0164)
ค่าคงที่			5.8155***	(0.5194)
Inverse Mills Ratio			-0.4978**	(0.2148)
Log-Likelihood	-1,174.2			
Chi-square Statistics			768.2	
N	4,164			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

5.4 การวิเคราะห์เชิงประจักษ์โดยใช้แบบจำลองโทบิต

ในทางทฤษฎี เราทราบว่าข้อดีของการประมาณค่าตาม Heckman's (1979) Two-Step Model คือแบบจำลองมีความยืดหยุ่นเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอธิบายอาจมีค่าหรือเครื่องหมายแตกต่างกันสำหรับพฤติกรรมกรรย้ายถิ่นและการส่งเงิน อย่างไรก็ตาม แบบจำลองมีข้อสมมติสำคัญที่กำหนดให้การแจกแจงของค่าความคลาดเคลื่อนในสมการกรรย้ายถิ่นและการส่งเงินเป็นแบบ Bivariate Normal Distribution และมีค่า Variance-Covariance Matrix คงที่ ต่างจากวิธีการประมาณค่าแบบจำลองโทบิต (Tobit Model) ที่ตัวแปรตามของสมการการส่งเงินมีการตัดทิ้งที่ศูนย์ จำนวนเงินส่งกลับ (R_i) จะปรากฏก็ต่อเมื่อตัวแปรแฝง (R_i^*) มีค่าเป็นบวก ตัวแปรแฝง (R_i^*) เป็นตัวแปรที่อธิบายความโน้มเอียงของการส่งเงินกลับ โดยที่ $R_i^* =$

$\mathbf{x}_{ii}\boldsymbol{\beta} + u_i$ และ $R_i = \max(0, R_i^*)$ โดยมีข้อสมมติหลักคือ ค่าความคลาดเคลื่อน (u_i) มีการแจกแจงแบบปกติที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับศูนย์และความแปรปรวนคงที่ โดยมาก ข้อสมมติดังกล่าวมักจะไม่สามารถปฏิเสธได้ เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่ (ดูรายละเอียดในทางทฤษฎีใน Cameron and Trivedi (2005) หน้า 536-542) และจากการทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ศึกษาพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงาน งานวิจัยบางส่วนที่ใช้แบบจำลองของ Heckman (1979) ในการวิเคราะห์ผลการศึกษาได้เพิ่มการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองโทบิตเพื่อเปรียบเทียบผลการประมาณค่าสมการการส่งเงิน ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จะประมาณค่าสมการอธิบายการส่งเงินของแรงงานด้วยแบบจำลองโทบิตเพื่อเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการศึกษาลึก (Robustness Check of the Results)

ตารางที่ 5-4 แสดงผลการประมาณค่าสมการการส่งเงินของแรงงานตามแบบจำลองโทบิต และค่า Marginal Effect ที่แสดงผลเชิงปริมาณของตัวแปรอธิบายต่อการส่งเงินใน 2 รูปแบบ กล่าวคือ ค่า Marginal Effect รูปแบบแรกในคอลัมน์ที่ 4 เป็นค่าเฉลี่ยของแรงงานทั้งหมด 7,337 คน คำนวณจาก $\frac{\partial E(R|\mathbf{x})}{\partial x_i}$ และค่า Marginal Effect รูปแบบที่สองในคอลัมน์ที่ 6 เป็นค่าเฉลี่ยเฉพาะแรงงานย้ายถิ่นที่มีการส่งเงินกลับให้ครัวเรือน จำนวน 6,410 คน คำนวณจาก $\frac{\partial E(R|\mathbf{x}, R > 0)}{\partial x_i}$ ตัวแปรตามคือ ลอการิทึมของเงินส่งกลับในรอบ 1 ปี (บาทต่อคนต่อปี) ผลการศึกษา พบว่า แรงงานหญิงส่งเงินมากกว่าแรงงานชายถึงร้อยละ 27 (= $e^{0.24} - 1$) และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 อายุของแรงงานมีความสัมพันธ์ในทางตรงข้ามกับจำนวนเงินที่ส่งให้ครัวเรือน สำหรับตัวแปรอธิบายที่แสดงความสัมพันธ์ของแรงงานกับหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ขนาดของสัมประสิทธิ์ของกลุ่มสมรมีค่ามากที่สุด (1.95) รองลงมาคือ เขตหรือสะเก (1.53) ผลการประมาณค่าที่ได้สอดคล้องกับแบบจำลอง Heckman Two Step ในตารางที่ 5-1 อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาจากแบบจำลองโทบิต พบว่า บุตรที่ยังไม่สมรสจะส่งเงินให้กับครัวเรือนมากขึ้น ค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.58 และมีนัยสำคัญที่ 0.05 ดังนั้น ผลการประมาณค่าทั้งแบบจำลองโทบิตและแบบจำลองสองขั้นตอนของ Heckman (1979) แสดงให้เห็นว่าเงินส่งกลับของแรงงานเพิ่มขึ้นตามระดับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของแรงงานกับหัวหน้าครัวเรือน

ตารางที่ 5-4 ผลการประมาณค่าสมการการส่งเงินของแรงงานด้วยแบบจำลองโทบิต

ตัวแปร	Coeff.	S.E.	ME 1	S.E.	ME 2	S.E.
เพศหญิง (0/1)	0.247**	(0.10)	0.245**	(0.10)	0.233**	(0.09)
อายุ	-0.026***	(0.01)	-0.026***	(0.01)	-0.025***	(0.01)
ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน						
บุตรที่สมรสแล้ว (0/1)	-0.256	(0.26)	-0.254	(0.26)	-0.241	(0.24)
บุตรที่ยังไม่สมรส (0/1)	0.584**	(0.27)	0.579**	(0.27)	0.553**	(0.26)
คู่สมรส (0/1)	1.954***	(0.26)	1.943***	(0.26)	1.878***	(0.25)
หลาน (0/1)	0.380	(0.45)	0.377	(0.44)	0.360	(0.43)
เขยหรือสะใภ้ (0/1)	1.534***	(0.33)	1.526***	(0.33)	1.473***	(0.32)
อาชีพของแรงงาน						
ผู้ประกอบการวิชาชีพหรืองานที่ใช้ทักษะสูง (0/1)	0.734***	(0.15)	0.728***	(0.15)	0.696***	(0.15)
พนักงานบริการและผู้อำนวยการหน่วยสินค้า (0/1)	1.166***	(0.14)	1.158***	(0.13)	1.109***	(0.13)
ผู้ควบคุมเครื่องจักรและปฏิบัติงานในโรงงาน (0/1)	0.822***	(0.15)	0.816***	(0.15)	0.781***	(0.15)
อาชีพงานพื้นฐาน (0/1)	0.836***	(0.16)	0.830***	(0.16)	0.795***	(0.15)
อุตสาหกรรมหรือธุรกิจ						
การผลิต (0/1)	1.300***	(0.14)	1.291***	(0.14)	1.238***	(0.13)
การก่อสร้าง (0/1)	1.530***	(0.16)	1.521***	(0.16)	1.465***	(0.15)
การขายส่งและการขายปลีก (0/1)	0.242*	(0.14)	0.240*	(0.14)	0.228*	(0.13)
การเงินและการประกันภัย (0/1)	0.851**	(0.34)	0.845**	(0.33)	0.812**	(0.32)
กิจกรรมวิชาชีพ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (0/1)	1.544***	(0.35)	1.536***	(0.35)	1.484***	(0.34)
ราชการ (0/1)	0.124	(0.20)	0.123	(0.20)	0.117	(0.19)
ระดับการศึกษา						
มัธยมต้น (0/1)	0.333**	(0.14)	0.331**	(0.14)	0.315**	(0.13)
มัธยมปลาย (0/1)	0.720***	(0.13)	0.715***	(0.13)	0.683***	(0.13)
อนุปริญญา (0/1)	0.497**	(0.20)	0.493**	(0.20)	0.471**	(0.19)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	1.154***	(0.17)	1.146***	(0.17)	1.098***	(0.16)
คุณลักษณะของครัวเรือนและหัวหน้าครัวเรือน						
อายุหัวหน้าครัวเรือน	-0.021**	(0.01)	-0.021***	(0.01)	-0.020***	(0.00)
หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงาน (0/1)	-0.431***	(0.11)	-0.427***	(0.11)	-0.405***	(0.11)
หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้หญิง (0/1)	0.119	(0.10)	0.118	(0.10)	0.112	(0.09)
ลอการิทึมมูลค่าทรัพย์สินครัวเรือน	0.300***	(0.04)	0.298***	(0.04)	0.283***	(0.04)
ลอการิทึมรายได้ครัวเรือน	-0.105	(0.08)	-0.104	(0.08)	-0.099	(0.07)
จำนวนสมาชิกที่ออกไปทำงานต่างถิ่น	-0.188***	(0.07)	-0.186	(0.07)	-0.177***	(0.07)

ตัวแปร	Coeff.	S.E.	ME 1	S.E.	ME 2	S.E.
การถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร						
มีที่ดิน 10 ไร่แต่ไม่เกิน 20 ไร่ (0/1)	-0.698***	(0.20)	-0.690***	(0.20)	-0.651***	(0.19)
มีที่ดิน 20 ไร่แต่ไม่เกิน 40 ไร่ (0/1)	-0.547**	(0.22)	-0.541**	(0.21)	-0.511**	(0.20)
มีที่ดินตั้งแต่ 40 ไร่ขึ้นไป (0/1)	0.099	(0.36)	0.098	(0.36)	0.093	(0.34)
เขตการปกครองและภูมิภาค						
เขตเทศบาล (0/1)	-0.036	(0.09)	-0.036	(0.09)	-0.034	(0.09)
ภาคกลาง (0/1)	-0.371	(0.37)	-0.368	(0.37)	-0.348	(0.35)
ภาคเหนือ (0/1)	-0.034	(0.37)	-0.033	(0.36)	-0.032	(0.35)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (0/1)	0.661*	(0.36)	0.655*	(0.36)	0.622*	(0.34)
ภาคใต้ (0/1)	-0.610	(0.38)	-0.604	(0.38)	-0.570	(0.36)
ความเสี่ยงของครัวเรือน						
รายจ่ายสุขภาพตั้งแต่ร้อยละ 40 ของรายจ่าย (0/1)	-0.126	(0.66)	-0.125	(0.66)	-0.119	(0.62)
ค่ามาตรฐานของปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556	-0.114**	(0.05)	-0.113**	(0.05)	-0.107**	(0.05)
ค่าคงที่	6.303	(1.01)				
Chi-square Statistics	1,147.8					
Censored Observation	927					
Uncensored Observation	6,410					

หมายเหตุ: ค่า Marginal effects: $ME\ 1 = \partial E(R|x)/\partial x_i$ และ $ME\ 2 = \partial E(R|x, R > 0)/\partial x_i$, *มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

อาชีพของแรงงานมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับจำนวนเงินส่งกลับ ทั้งค่าสัมประสิทธิ์และค่า Marginal Effect มีนัยสำคัญที่ 0.01 ต่างจากผลการประมาณค่าตาม แบบจำลอง Heckman Two Step ที่อาชีพของแรงงานมีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นแต่ไม่มีผลต่อพฤติกรรมการส่งเงิน ยกเว้นแรงงานที่ประกอบอาชีพพื้นฐานเท่านั้น ประเภทของอุตสาหกรรมหรือธุรกิจมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับจำนวนเงินส่งกลับ ค่า Marginal Effect ของกิจกรรมวิชาชีพมีค่ามากที่สุด รองลงมาเป็นของอุตสาหกรรมก่อสร้างและการผลิต ในขณะที่ของภาคบริการมีค่าไม่สูงนัก แต่ทุกค่ามีนัยสำคัญอย่างน้อยที่ 0.10 ยกเว้นค่าของการทำงานภาคราชการที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แรงงานที่มีการศึกษาระดับสูงจะส่งเงินให้กับครัวเรือนมากขึ้น ค่าสัมประสิทธิ์ของแรงงานที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีค่าสูงสุดเท่ากับ 1.15 รองลงมา คือ ค่าของระดับมัธยมปลาย อนุปริญญา และมัธยมต้น ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม อายุและเพศของหัวหน้าครัวเรือนไม่มีผลต่อการส่งเงินของแรงงานและที่น่าประหลาดใจคือ ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนไม่ทำงานได้รับเงินส่งกลับลดลง แตกต่างจากผลการวิเคราะห์ตาม

แบบจำลอง Heckman Two Step ที่พบว่า คุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือนมีผลต่อทั้งการตัดสินใจย้ายถิ่น และการส่งเงิน ครัวเรือนที่ทรัพย์สินมากจะได้รับเงินส่งกลับมากขึ้นในขณะที่ครัวเรือนที่รายได้สูงมีแนวโน้มจะได้รับเงินลดลง¹³ สอดคล้องกับพฤติกรรมการย้ายถิ่นแต่ต่างจากการส่งเงินในการวิเคราะห์หลักที่พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของทรัพย์สินและรายได้มีค่าเป็นบวก ผลการศึกษาที่ได้ช่วยสนับสนุนแรงจูงใจจากการลงทุน กล่าวคือ ครัวเรือนที่มีทรัพย์สินมากมีแนวโน้มที่จะยอมรับความเสี่ยงจากการลงทุนมากขึ้น ดังนั้น ครัวเรือนจะลงทุนสนับสนุนการศึกษาของแรงงานหรือช่วยค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่น และเมื่อแรงงานมีรายได้ก็ส่งรายได้บางส่วนตอบแทนในกับครัวเรือน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายได้และรายจ่ายของครัวเรือนผลเชิงปริมาณของแรงจูงใจจากการลงทุนไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากรายได้หรือรายจ่ายเป็นมีความไม่แน่นอนมีลักษณะเป็นรายได้ชั่วคราว (Transitory Income) ต่างจากทรัพย์สินที่เป็นการสะท้อนความมั่งคั่งของครัวเรือน

เงินส่งกลับของแรงงานจะลดลงเมื่อครัวเรือนมีสมาชิกไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น ค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.19 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 แต่ขนาดสัมประสิทธิ์น้อยกว่าของการวิเคราะห์หลักที่เท่ากับ -0.26 ผลการศึกษาที่ได้มีความสอดคล้องกัน คือ เมื่อมีแรงงานไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น แรงงานจะช่วยค่าใช้จ่ายในการดูแลสมาชิกครัวเรือนที่ยังอาศัยในภูมิลำเนาเดิมสนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจสำหรับตัวแปรแสดงการถือครองที่ดินทำกินในภาคเกษตร พบว่า แรงงานจากครัวเรือนที่มีที่ดินปานกลางประมาณ 10 ถึงไม่เกิน 40 ไร่ มีแนวโน้มส่งเงินลดลงเมื่อเทียบกับกลุ่มอ้างอิงที่มีที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ แสดงว่าการที่ครัวเรือนมีที่ดินเป็นของตนเองทำให้มีความต้องการแรงงานในภาคเกษตร ดังนั้น สมาชิกครัวเรือนบางส่วนจำเป็นต้องช่วยทำงานในภาคเกษตรไม่สามารถไปทำงานต่างถิ่นได้ เงินส่งกลับจึงลดลงสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์หลัก

เขตการปกครองและภูมิภาคไม่มีผลต่อพฤติกรรมการส่งเงินของแรงงาน ยกเว้นแรงงานที่มีภูมิลำเนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวโน้มจะส่งเงินให้ครัวเรือนมากกว่าเมื่อเทียบกับแรงงานจากภูมิภาคอื่นๆ ผลการศึกษาเหมือนกับการวิเคราะห์หลัก ความเสี่ยงของรายได้ครัวเรือนประเมินจากปริมาณน้ำฝน พบว่า แรงงานที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดที่มีปริมาณน้ำฝนดี (มากกว่าค่าเฉลี่ยในระยะยาว) จะส่งเงินลดลง เมื่อปริมาณน้ำฝนเพิ่มขึ้นมากกว่าค่าเฉลี่ยในระยะยาวหนึ่งส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทำให้เงินส่งกลับลดลงถึงร้อยละ 11 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ดังนั้น มีความเป็นไปได้สองรูปแบบ คือ 1) แรงงานไม่มีความจำเป็นต้องส่งเงินให้ครัวเรือนมากนักเพราะครัวเรือนมีรายได้ดีจากภาคเกษตร หรือ 2) การที่ปริมาณน้ำฝนดีทำให้มีความต้องการแรงงานในภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้นทำให้ประชากรวัยทำงานเลือกที่จะทำการเกษตรในภูมิลำเนาแทนที่จะไปทำงานต่างถิ่น การใช้แบบจำลองโทบิตไม่สามารถตรวจสอบได้ว่ามาจาก

¹³ ค่าสัมประสิทธิ์ของรายได้ครัวเรือนไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อเปลี่ยนมาใช้รายจ่ายครัวเรือนแทน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.204 และมีนัยสำคัญที่ 0.05

สาเหตุใด แต่จากการวิเคราะห์หลักในแบบจำลอง Heckman Two Step พบว่า กรณีของประเทศไทย ผลการศึกษาเป็นไปตามรูปแบบที่ 2 ปริมาณน้ำฝนที่ดีทำให้แรงงานตัดสินใจไปทำงานต่างถิ่นลดลงในขณะที่ไม่มีผลต่อจำนวนเงิน

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ของแรงจูงใจที่อธิบายพฤติกรรมการส่งเงินกลับของแรงงาน โดยการใช้แบบจำลองโทบิตมีความใกล้เคียงกับการวิเคราะห์แบบจำลอง Heckman Two Step พบว่า พฤติกรรมการส่งเงินเป็นการผสมผสานระหว่างการลงทุน ผลประโยชน์ต่างตอบแทน ความเห็นอกเห็นใจ และการประกันความเสี่ยง

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

การย้ายถิ่นของแรงงานจากภาคเกษตรในชนบทเข้ามาทำงานภาคอุตสาหกรรมหรือบริการในเขตเมืองเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือนในถิ่นฐานเดิมเป็นรูปแบบการถ่ายโอนทรัพยากรทางเศรษฐกิจจากเขตเมืองสู่ชนบทหรือจากต่างประเทศมาภายในประเทศ เงินส่งกลับของแรงงานเป็นแหล่งรายได้สำคัญของครัวเรือนโดยภาพรวม ในปี พ.ศ. 2554 แรงงานย้ายถิ่นในประเทศมีประมาณ 1.2 ล้านคน ในจำนวนนี้ร้อยละ 20 ของแรงงานย้ายถิ่นของประเทศไทยมีการส่งเงินหรือสิ่งของให้กับครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม โดยมากครัวเรือนในถิ่นฐานเดิมจะทำการผลิตในภาคเกษตร ในช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่มาจากครอบครัวเกษตรกรที่ยากจนและจบการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษา ความยากจนและสภาพการทำเกษตรกรรมเป็นปัจจัยผลักดันที่ทำให้แรงงานหนุ่มสาวจากเขตชนบทเข้ามาหางานในเขตเมืองเพื่อส่งเงินให้กับบิดามารดาเพื่อใช้จ่ายอุปโภคบริโภค รูปแบบการถ่ายโอนทรัพยากรจากประชากรวัยหนุ่มสาวไปยังผู้สูงอายุ (Old-Age Support) ผ่านความสัมพันธ์ทางครอบครัวและมีความคล้ายคลึงกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ รูปแบบการย้ายถิ่นอาจเป็นการออกจากภาคเกษตรและทำงานในภาคอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัว ครัวเรือนในชนบทจะมีสมาชิกครัวเรือนอย่างน้อยหนึ่งคนมีการย้ายถิ่นในลักษณะนี้ ในขณะที่แรงงานย้ายถิ่นส่วนหนึ่งเป็นการย้ายถิ่นตามฤดูกาล ส่วนใหญ่เป็นแรงงานชายและมีทักษะไม่มากนักที่ย้ายมาทำงานในเมืองในช่วงนอกฤดูกาลเกษตรและกลับไปทำงานภาคเกษตรในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว

เพศกับสภาพการจ้างงานในอุตสาหกรรม แรงงานชายจะประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมที่ทันสมัย ในขณะที่แรงงานหญิงจะทำงานในการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้น การพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 รัฐบาลลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของประเทศและส่งเสริมการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศที่มีการตั้งฐานการผลิตในพื้นที่ยุทธศาสตร์ในเมืองสำคัญของภูมิภาคเพื่อเป็นฐานการผลิตสินค้าส่งออก จำนวนแรงงานย้ายถิ่นในเขตกรุงเทพและปริมณฑลลดลงโดยแรงงานมีการย้ายถิ่นระหว่างจังหวัดภายในภูมิภาคหรือต่างภูมิภาคมากขึ้น ภาคตะวันออกเป็นจุดหมายปลายทางของแรงงานย้ายถิ่นจากทั่ว

ประเทศโดยเฉพาะแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สินค้าส่งออกสำคัญของไทยในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นเนื่องจากประเทศไทยมีความได้เปรียบจากค่าจ้างแรงงานต่ำ

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง เงินเพื่อและค่าแรงที่ปรับสูงขึ้นและการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะสูงทำให้ต้นทุนการผลิตปรับเพิ่มขึ้น ประเทศไทยได้สูญเสียความสามารถในการแข่งขันในอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นหลัก และเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ธุรกิจของภาคเอกชนได้ทยอยปิดกิจการลงทำให้แรงงานในเขตเมืองย้ายกลับไปยังภูมิภาคในชนบท ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจทำให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจติดลบถึงร้อยละ 11 อัตราการว่างงานอยู่ที่ร้อยละ 4 ในปีพ.ศ. 2541 สัดส่วนครัวเรือนที่ยากจนปรับเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11 ในปีพ.ศ. 2541 เป็นร้อยละ 16 ในปีพ.ศ. 2542 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) รัฐบาลได้ส่งเสริมยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านการปฏิรูปการศึกษา ในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 ได้กำหนดให้รัฐบาลมีหน้าที่จัดการศึกษาพื้นฐานให้ประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นจุดเริ่มต้นของพระราชบัญญัติการศึกษาในปี พ.ศ. 2542 การส่งเสริมการศึกษาทำให้ประชาชนรุ่นหลังได้รับการศึกษาในระบบเพิ่มมากขึ้น การขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนของรัฐบาลทำให้ลักษณะของแรงงานย้ายถิ่นเปลี่ยนไปจากเดิม คือ แรงงานย้ายถิ่นในปัจจุบันจึงเป็นแรงงานย้ายถิ่นที่มีการศึกษาสูงจากครัวเรือนที่ฐานะดี เกือบร้อยละ 20 ของแรงงานย้ายถิ่นทั่วประเทศจบการศึกษาระดับอุดมศึกษา โครงสร้างเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้รายได้นอกภาคเกษตรมีความสำคัญมากขึ้น การสนับสนุนการศึกษามูลค่าสูงเพื่อรูปแบบการลงทุนที่สำคัญของครัวเรือนเนื่องจากในสภาวะปัจจุบัน การศึกษาเป็นการเพิ่มโอกาสในการทำงานในภาคอุตสาหกรรมหรือบริการที่ทันสมัยและได้รับค่าตอบแทนสูง

เงินส่งกลับเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของครัวเรือนในชนบท จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนปี พ.ศ. 2556 พบว่า ร้อยละ 14 ของครัวเรือนทั่วประเทศได้รับเงินส่งกลับจากสมาชิกครัวเรือนที่ไปทำงานต่างถิ่น จำนวนเงินส่งกลับคิดเป็นร้อยละ 27 ของรายได้ครัวเรือน (ก่อนรวมเงินส่งกลับ) หรือร้อยละ 32 ของรายจ่ายครัวเรือน ค่าเฉลี่ยของเงินส่งกลับของแรงงานอยู่ที่ประมาณ 4,000 บาทต่อคนต่อเดือน สัดส่วนเงินส่งกลับต่อรายได้จากการทำงานอยู่ที่ประมาณร้อยละ 16 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับการศึกษาเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนาที่สัดส่วนดังกล่าวอยู่ประมาณร้อยละ 10-30 ของรายได้แรงงาน (Stark and Lucas, 1988) กรณีของประเทศไทย รูปแบบการย้ายถิ่นหลักเป็นการย้ายถิ่นในประเทศ การย้ายไปทำงานต่างประเทศมีสัดส่วนน้อยมากประมาณร้อยละ 6 ของการย้ายถิ่น ส่วนใหญ่เป็นการเดินทางไปทำงานในภูมิภาคเอเชีย เช่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น จำนวนแรงงานไทยที่ทำงานต่างประเทศ

ทั้งหมดมีประมาณ 1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 3 ของกำลังแรงงานของประเทศถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในขณะที่แรงงานต่างประเทศทั้งหมดในไทยมีถึง 4.5 ล้านคน รายได้จากแรงงานไทยในต่างประเทศที่ส่งกลับมาประเทศไทยในปี 2013 คิดเป็นร้อยละ 0.3 ของ GDP ในขณะที่รายได้อาจได้จากแรงงานต่างประเทศในไทยที่โอนไปต่างประเทศมีมากถึงร้อยละ 0.8 ของ GDP สอดคล้องกับข้อมูลจำนวนคนไทยที่ได้รับอนุญาตให้ไปทำงานต่างประเทศมีสัดส่วนลดลง แสดงว่า เงินส่งกลับระหว่างประเทศของแรงงานไทยมีบทบาททางเศรษฐกิจค่อนข้างจำกัดเมื่อเทียบกับเงินส่งกลับจากแรงงานย้ายถิ่นในประเทศและในอนุภูมิภาคอื่นใกล้เคียง ประเทศไทยอาจประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานเนื่องจากประเทศเพื่อนบ้านอย่างพม่า กัมพูชา และลาว มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจต่อเนื่องทำให้ความแตกต่างค่าจ้างลดลง แรงงานต่างชาติส่วนหนึ่งอาจเดินทางกลับไปยังประเทศของตน

จากกรอบทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่น (The New Economics of Labor Migration) การส่งเงินของแรงงานย้ายถิ่นให้กับครัวเรือนเป็นกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญ เมื่อครัวเรือนมีรายได้มากขึ้นจะทำให้มาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้นและช่วยลดปัญหาความยากจน การที่ครัวเรือนมีรายได้นอกภาคเกษตรครอบคลุมไปกับรายได้จากภาคเกษตรที่มีความไม่แน่นอนสูงจะเป็นการช่วยลดความเสี่ยงทางรายได้ของครัวเรือนผ่านรูปแบบการซื้อประกันจากสมาชิกในครัวเรือน กล่าวคือ เมื่อรายได้ภาคเกษตรลดลง เงินส่งกลับจากแรงงานจะเพิ่มมาชดเชยทำให้รายได้ครัวเรือนไม่ลดลงมากนัก การบริโภคเป็นไปอย่างราบรื่น (Consumption Smoothing) นอกจากนี้ ในภาวะที่ตลาดเงินและตลาดทุนของประเทศยังพัฒนาไม่เต็มที่ ครัวเรือนในชนบทส่วนใหญ่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบทำให้การขยายการลงทุนต้องอาศัยเงินออมของครัวเรือนเป็นหลัก การส่งเงินของแรงงานย้ายถิ่นจึงเป็นรูปแบบหนึ่งในการสร้างเงินออมของครัวเรือน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานไทย และเพื่อตรวจสอบแรงจูงใจหลักที่อธิบายพฤติกรรมการส่งเงินของแรงงาน โดยใช้ข้อมูลระดับบุคคลและครัวเรือนจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนปี พ.ศ. 2556 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติและข้อมูลปริมาณน้ำฝนระดับจังหวัดปี พ.ศ. 2545-2556 จากกรมอุตุนิยมวิทยา แรงจูงใจหลักแบ่งได้ 4 รูปแบบ คือ ความเห็นอกเห็นใจ ผลประโยชน์ต่างตอบแทน การประกันความเสี่ยง และการลงทุน การเลือกกลุ่มตัวอย่างเริ่มจากการเลือกครัวเรือนที่มีรายละเอียดการย้ายถิ่นและการรับเงิน กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 7,337 คน จาก 6,097 ครัวเรือน ผู้วิจัยในกำหนดให้ แรงงานย้ายถิ่นคือ แรงงานที่ไปทำงานคนละอำเภอหรือจังหวัดหรือต่างประเทศ ทำให้จำนวนแรงงานย้ายถิ่นเท่ากับ 6,410

คน (ร้อยละ 87) และแรงงานไม่ย้ายถิ่นเท่ากับ 927 คน (ร้อยละ 13) วิธีการประมาณค่าที่เลือกใช้คือแบบจำลองสองขั้นตอนของ Heckman (1979) โดยแบ่งการตัดสินใจเป็น 2 ขั้นตอน คือ การย้ายถิ่นและการส่งเงิน โดยมีสมมติฐานว่าปัจจัยนอกเหนือการควบคุมของการย้ายถิ่นและการส่งเงินอาจมีความสัมพันธ์กัน

ผลการศึกษาสำคัญจากการใช้วิธีการทางเศรษฐมิติ พบว่า ปัจจัยนอกเหนือการควบคุมของการย้ายถิ่นและการส่งเงินมีความสัมพันธ์ในทางลบ แสดงว่า แรงงานที่ไปทำงานต่างถิ่นมีแนวโน้มส่งเงินให้ครัวเรือนได้ลดลงเมื่อเทียบกับแรงงานทั้งหมด (รวมแรงงานย้ายถิ่นและไม่ย้ายถิ่น) นัยยะดังกล่าวแสดงว่า แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำงานต่างถิ่นไม่มากนักแต่มีแรงผลักดันบางอย่าง อาจจะเป็นความยากจนหรือการขาดโอกาสการทำงานในชนบท ให้แรงงานต้องออกไปทำงานต่างถิ่น

ตัวแปรอธิบายที่มีผลต่อการย้ายถิ่น คือ การศึกษา อาชีพ ประเภทของอุตสาหกรรมหรือธุรกิจเป็นตัวแปรหลักที่อธิบายความโน้มเอียงในการไปทำงานต่างถิ่น แรงงานที่เป็นบุตร คู่สมรส เขยหรือสะใภ้ มีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นเพื่อส่งเงินให้ครัวเรือน แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่มาจากครัวเรือนที่มีทรัพย์สินหรือมีการถือครองที่ดินเพื่อเกษตรมาก ภูมิภาคและเขตการปกครองไม่มีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น ยกเว้นแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นเพิ่มขึ้น การส่งเงินกลับของแรงงานไทยเป็นการผสมผสานของแรงจูงใจทั้ง 4 รูปแบบ โดยมีข้อค้นพบสำคัญ ดังนี้

ผลการศึกษาที่สนับสนุนแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจ แรงงานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหัวหน้าครัวเรือนจะส่งเงินให้ครัวเรือนมากขึ้น ครัวเรือนเกษตรกรที่ถือครองที่ดินมากจะได้รับเงินลดลง ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงานจะได้รับเงินเพิ่มมากขึ้น และที่น่าสนใจ เมื่อครัวเรือนมีแรงงานย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นจะทำให้เงินส่งกลับของแรงงานแต่ละคนลดลง ทั้งนี้เพราะแรงงานช่วยกันสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้กับครัวเรือนในถิ่นฐานเดิม

ผลการศึกษาที่สนับสนุนแรงจูงใจจากผลประโยชน์ต่างตอบแทน แรงงานที่เป็นคู่สมรสและเขยหรือสะใภ้ของหัวหน้าครัวเรือนจะส่งเงินมากขึ้นเมื่อเทียบกับความสัมพันธ์รูปแบบอื่นๆ ทั้งนี้ คู่สมรสมักเป็นแรงงานย้ายถิ่นแบบชั่วคราว ดังนั้น การไปทำงานต่างถิ่นเพื่อหาเงินและมีความตั้งใจจะกลับภูมิลำเนาเดิม ในขณะที่เขยหรือสะใภ้จะส่งเงินเพื่อให้ครัวเรือนใช้ในการดูแลบุตรของตน ครัวเรือนที่มีรายได้สูงแสดงถึงค่าเสียโอกาสที่เพิ่มขึ้นในการดูแลทรัพย์สินหรือบุตรหลานของแรงงาน ดังนั้น เงินส่งกลับต้องปรับเพิ่มขึ้น

ผลการศึกษาที่สนับสนุนแรงจูงใจจากการประกันความเสี่ยง แรงงานที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดที่มีปริมาณน้ำฝนดีมีแนวโน้มไปทำงานต่างถิ่นลดลง แต่ปริมาณน้ำฝนไม่มีผลต่อจำนวนเงินส่งกลับ และที่น่า

ประหลาดใจ คือ ครัวเรือนที่มีรายจ่ายรักษาพยาบาลสูงจะได้รับเงินลดลง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะแรงงานมีความจำเป็นต้องช่วยดูแลสมาชิกที่เจ็บป่วยทำให้ไม่สามารถไปทำงานต่างถิ่นได้

ผลการศึกษาที่สนับสนุนแรงจูงใจจากการลงทุน เงินส่งกลับของแรงงานเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา และมูลค่าทรัพย์สินครัวเรือน ครัวเรือนที่มีทรัพย์สินมากมีความสามารถในการลงทุนทางการศึกษานุทรหลานได้มากขึ้น เมื่อแรงงานออกไปทำงานต่างถิ่นจะส่งเงินให้ครัวเรือนแม้ว่าครัวเรือนจะมีฐานะดีแล้วก็ตาม นอกจากนี้ เมื่อตรวจสอบการส่งเงินออกจากครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ส่งเงินให้กับบุตรที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน เมื่อบุตรเข้าสู่ตลาดแรงงานจะส่งเงินรายได้จากการทำงานให้กับบิดามารดาเป็นผลตอบแทนการลงทุน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา 2 รูปแบบ รูปแบบแรกเป็นการวิเคราะห์กลุ่มย่อยสำหรับแรงงานที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยประเมินจากรายจ่ายการบริโภคต่อคน กลุ่มตัวอย่างลดลงจาก 7,337 คนเหลือ 4,164 คน รูปแบบที่สองเป็นการเปลี่ยนวิธีการประมาณค่าโดยใช้แบบจำลองโทบิต ผลการศึกษาที่ได้มีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์หลัก แต่สำหรับการวิเคราะห์กลุ่มย่อย การส่งเงินมีความสอดคล้องกับแรงจูงใจจากความเห็นอกเห็นใจมากขึ้น ผลการศึกษาในครั้งนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาที่ได้ครั้งนี้สนับสนุนกรอบการวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์ใหม่ว่าด้วยการย้ายถิ่นของแรงงาน การส่งเงินจากการทำงานให้ครัวเรือนเป็นรูปแบบการถ่ายโอนทรัพยากรของภาคประชาชน (Private Transfers) ผ่านสัญญาที่ไม่เป็นทางการภายในครอบครัว เงินส่งกลับมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มรายได้ให้ครัวเรือนที่ได้รับเงินและเป็นรูปแบบการประกันความเสี่ยงของครัวเรือนในประเทศไทย ในระดับมหภาค การย้ายถิ่นและการส่งเงินเป็นการถ่ายโอนทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่กระจุกตัวในเขตเมืองไปยังชนบทผ่านการเคลื่อนย้ายของแรงงาน หากรัฐบาลขยายการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานและสนับสนุนการลงทุนภาคเอกชนไปยังท้องถิ่นมากขึ้น ภาคเอกชนมีโอกาสได้รับผลตอบแทนทางธุรกิจเพิ่มขึ้นจากกำลังซื้อที่สูงขึ้นของครัวเรือนในชนบทและทำให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่ การเคลื่อนย้ายแรงงานจะไม่กระจุกตัวเฉพาะในพื้นที่เศรษฐกิจ เป็นการช่วยลดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น เช่น ปัญหาความแออัด สุขอนามัย การขาดแคลนแรงงานในบางพื้นที่ และปัญหาสังคมต่างๆ

ครัวเรือนส่วนใหญ่ของประเทศยังเผชิญกับข้อจำกัดทางการเงิน (Financial Constraint) การพัฒนาระบบการเงินของประเทศให้ครอบคลุมประชากรมากขึ้นในการเข้าถึงสินเชื่อในภาคเกษตรและการลงทุน การประกันภัย จะช่วยสนับสนุนการลงทุนในระดับท้องถิ่นและส่งเสริมการจ้างงาน การที่เงินส่งกลับมีบทบาทในการประกันความเสี่ยงที่ครัวเรือนจัดการกันเอง (Self-insurance) จะครอบคลุมความเสียหายได้ไม่มากนัก ดังนั้น การกำหนดนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) เป็นหลักประกันพื้นฐานในการช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาและให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เมื่อประชาชนมีความมั่นคงทางรายได้จะเป็นผลดีต่อการรักษาเสถียรภาพของเศรษฐกิจในระยะยาว

สำหรับแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การใช้นโยบายส่งเสริมการกระจายรายได้หรือการช่วยเหลือจากภาครัฐควรคำนึงรูปแบบการย้ายถิ่นและการส่งเงินที่ปรากฏในสังคมไทย และผลของการเบียดออก (Crowding out Effect) ที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น การให้เงินช่วยเหลือผู้สูงอายุของภาครัฐอาจส่งผลให้แรงงานที่เป็นบุตรส่งเงินให้บิดามารดาลดลง หรือการเพิ่มสิทธิประโยชน์ให้กับคนว่างงาน อาจทำให้แรงงานส่งเงินให้ครัวเรือนลดลงเนื่องจากการซื้อประกันความเสี่ยงจากการตกงานผ่านระบบประกันสังคม เป็นต้น การคาดการณ์การปรับตัวของครัวเรือนจะทำให้นโยบายลดความเหลื่อมล้ำของรัฐบาลมีประสิทธิภาพมากขึ้น

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนปี พ.ศ. 2556 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นการเลือกเฉพาะครัวเรือนที่มีรายละเอียดการรับเงินหรือสิ่งของจากสมาชิกที่ไปทำงานต่างถิ่น รายละเอียดส่วนบุคคลของแรงงานยังไม่ครบถ้วน ทำให้การวิเคราะห์ผลเชิงปริมาณในบางประเด็นทำได้จำกัด เป็นต้นว่า การวิเคราะห์ผลของการเปลี่ยนแปลงสมาชิกครัวเรือนหรือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบครัวเรือนจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวขนาดเล็กต่อการย้ายถิ่นและการส่งเงิน รวมทั้งการศึกษาวิจัยที่ตรวจสอบความสัมพันธ์ของเครือข่ายต่อการย้ายถิ่นและการส่งเงินตามทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (Social Network Theory) ดังนั้น การศึกษาวิจัยในอนาคตควรผสมผสานการวิจัยเชิงคุณภาพด้วย

ในช่วง 2 ทศวรรษหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 โครงสร้างเศรษฐกิจและตลาดแรงงานของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก กรณีของประเทศไทย การประกันความเสี่ยงจากความสัมพันธ์ในครอบครัว (Family-Provided Insurance) ระหว่างแรงงานย้ายถิ่นกับสมาชิกคนอื่นๆ ในครัวเรือนยังมีความสำคัญอยู่ แต่ในอนาคตรูปแบบการประกันผ่านระบบประกันสังคม (Social Security Insurance) จะมี

บทบาทมากขึ้น ดังนั้น การศึกษารูปแบบการถ่ายโอนทรัพยากรในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจากเมืองไปชนบท จากประชากรวัยหนุ่มสาวไปยังประชากรสูงอายุ เป็นสิ่งสำคัญ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลพาแนลที่เป็นการใช้กลุ่มตัวอย่างซ้ำจะทำให้ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณสามารถนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายได้มากขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

แคร์รี ริคเตอร์, ฟิลิป เกสต์ม วาทีนี บุญชะลัทธิ, นิตยา พิริยะธรรมวงศ์ และนิมฟา บี โอเฮนา. (2540). *การติดตามผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การย้ายถิ่นเป็นการเพิ่มรายได้หรือเพิ่มความเครียดให้กับครอบครัวชนบท*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

นิคม จันทรวิฑูร (2544). *แรงงานไทย: 35 ปี บนเส้นทางการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วรวิทย์ เจริญเลิศ และ นภาพร อติวานิชยพงศ์ (2546). *การพัฒนากระบวนการสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส: กลุ่มแรงงานในภาคอุตสาหกรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมาลี ปิตยานนท์ (2545). *ตลาดแรงงานไทยกับนโยบายรัฐ*. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2556). *วิวัฒนาการของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2555*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558). *สถิติด้านสังคม: รายงาน*. เข้าถึงได้จาก http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatSubDefault_Final.aspx?catid=2

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2554). *การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2556). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2557). *สรุปผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (เดือน มกราคม พ.ศ. 2557)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2558). สถิติปริมาณน้ำฝน ณ สถานีอุตุนิยมวิทยา พ.ศ. 2545-2557. เข้าถึงได้จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries27.html>.

ภาษาอังกฤษ

Agarwal, R. and Horowitz, W. (2002). "Are international remittances altruism or insurance? evidence from Guyana using multiple-migrant households." *World Development* 30(11), 2033-2044.

Amemiya, T. (1985). *Advanced Econometrics*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press

Amuedo-Dorantes, C. and Pozo, S. (2006). Remittances as insurance: Evidence form Mexican immigntants. *Journal of Population Economics*, 19(2), 227-254.

Becker, G.(1974). A theory of social interactions. *Journal of Political Economy*, 82(6), 1063-1093.

Caffrey, R. (1992). Family care of the elderly in Northeast Thailand: Changing patterns. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 7(2), 105-116.

Cameron, A. C., and Trivedi, P. K.. (2005). *Microeconometrics: Methods and Applications*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.

Cox, D. (1987). Motives for private transfers, *Journal of Political Economy*, 95(3), 508-546.

Cox, D., Ester, Z., and Jimenez, E. (1998). Motives for private transfers over the life cycle: An analytical framework and evidence for Peru. *Journal of Development Economics*, 55(1), 57-80.

de Brauw, A., Mueller, V. and Woldehanna, T. (2013). Motives to remit: Evidence from tracked internal migrants in Ethiopia. *World Development*, 50, 13-23.

- de la Brière, B., Sadoulet, E., de Janvry, A. and Lambert, S. (2002). The roles of destination, gender, and household composition in explaining remittances: An analysis for the Dominican Sierra. *Journal of Development Economics*, 68(2), 309-328.
- de Young, J. (1955). *Village Life in Modern Thailand*. Berkeley: University of California Press.
- Funkhouser, E. (1995). Remittances from international migration: A comparison of El Salvador and Nicaragua. *Review of Economics and Statistics*, 77(1), 137-146.
- Garip, F. (2012). An intergrated analysis of migration and remittances: Modeling migration as a mechanism for selection. *Population Research and Policy Review*, 31(5), 637-663.
- Gubert, F. (2002). Do migrants insure those who stay behind? Evidence from the Kayes area (Western Mali). *Oxford Development Studies*, 30(3), 267-287.
- Harris, J. and Todaro, M. (1970). Migration, unemployment, and development: Two-sector analysis. *American Economic Review*, 60, 126-142.
- Heckman, J. (1979). Sample selection bias as a specification error. *Econometrica*, 47(1), 153-161.
- Hoddinott, J.(1994). A model of migration and remittances applied to Western Kenya." *Oxford Economic Papers*, 46(3), 459-476.
- Lillard, L. and Willis,R.J. (1997). Motives for intergenerational transfers: Evidence from Malaysia. *Demography*, 34(1), 115-134.
- Lucas, R. (1998). Internal migration and urbanization: Recent contributions and new evidence. *Institute for Economic Development Discussion Paper Series 91*. Boston: Boston University.
- Lucas, R. and Stark, O. (1985). Motivations to remit: Evidence from Botswana. *Journal of Political Economy*, 93(5), 901-918.
- Massey, D., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. and Taylor, J. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.

- McKay, A. and Deshingkar, P. (2014). Internal remittances and poverty: Further evidence from Africa and Asia. *Working Paper 12*, Migration out of Poverty Research Programme Consortium. Sussex: University of Sussex.
- Mills, M. (1999). *Thai Women in the Global Labor Force: Consuming Desires, Contested Selves*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Niimi, Y., Pham, T., and Reilly, B. (2009). Determinants of remittances: Recent evidence using data on internal migrants in Vietnam. *Asian Economic Journal*, 23(1), 19-39.
- Osaki, K.. (2003). Migrate remittances in Thailand: Economic necessity or social norm?. *Journal of Population Research*, 20(2), 203-222.
- Paulson, A. (2000). Insurance motives for migration: Evidence from Thailand. *Working Paper*. Evanston, IL, US: Kellogg School of Management, Northwestern University.
- Phongpaichit, P. and Baker, C. (1995). *Thailand: Economy and Politics*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Piracha, M. and Saraogi, A. (2011). Motivations for remittances: Evidence from Moldova. *IZA Discussion Paper No. 5467*: Institute for the Study of Labor.
- Poirine, B. (1997). A theory of remittances as an implicit family loan arrangement. *World Development*, 25(4), 589-611.
- Rapoport, H. and Docquier, F. (2006). The economics of migrants' remittances. In S. Kolm and J. Mercier (Eds.), *Handbook of Economics of Giving, Altruism, and Reciprocity* (pp.1138-1195). Amsterdam: North Holland.
- Reichert, J. (1981). The migrant syndrome: Seasonal US wage labor and rural development in Central Mexico. *Human Organization*, 40(1), 56-66.
- Stark, O. and Bloom, D. (1985). The new economics of labor migration. *American Economic Review*, 75, 173-178.

- Stark, O. and Lucas, R. (1988). Migration, remittances, and the family. *Economic Development and Cultural Change*, 36(3), 465-481.
- Taylor, J.E. (1999). The new economics of labor migration and the role of remittances in the migration process. *International Migration*, 37(1), 63-88.
- Taylor, J., Rozelle, S., and de Brauw, A. (2003). Migration and incomes in source communities: A new economics of migration perspective from China. *Economic Development and Cultural Change*, 52, 75-101.
- Todaro, M. (1969). A model of migration and urban unemployment in less-developed countries. *American Economic Review*, 59, 138-148.
- Vanwey, L. (2004). Altruistic and contractual remittances between male and female migrants and households in rural Thailand. *Demography*, 41(4), 739-756.
- World Bank. (2011). *Migration and Remittances Factbook 2011*. Washington, D.C.: World Bank.
- World Bank. (2013). Migration and remittances flows: Recent trends and outlook, *Migration and Development Brief 21*. Washington, D.C.: World Bank.
- World Bank. (2016). *Migration and Remittances Factbook 2016*. Washington, D.C.: World Bank.
- World Bank. (2016). *World Development Indicators*. Washington, D.C.: World Bank.
- Xu, K., Evans, D., Carrin, G. and Aguilar-Rivera, A. (2005). *Finance systems to reduce catastrophic health expenditure*. Geneva: World Health Organization.
- Yang, D. (2011). Migrant remittances. *Journal of Economic Perspectives*, 25(3), 1-24.
- Yand, D. and Choi, H. (2007). Are remittances insurance? Evidence from rainfall shocks in the Philippines. *World Bank Economic Review*, 21(2), 219-248.

ภาคผนวก

ผลการประมาณค่าเพิ่มเติม

ตารางที่ ก.1 ผลการประมาณค่าการตัดสินใจย้ายถิ่นและการส่งเงินของแรงงานตาม Heckman Selection Model เมื่อตัวแปรการศึกษาเป็นตัวแปรเชิงปริมาณ

ตัวแปร	Probit		OLS	
	Marginal Effect	S.E.	Coeff.	S.E.
เพศหญิง (0/1)	0.0173***	(0.0071)		
อายุ	-0.0016 ***	(0.0005)	0.0109***	(0.0018)
ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน				
บุตรที่สมรสแล้ว (0/1)	-0.0135	(0.0171)	0.0557	(0.0659)
บุตรที่ยังไม่สมรส (0/1)	0.0648***	(0.0137)	-0.0916	(0.0716)
คู่สมรส (0/1)	0.0713 ***	(0.0087)	0.4595***	(0.0721)
หลาน (0/1)	0.0329	(0.0234)	-0.1689	(0.1125)
เขยหรือสะใภ้ (0/1)	0.0583***	(0.0123)	0.5626***	(0.0837)
ระดับการศึกษา				
การศึกษา (ปี)	0.0050***	(0.0010)	0.0160***	(0.0040)
คุณลักษณะของครัวเรือนและหัวหน้าครัวเรือน				
อายุหัวหน้าครัวเรือน	-0.0010 ***	(0.0004)	-0.0086***	(0.0013)
หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงาน (0/1)	-0.0469***	(0.0089)	0.3456***	(0.0323)
หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้หญิง (0/1)	0.0116 *	(0.0070)	-0.0128	(0.0246)
ลูกการที่มีมูลค่าทรัพย์สินครัวเรือน	0.0135***	(0.0028)	0.0862***	(0.0118)
ลูกการที่มีรายได้ครัวเรือน	-0.0270***	(0.0057)	0.3034***	(0.0209)
จำนวนสมาชิกที่ออกไปทำงานต่างถิ่น	-0.0073	(0.0068)	-0.2621***	(0.0176)
การถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร				
มีที่ดิน 10 ไร่แต่ไม่เกิน 20 ไร่ (0/1)	-0.0271	(0.0189)	-0.3722***	(0.0510)
มีที่ดิน 20 ไร่แต่ไม่เกิน 40 ไร่ (0/1)	-0.0114	(0.0190)	-0.3124***	(0.0534)
มีที่ดินตั้งแต่ 40 ไร่ขึ้นไป (0/1)	0.0547 ***	(0.0188)	-0.4075***	(0.0886)
ความเสี่ยงของครัวเรือน				
รายจ่ายสุขภาพตั้งแต่ร้อยละ 40 ของรายจ่าย	0.0231	(0.0361)	-0.4075	(0.1700)
ค่ามาตรฐานของปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556	-0.0102 **	(0.0041)	0.0210	(0.0135)
ค่าคงที่			6.0106***	(0.2504)
Inverse Mills Ratio			-0.5166***	(0.1845)
Log-Likelihood	-2,303.0			
Chi-square Statistics			1,922.8	
N	7,337			

หมายเหตุ: ตัวแปรอธิบายอื่นๆ ประกอบด้วย กลุ่มตัวแปรตัวมีแทนอาชีพของแรงงาน ประเภทอุตสาหกรรมหรือธุรกิจ เขตการปกครองและภูมิภาคตามภูมิภาคเดิมของแรงงาน * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

ตารางที่ ก.2 ผลการประมาณค่าสมการการส่งเงินให้ครัวเรือนของแรงงานย้ายถิ่นโดยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Squares, OLS)

ตัวแปร	เงินส่งกลับ (บาท)	
	Coeff.	Robust S.E.
เพศหญิง (0/1)	0.0212	(0.0237)
อายุ	0.0093***	(0.0017)
ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน		
บุตรที่สมรสแล้ว (0/1)	0.0433	(0.0641)
บุตรที่ยังไม่สมรส (0/1)	-0.0351	(0.0677)
คู่สมรส (0/1)	0.5524***	(0.0638)
หลาน (0/1)	-0.1304	(0.1087)
เขยหรือสะใภ้ (0/1)	0.6334***	(0.0793)
ระดับการศึกษา		
มัธยมต้น (0/1)	0.1100***	(0.0343)
มัธยมปลาย (0/1)	0.1608***	(0.0326)
อนุปริญญา (0/1)	0.1721***	(0.0487)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	0.2166***	(0.0417)
คุณลักษณะของครัวเรือนและหัวหน้าครัวเรือน		
อายุหัวหน้าครัวเรือน	-0.0093***	(0.0012)
หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้ทำงาน (0/1)	0.3018***	(0.0276)
หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้หญิง (0/1)	-0.0038	(0.0237)
ลูกการที่มีมูลค่าทรัพย์สินครัวเรือน	0.1001***	(0.0104)
ลูกการที่มีรายได้ครัวเรือน	0.2827***	(0.0186)
จำนวนสมาชิกที่ออกไปทำงานต่างถิ่น	-0.2591	(0.0171)
การถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร		
มีที่ดิน 10 ไร่แต่ไม่เกิน 20 ไร่ (0/1)	-0.3969***	(0.0489)
มีที่ดิน 20 ไร่แต่ไม่เกิน 40 ไร่ (0/1)	-0.3276***	(0.0516)
มีที่ดินตั้งแต่ 40 ไร่ขึ้นไป (0/1)	-0.3697***	(0.0845)
ความเสี่ยงของครัวเรือน		
รายจ่ายสุขภาพตั้งแต่ร้อยละ 40 ของรายจ่าย	-0.3786**	(0.1658)
ค่ามาตรฐานของปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2556	0.0134	(0.0128)
ค่าคงที่	5.9878***	(0.2475)
R Squared	0.246	
F Statistic	56.3	
N	6,410	

หมายเหตุ: ตัวแปรตาม คือ ลูกการที่มีของเงินส่งกลับของแรงงานแต่ละคนในรอบ 1 ปี ตัวแปรอธิบายอื่นๆ ประกอบด้วย กลุ่มตัวแปรที่มีแทนอาชีพของแรงงาน ประเภทอุตสาหกรรมหรือธุรกิจ เขตการปกครองและภูมิภาคตามภูมิลำเนาเดิมของแรงงาน * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

ประวัตินักวิจัย

ดร. ศศิวุฒม์ วงษ์มณฑา (หัวหน้าโครงการวิจัยและนักวิจัย)

Sasiwooth Wongmonta, Ph.D.

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี เศรษฐศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับสอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2545

ปริญญาโท เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2547

Ph.D. (Applied Economics), University of Minnesota, USA. พ.ศ. 2555

หน่วยงาน

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

169 ถ. ลาดยาวบางแสน ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

โทร 038-102372 โทรสาร 038-390355

E-mail: Sasiwooth@buu.ac.th